

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

ADDYSG CYMRU
EDUCATION WALES
cenhadaeth ein cenedl | our national mission

Cwricwlwm Drafft i Gymru 2022: Ebrill 2019

CANLLAWIAU STATUDOL DRAFFT
MAES DYSGU A PHROFIAD

Dyniaethau

CYNNWYS

Cyflwyniad i Faes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau	03
Yr Hyn sy'n Bwysig yn y Dyniaethau	
Mae datblygu meddwl ymholgar yn galluogi dysgwyr i archwilio ac ymchwilio i'r byd, i'w orffennol, ei bresennol a'i ddyfodol, drostynt eu hunain.	20
Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu canfod, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd.	33
Mae'r byd naturiol yn amrywiol a deinamig, ac mae dylanwad prosesau ffisegol a gweithredoedd dynol arno.	47
Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac yn amrywiol, ac maent yn cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl.	60
Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrlon, egwyddorol a chynaliadwy.	72
Geirfa	85

CYFLWYNIAD I FAES DYSGU A PHROFIAD Y DYNIAETHAU

Mae Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau yn ymwneud â gofyn cwestiynau am y cyflwr dynol.

Gan hynny, bydd astudio profiadau dynol yn y gorffennol a'r presennol, ar raddfeydd lleol, cenedlaethol a byd-eang, yn helpu dysgwyr i ateb y cwestiynau hynny, gan eu hannog i gyfrannu at eu cymunedau, dychmygu dyfodol posibl ac elwa ar ymdeimlad o berthyn.

Mae'r Dyniaethau yn cwmpasu daearyddiaeth, hanes, addysg grefyddol, astudiaethau busnes ac astudiaethau cymdeithasol. Mae'r disgyblaethau hyn yn rhannu llawer o themâu, cysyniadau a sgiliau trosglwyddadwy cyffredin, ac mae ganddynt eu corff eu hunain o wybodaeth a sgiliau hefyd. Yn yr un modd, gall dysgwyr ac athrawon gyfeirio at ddisgyblaethau ategol eraill, megis y clasuron, economeg, y gyfraith, athroniaeth, gwleidyddiaeth, seicoleg a chymdeithaseg, os a lle y bydd hynny'n briodol.

Bydd y Dyniaethau yn cynnig cyfleoedd i bob dysgwr ddysgu am ei dreftadaeth ac ymdeimlad o le drwy astudio ei gynefin a Chymru. Bydd yn hyrwyddo dealltwriaeth o'r ffordd y mae pobl Cymru, ei chymunedau, ei diwylliant, ei thirwedd, ei hadnoddau a'i diwydiannau yn ymwneud â gweddill y byd. Bydd hyrwyddo dealltwriaeth o'r amrywiaeth ethnig a diwylliannol yng Nghymru hefyd yn helpu dysgwyr i werthfawrogi i ba raddau y mae'n rhan o gymuned ryngwladol ehangach. O ganlyniad, bydd y Dyniaethau yn helpu dysgwyr i weld sut mae eu stori bersonol yn rhan o ddarlun ehangach o'r gorffennol a'r presennol.

Fel rhan o Faes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau, bydd dysgwyr yn ymholi ac yn ymchwilio; yn gwerthuso amrywiol fydolygon ac yn ffurfio eu dehongliadau eu hunain; yn mynd i'r afael â materion, gan gynnwys cynaliadwyedd a newid cymdeithasol; ac yn cael gwahoddiad i weithredu'n gymdeithasol mewn ymateb i'w dysgu. Bydd hyn yn helpu i ddatblygu gwydnwch dysgwyr, yn meithrin annibyniaeth ac yn gwella eu hunanhyder a'u hunanbarch. Bydd profiadau yn y Dyniaethau, yn yr ystafell ddosbarth a'r tu hwnt iddi, yn annog dysgwyr i fod yn uchelgeisiol ac i ddatrys problemau yn hyderus, gan sicrhau eu bod bob amser yn ystyried goblygiadau egwyddorol eu dewisiadau.

Cwricwlwm gweddnewidiol

Mae'r Papur Gwyn *Cenhadaeth ein Cenedl: Cwricwlwm Gweddnewidiol*¹ yn nodi'r cynnig deddfwriaethol manwl ar gyfer Cwricwlwm i Gymru 2022.

Y cynnig yw y bydd gofyn i leoliadau a ariennir nas cynhelir ac ysgolion ddarparu cwricwlwm eang a chytbwys sy'n bodloni pedwar diben y cwricwlwm ac sy'n cynnwys y chwe maes dysgu a phrofiad. Bydd dysgu Cymraeg, Saesneg, addysg grefyddol, addysg cydberthynas a rhywioldeb, a'r tri chyfrifoldeb trawsgwricwlaidd, sef llythrennedd, rhifedd a chymhwysedd digidol, i gyd yn ddyletswyddau statudol. Mae rhagor o wybodaeth ar sut y gall Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau gefnogi hyn yn adran 'Datblygu cwricwlwm eang a chytbwys' o'r ddogfen hon.

Bydd hawl gan leoliadau a ariennir nas cynhelir ac ysgolion i ddewis sut i gynllunio'u cwricwlwm ar lefel ysgol er mwyn cyflawni eu dyletswyddau cwricwlaidd. Fodd bynnag, wrth arfer yr hawl honno, bydd rhaid iddynt roi sylw i ganllawiau statudol a gaiff eu cyhoeddi gan Weinidogion Cymru. Yn ymarferol, golyga hyn y dylent ddilyn y canllawiau statudol oni bai bod ganddynt reswm da i beidio.

Nod y canllawiau statudol hyn ar gyfer Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau, sy'n rhan o'r canllawiau statudol ehangach ar gyfer Cwricwlwm i Gymru 2022, yw rhoi fframwaith cenedlaethol y gall lleoliadau a ariennir nas cynhelir ac ysgolion ei ddefnyddio i ddatblygu eu cwricwlwm eu hunain. Ni fwriedir iddynt fod yn faes llafur hollgynhwysfawr, nac yn ganllaw ar gyfer trefnu amserlenni. Maent yn nodi:

- yr hyn y dylai lleoliadau a ariennir nas cynhelir ac ysgolion roi ystyriaeth iddo wrth lunio'u cwricwlwm, a sut y gellir ei strwythuro
- y disgwyliadau eang ar gyfer dysgwyr ar bob cam cynnydd ym Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau.

¹ llyw.cymru/cenhadaeth-ein-cenedl-cwricwlwm-gweddnewidiol

Sut mae'r maes dysgu a phrofiad yn cefnogi pedwar diben y cwricwlwm

Mae Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau yn greiddiol o ran sicrhau bod dysgwyr yn dod yn **ddinasyddion egwyddorol, gwybodus yng Nghymru a'r byd** drwy fynd i'r afael â materion cyfoes a hanesyddol, archwilio profiadau dynol ar garreg eu drws a ledled y byd, ac ystyried gwahanol persbectifau. Gofynnir iddynt ystyried effaith eu gweithredoedd a gweithredoedd pobl eraill, a sut y caiff y gweithredoedd hyn eu llywio gan ddehongliadau o hawliau dynol, gwerthoedd, moeseg, safbwyntiau crefyddol ac anghrefyddol, ac athroniaethau. Drwy hyn, byddant yn dod i ddeall, parchu a herio amrywiaeth o fydolygon, gan wybod sut i arfer eu hawliau democrataidd a gwneud dewisiadau gwybodus, gan ddangos ymwybyddiaeth o bwysigrwydd dyfodol cynaliadwy i bawb.

Wrth iddynt archwilio eu hardal leol, Cymru a'r byd ehangach, yn y gorffennol a'r presennol, bydd dysgwyr yn sefydlu sail gadarn o wybodaeth a dealltwriaeth o gysyniadau daearyddol, hanesyddol, crefyddol, anghrefyddol, busnes, ac astudiaethau cymdeithasol. Yn ystod y broses hon, byddant yn dysgu gwahanol ddulliau ymholi, yn gwerthuso'r dystiolaeth y byddant yn ei chanfod, ac yn cymhwyso a chyfleu eu canfyddiadau yn effeithiol, a bydd hyn oll yn eu helpu i ddod yn **ddysgwyr uchelgeisiol, galluog sy'n barod i ddysgu drwy gydol eu hoes**.

Bydd dysgwyr yn cael y cyfleoedd i ddod yn **gyfranwyr mentrus, creadigol sy'n barod i chwarae eu rhan yn llawn yn eu bywyd a'u gwaith**, ynghyd â chyfleoedd i ddod yn ddinasyddion cyfrifol, wrth iddynt ymwneud yn feirniadol â heriau a chyfleoedd lleol, cenedlaethol a byd-eang o'r gorffennol a'r presennol, a cheisio dychmygu dyfodol posibl. Drwy hyn oll, fe'u hanogir i ystyried sut y gallant hwy eu hunain gymryd camau gweithredu cadarnhaol i wella bywydau pobl yn eu *cynefin*, yng Nghymru ac yn y byd ehangach.

Bydd gan ddysgwyr fan diogel i drafod a myfyrio a fydd yn rhoi amser iddynt ystyried eu persbectifau personol am faterion sy'n ymwneud â bydolygon crefyddol ac anghrefyddol, heriau egwyddorol a materion cynhwysiant cymdeithasol. Gofynnir hefyd iddynt ystyried y byd naturiol, yn lleol, ledled Cymru a thu hwnt, gan feithrin ynddynt ymdeimlad o le ac o les. Bydd y profiadau hyn yn helpu i ddatblygu **unigolion iach, hyderus sy'n barod i fyw bywyd gan wireddu eu dyheadau fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas** yng Nghymru a'r byd ehangach.

DATGANIADAU O'R HYN SY'N BWYSIG YN Y DYNIAETHAU

Mae datblygu meddwl ymholgar yn galluogi dysgwyr i archwilio ac ymchwilio i'r byd, i'w orffennol, ei bresennol a'i ddyfodol, drostynt eu hunain.

Bydd taith y dysgwyr drwy'r Dyniaethau yn daith o ymholi a darganfod, wrth iddynt gael eu hannog i fod yn chwilfrydig ac i gwestiynu, i feddwl yn feirniadol a myfyrio ar dystiolaeth. Drwy'r ymholi hwn, mae dysgwyr yn meithrin dealltwriaeth ddyfnach o'r cysyniadau sy'n sail i'r Dyniaethau a'r gallu i'w cymhwyso mewn cyd-destunau lleol, cenedlaethol a byd-eang. Mae meddwl ymholgar yn ysgogi ffyrdd newydd a chreadigol o feddwl. Mae mynd i'r afael â chwestiynau yn rhoi'r modd i ddysgwyr ddeall profiadau dynol a'r byd naturiol.

Mae dysgwyr yn defnyddio dulliau gweithredu disgyblaethol priodol, gan gynnwys dyniaethau digidol, i gasglu, dadansoddi a gwerthuso amrywiaeth o dystiolaeth, ac i gyfleu a chyflwyno eu canfyddiadau. Mae dysgwyr yn dehongli a dwyn ynghyd gwybodaeth er mwyn adeiladu ar yr hyn a ddysgwyd eisoes a llywio eu dealltwriaeth o'r byd ymhellach. Drwy feddwl yn feirniadol am eu canfyddiadau, mae dysgwyr yn dod i gasgliadau gwybodus, ond maent hefyd yn deall mai dim ond casgliadau rhannol neu amhendant a geir weithiau ac y gellir eu dehongli mewn gwahanol ffyrdd. Mae dysgwyr yn myfyrio'n ofalus er mwyn gwella eu methodoleg ac ehangu neu ddyfnhau eu hymholiad. Bydd dysgwyr hefyd yn deall mai ymgais i ddeall y cyflwr dynol yw'r ymholi hwn, yn ogystal â phroses. Yn wir, mae'r broses ymholi yn cynnig cyfleoedd i hunanfyfyrio sy'n ychwanegu ystyr at eu bywydau eu hunain ac yn cyfrannu at eu hymdeimlad o'u lle yn y byd.

Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu canfod, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd.

Mae dysgwyr yng Nghymru byth a beunydd yn ceisio gwneud synnwyr o'r byd o'u cwmpas, byd y maent yn ei brofi drwy sawl persbectif. Mae'r Dyniaethau yn eu hannog i adolygu'n feirniadol y ffyrdd y mae digwyddiadau a phrofiadau'r byd hwnnw'n cael eu cynrychioli a'u dehongli, gan ddefnyddio'r wybodaeth hon er mwyn llunio eu persbectifau gwybodus eu hunain.

Mae dysgwyr yn deall sut y gall amrywiol ffactorau ddylanwadu ar eu canfyddiadau a'u dehongliadau personol, ac ar ganfyddiadau a dehongliadau eraill. Trwy hyn cânt feithrin gwerthfawrogiad o sut y caiff naratifau a chynrychioliadau eu llunio, ac archwilio sut a pham y gall dehongliadau fod yn wahanol i'w gilydd. Wrth ddatblygu dealltwriaeth feirniadol o ystod o ddehongliadau a chynrychioliadau, byddant mewn sefyllfa well i werthuso eu dilysrwydd ac i feithrin dealltwriaeth fwy cyfannol o ddigwyddiadau, profiadau a'r byd naturiol. Bydd hyn yn galluogi dysgwyr yng Nghymru i feithrin hunanymwybyddiaeth wrth iddynt greu eu safbwyntiau gwybodus eu hunain.

Mae'r byd naturiol yn amrywiol a deinamig, ac mae dylanwad prosesau ffisegol a gweithredoedd dynol arno.

Bydd dysgwyr yn cael cyfleoedd i feithrin chwilfrydedd ynghylch y byd naturiol, a deall sut a pham mae'n newid. Yn ei dro, bydd hwn yn helpu dysgwyr i adnabod beth sy'n gwneud lle yn wahanol ac i ddatblygu ymwybyddiaeth o'r rhyng-gysylltiadau sydd rhwng pobl a'u hamgylchedd. O ganlyniad, mae dysgwyr mewn sefyllfa well i wneud cysylltiadau rhwng y gorffennol a'r presennol ac i ddychmygu dyfodol posibl.

Drwy ddeall amrywiaeth o brosesau ffisegol, a'u hachosion a'u heffeithiau, bydd dysgwyr yn gwerthfawrogi sut mae lleoedd, amgylcheddau a thirweddau yn newid yng Nghymru a'r byd ehangach. Byddant hefyd yn meithrin eu dealltwriaeth o'r ffordd y mae gweithredoedd dynol yn y gorffennol a'r presennol yn effeithio ar y byd naturiol a sut mae'r byd naturiol yn effeithio ar fodau dynol. Bydd hyn yn dwysáu ymwybyddiaeth dysgwyr o'r modd y mae gweithredoedd dynol yn dylanwadu ar gynaliadwyedd ein byd yn y dyfodol. Bydd hyn hefyd yn annog dysgwyr yng Nghymru, fel cynhyrchwyr a defnyddwyr, i ddeall eu heffaith hwy eu hunain ar y byd naturiol.

Bydd dysgwyr yn archwilio amrywiaeth o gredoau ac athroniaethau am y byd naturiol, a sut y maent yn dylanwadu ar y modd y mae'r byd â'i bobl yn rhyngweithio. Byddant yn dysgu hefyd ystyried sut y gall profiad o'r byd naturiol gyfrannu at eu datblygiad ysbrydol a'u lles, ac ennyn ynddynt ymdeimlad o le ac ymdeimlad o berthyn, fel sy'n cael ei ymgorffori yn y gair *cynefin*.

Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac yn amrywiol, ac maent yn cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl.

Gall gwethfawrogiad o hunaniaeth, treftadaeth a chynefin ddylanwadu'n emosiynol ac yn ysbrydol ar ddysgwyr, a helpu i greu ymdeimlad o hunan ac o berthyn. Drwy ddeall eu hunain, mae dysgwyr yn meithrin eu hunaniaeth eu hunain ac ymwybyddiaeth o sut y gallant, fel unigolion, ddylanwadu ar y cymunedau y maent yn byw ynddynt. O ganlyniad, daw dysgwyr i ddeall y gall y dewisiadau y mae pob un ohonom yn eu gwneud, yn unigol ac ar y cyd, gael effeithiau sylweddol.

Bydd dysgwyr yn meithrin dealltwriaeth o natur gymhleth, luosol ac amrywiol cymdeithasau yng Nghymru a'r byd ehangach. Dros amser, mae'r cymdeithasau hyn wedi esblygu, gan brofi parhad a newid sydd wedi effeithio ar eu bywydau nhw a bywydau pobl eraill, ac sy'n parhau i wneud hynny. Mae'r esblygiad hwn yn cael ei sbarduno gan y rhyngweithio sydd rhwng amryw o ffactorau, gan gynnwys gweithredoedd a chredoau pobl, a grymoedd ffisegol. Mae'r Dyniaethau yn meithrin dealltwriaeth o achosion, canlyniadau ac arwyddocâd y newidiadau a'r grymoedd sydd wedi dylanwadu ar gymdeithasau.

Mae'r Dyniaethau yn annog dealltwriaeth feirniadol o'r modd y caiff amrywiol gymdeithasau yng Nghymru a'r byd ehangach eu trefnu, eu strwythuro a'u harwain. Caiff cymdeithasau eu nodweddu gan amrywiaeth o normau a gwerthoedd diwylliannol, economaidd, cyfreithiol a

gwleidyddol. Maent hefyd yn ddeinamig, gan sbarduno newidiadau ac ymateb iddynt, ar raddfa leol, genedlaethol a byd-eang. Bydd dysgwyr yn archwilio'r cysylltiadau rhwng y cymdeithasau hyn yn y gorffennol a'r presennol. Cânt eu hannog hefyd i archwilio a meithrin dealltwriaeth oddefgar ac empathetig o'r amrywiol gredoau, gwerthoedd, traddodiadau a moesegau sy'n sail i gymdeithas ddynol ac sy'n dylanwadu arni.

Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrlon, egwyddorol a chynaliadwy.

Bydd dysgwyr yn meithrin dealltwriaeth o'u rolau fel dinasyddion a phwysigrwydd creu dyfodol cyfiawn a chynaliadwy iddynt hwy eu hunain a'u cymunedau mewn byd rhyng-gysylltiedig. Mae'n annog dysgwyr i fod yn ddinasyddion gweithredol, gwybodus a chyfrifol sy'n gallu uniaethu â'u cymunedau lleol, cenedlaethol a byd-eang a chyfrannu atynt, nawr ac yn eu bywydau yn y dyfodol.

Bydd y Dyniaethau yn gwahodd dysgwyr i uniaethu a mynd i'r afael â heriau a chyfleoedd y gorffennol, y presennol a'r dyfodol sy'n eu hwynebu hwy eu hunain, eu cymuned leol, Cymru a'r byd ehangach. Daw dysgwyr hefyd i ddeall cynaliadwyedd economaidd, amgylcheddol a chymdeithasol, cyfiawnder, rhyng-gysylltedd ac awdurdod, a sylweddoli arwyddocâd byw mewn cymdeithas decach a mwy cynhwysol, ac arwyddocâd cyfrannu at y gymdeithas honno. Bydd dysgwyr yn meithrin dealltwriaeth nid yn unig o'u hawliau hwy eu hunain, ond hefyd o hawliau, anghenion, pryderon a theimladau pobl eraill wrth greu byd cynaliadwy a rhyng-gysylltiedig.

Bydd cwestiynu a gwerthuso ymatebion sydd eisoes yn bodoli i heriau a chyfleoedd yn helpu dysgwyr i ddatblygu fel dinasyddion byd-eang hunanymwybodol, gwybodus ac egwyddorol sy'n myfyrio'n feirniadol ar eu credoau a'u gwerthoedd eu hunain. Byddant yn gallu ystyried effaith eu gweithredoedd wrth iddynt wneud dewisiadau ac arfer eu hawliau a'u cyfrifoldebau democrataidd. Bydd dysgwyr hefyd yn gallu cyfiawnhau eu penderfyniadau wrth weithredu mewn ffordd gymdeithasol, wleidyddol, economaidd ac entrepreneuriaidd. Bydd hyn yn galluogi dysgwyr i ymroi i weithredu cymdeithasol fel dinasyddion gofalggar a chyfranogol o'u cymunedau lleol a byd-eang, gan ddangos ymrwymiad i gyfiawnder, amrywiaeth a diogelu'r amgylchedd. Ar ben hyn oll, drwy ymateb i heriau, a manteisio ar gyfleoedd i weithredu'n gymdeithasol a chynaliadwy, byddant yn creu ystyr a diben yn eu bywydau eu hunain.

Y berthynas rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig yn y Dyniaethau

Dylai cwricwla ysgolion hyrwyddo dealltwriaeth drylwyr o'r datganiadau o'r hyn sy'n bwysig yn y Dyniaethau. Ni ddylid eu hystyried na'u haddysgu fel eitemau annibynnol: mae'r cynnwys, y cysyniadau a'r sgiliau a amlinellir ynddynt yn rhyng-gysylltiedig, gan roi pwyslais ar ddull gweithredu rhyngddisgyblaethol a safbwynt cyfannol o'r dyniaethau.

Mae'r datganiad cyntaf o'r hyn sy'n bwysig yn annog gweithgareddau ymholi a darganfod yn y Dyniaethau, ac mae'r ail yn annog dysgwyr i archwilio ac ystyried y modd y maent hwy ac eraill yn gweld, yn dehongli ac yn cynrychioli profiadau dynol. Mae'r trydydd a phedwerydd datganiad o'r hyn sy'n bwysig yn canolbwyntio ar agweddau allweddol dealltwriaeth yn y Dyniaethau, sef perthynas pobl â'r byd naturiol â'i gilydd. Mae'r datganiad olaf o'r hyn sy'n bwysig yn rhoi pwyslais newydd ar rôl yr unigolyn a'i ymateb i'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth.

Cynnydd o fewn y maes dysgu a phrofiad hwn

Mae'r datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ym Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau yn cynnig ymagwedd gyfannol ac integredig. Mae pob datganiad o'r hyn sy'n bwysig yn cyfeirio at ddeunydd a chysyniadau hanfodol o sawl un neu bob un o ddisgyblaethau'r Dyniaethau. Mae cynnydd yn y Dyniaethau wedi'i seilio ar y syniad nad yw cynnwys pwnc, yn y bôn, yn mynd yn fwy cymhleth. Fodd bynnag, mae'n bosibl astudio'r un pwnc neu gynnwys ar oedrannau gwahanol a disgwyl lefelau gwahanol o ddyfnder a chymhlethdod o ran dealltwriaeth ac ymatebion dysgwyr.

Mae deilliannau cyflawniad yn nodi'r cysyniadau disgyblaethol a rhyngddisgyblaethol penodol y gall dysgwyr ddangos cynnydd ynddynt. Mae'r rhain yn feysydd o wybodaeth weithdrefnol lle y gellid disgwyl i ddysgwyr ddatblygu eu meddwl a'u dealltwriaeth eu hunain, a thrwy hynny ddangos cynnydd.

Ceir cynnydd o ran dealltwriaeth yn y Dyniaethau drwy gyfuniad o:

- wybodaeth ddyfnach, drwy gysylltu dysgu newydd â gwybodaeth bresennol a datblygu dealltwriaeth fwy soffistigedig a datrys yr anghydfodau a all ddeillio o safbwyntiau gwahanol
- dealltwriaeth gysyniadol fwy soffistigedig, sy'n helpu dysgwyr i weld y tu hwnt i restr o ffeithiau, a gweld y cysyniadau sy'n sail i'r disgyblaethau sy'n rhan o Faes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau, a'r berthynas rhyngddynt mewn cyd-destunau gwahanol.

Hefyd, dangosir cynnydd yn y Dyniaethau drwy:

- y gallu i weithio gyda nifer gynyddol a mwy soffistigedig o ffynonellau o wybodaeth
- defnydd mwy soffistigedig o sgiliau perthnasol
- cynyddu annibyniaeth a hunanreoli.

Datblygu cwricwlwm eang a chytbwys

Llythrennedd, rhifedd a chymhwysedd digidol

Mae cyfrifoldebau trawsgwricwlaidd llythrennedd, rhifedd a chymhwysedd digidol yn cefnogi bron yr holl ddysgu ac maent yn hanfodol er mwyn i ddysgwyr allu cymryd rhan yn llwyddiannus ac yn hyderus yn y byd modern.

Llythrennedd

Mae'r Dyniaethau yn cynnig amrywiaeth o gyd-destunau cyfoethog lle y gellir atgyfnerthu, ehangu a chymhwyso sgiliau llythrennedd dysgwyr. Fel conglaen hollbwysig ar gyfer datblygu sgiliau bywyd a dilyn y cwricwlwm, dylai dysgwyr gael cyfleoedd i gyfleu eu syniadau a'u safbwyntiau ar lafar. Er enghraifft, gall dysgwyr ddatblygu eu llafaredd drwy drafod, chwarae rôl, holi a chyflwyniadau, ac, wrth drafod cwestiynau Eithaf, gallant addasu'r sgiliau hyn yn ôl y gynulleidfa a'r diben wrth iddynt wrando ar safbwyntiau gwahanol a'u trafod.

Dylai sgiliau darllen dysgwyr gael eu datblygu drwy ddarllen amrywiaeth o ddeunyddiau o amrywiaeth o leoedd ac amseroedd er mwyn dadansoddi tystiolaeth, meddwl yn feirniadol, dod i gasgliadau ynglŷn ag ystyr a gwerthuso dehongliadau a safbwyntiau.

Mae'r Dyniaethau yn cynnig cyd-destunau cyfoethog i ddatblygu pob arddull ysgrifennu. Er enghraifft, drwy ddisgrifio, esbonio, trafod, gwerthuso ac ysgrifennu creadigol ynghyd â defnyddio terminoleg sy'n benodol i'r pwnc dan sylw, bydd dysgwyr yn datblygu eu sgiliau ysgrifennu.

Rhifedd

Mae'r Dyniaethau yn rhoi amrywiaeth eang o gyfleoedd i ddysgwyr feithrin eu sgiliau rhifedd mewn cyd-destunau go iawn. Er enghraifft, gall dysgwyr gasglu data rhifyddol, drwy ddulliau ymchwil sylfaenol ac eilaidd a phortreadu data mewn sawl ffordd amrywiol.

Gall dysgwyr roi cyfarwyddiadau cywir wrth ddarllen map, ac, ar ôl mynd ar daith gerdded, gall dysgwyr ddisgrifio'r llwybr, gan gynnwys paragraffau, ffotograffau, diagramau, ac ati.

Gall dysgwyr ddatblygu eu sgiliau dadansoddi a gwerthuso ac ymdrin â data. Gall cysyniadau megis ymwybyddiaeth gronolegol a graddfa gael eu datblygu a'u trafod, wrth edrych ar y ffordd y mae cydberthnasau dynol wedi effeithio ar fyd natur. Gall y sgil o ddatblygu holiaduron syml i ddadansoddi setiau data mawr gael ei ategu a'i ddatblygu ym mhob rhan o'r Dyniaethau wrth i ddysgwyr gasglu a chofnodi data.

Cymhwysedd digidol

Mae'r Dyniaethau yn rhoi'r cyd-destun i ddysgwyr gynllunio a chreu gan ddefnyddio ystod o sgiliau digidol wrth i ddysgwyr weithio'n annibynnol neu gydweithio ar y deunyddiau datblygu.

Gellid defnyddio llawer o ffynonellau digidol o wybodaeth i ystyried themâu amrywiol yn y Dyniaethau. Dylai dysgwyr ddangos dealltwriaeth o bwrpas a chynulleidfa wrth ddefnyddio amrywiaeth o feddalwedd a chyfryngau i gyfleu eu gwybodaeth, eu dealltwriaeth a'u hymatebion personol.

Dylai dysgwyr hefyd ddefnyddio ffynonellau digidol o wybodaeth er mwyn eu galluogi i feddwl am y mathau o ddyfodol yr hoffent eu gweld yn eu hardal leol, yng Nghymru a'r byd ehangach. Er enghraifft, y defnydd o systemau gwybodaeth digidol fel ffordd o ddangos cydberthnasau rhwng pobl a'r amgylchedd, neu'r ffynonellau digidol sy'n dangos ymrwymiad busnes i syniadau o gyfrifoldeb cymdeithasol corfforaethol.

Wrth i ddysgwyr wneud defnydd cynyddol o dechnoleg ddigidol i ymholi ac ymchwilio, mae sicrhau dibynadwyedd y ffynonellau hyn yn hollbwysig wrth iddynt geisio ategu casgliadau.

Y dimensiwn Cymreig a'r persbectif rhyngwladol

Mae'r dimensiwn Cymreig a'r persbectif rhyngwladol yn rhan annatod o bob disgyblaeth ym Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau. Dylai ystyriaeth o fusnesau, diwylliannau, hanes, daearyddiaeth, gwleidyddiaeth, crefyddau, cymdeithasau Cymru a bydolygon fod yn rhan ganolog o hawl dysgwyr a chynnwys dealltwriaeth o'r cysylltiadau rhwng y rhain a chyd-destunau ehangach cenedlaethol, Ewropeaidd a rhyngwladol. Drwy'r Dyniaethau, mae dysgwyr yn datblygu ymdeimlad o hunaniaeth, ymdeimlad o'u *cynefin* eu hunain, a dealltwriaeth o Gymru a'i lle yn y byd ehangach.

Mae Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau yn chwarae rhan bwysig yn y broses o alluogi dysgwyr i gael profiadau dysgu cyfoethog mewn cyd-destun Cymreig. Dylai dyluniad y cwricwlwm ysgol roi sylw manwl a rheolaidd i enghreifftiau, pynciau perthnasol ac astudiaethau achos er mwyn galluogi dysgwyr i ystyried y dimensiwn Cymreig a'r persbectif rhyngwladol.

Mae'r Dyniaethau yn helpu dysgwyr i:

- ddatblygu dealltwriaeth o Gymru a datblygu eu hymdeimlad eu hunain o Gymreictod/yr hyn y mae'n ei olygu i fod yn Gymry
- astudio hanes, daearyddiaeth, diwylliannau, gwerthoedd, ieithoedd a chredoau Cymru, sy'n eu helpu i wneud synnwyr o'u hunaniaeth
- ystyried y cysylltiadau rhwng lleoedd gwahanol, pobl a'r amgylchedd
- deall eu lle a'u rôl eu hunain fel dinesyddion gwybodus ac egwyddorol yng Nghymru a'r byd ehangach
- deall beth yw ystyr dinasyddiaeth fyd-eang, gan gynnwys eu rolau a'u cyfrifoldebau fel dinasyddion byd-eang sy'n cynllunio ar gyfer dyfodol cynaliadwy
- meithrin dealltwriaeth o ddigwyddiadau'r byd a'r ffordd y maent wedi dylanwadu ar fywydau a chymdeithasau dynol
- deall y gallant, mewn byd amrywiol, deinamig sy'n newid, wneud gwahaniaeth cadarnhaol, gan helpu i greu byd tecach a diogelach i bawb
- datblygu ymrwymiad i gyfiawnder cymdeithasol a gweithredu cymdeithasol, yng Nghymru a'r byd ehangach.

Yn y Dyniaethau, dylai dysgwyr o bob oedran allu cymryd rhan mewn dysgu sy'n ymwneud â dimensiynau lleol, cenedlaethol a rhyngwladol. Ni ddylid mynnu mai'r dysgwyr ieuengaf ddylai ganolbwyntio ar astudiaethau lleol yn unig ac mai dim ond y dysgwyr hynaf sy'n canolbwyntio ar y persbectif rhyngwladol. Dylai pob dysgwr gael cyfleoedd i seilio ei ddealltwriaeth o fater yn ei ardal leol ac yna ddwyn perthynas rhyngddo a'r cyd-destun rhyngwladol.

Sgiliau ehangach

Bydd Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau yn anelu at annog dysgwyr i:

- feddwl amdanynt hwy eu hunain, a'u proses eu hunain o ddysgu, mewn ffyrdd myfyriol a beirniadol
- sylweddoli bod dealltwriaeth o eraill ynghyd â dealltwriaeth ohonynt hwy eu hunain yn ganolog i'r datganiadau o'r hyn sy'n bwysig yn y Dyniaethau
- datblygu effeithiolrwydd personol sy'n cynnwys myfyrio arnynt hwy eu hunain ac eraill, a'u deall.

Meddwl yn feirniadol a datrys problemau

Mae meddwl yn feirniadol yn ganolog i'r Dyniaethau. Mae'r Dyniaethau yn datblygu galluedd dysgwyr i feddwl yn ddadansoddol a deall y gorffennol a'r presennol, yn ogystal â dychmygu dyfodol posibl. Gellid datblygu'r gallu i ddatrys problemau drwy annog dysgwyr i gasglu ffynonellau o dystiolaeth er mwyn esbonio nodweddion cymdeithas yn ystod cyfnod penodol a myfyrio arnynt, neu ystyried atebion posibl i anghydraddoldebau ymhlith grwpiau cymdeithasol.

Creadigrwydd ac arloesi

Yn y Dyniaethau, mae dysgwyr yn cyfleu gwybodaeth a chanfyddiadau mewn ffyrdd creadigol ac arloesol. Caiff dysgwyr eu hannog i fod yn agored i syniadau a ffyrdd o feddwl gwahanol, gan eu galluogi i fynegi barn resymedig ar y gwahaniaethau hyn.

Cynllunio a threfnu, ac Effeithiolrwydd personol

Yn y Dyniaethau, bydd dysgwyr yn gweithio gydag eraill wrth iddynt gynllunio ymchwiliadau sy'n cynnwys casglu a defnyddio amrywiaeth o dystiolaeth. Byddant yn datblygu eu heffeithiolrwydd personol eu hunain fel aelodau pwysig o dîm y gellir dibynnu arno i gyfrannu drwy drefnu a chynnal ymholiadau. Byddant hefyd yn datblygu'r sgil hwn fel dysgwyr annibynnol y mae gofyn iddynt werthuso, cyfiawnhau a mynegi eu hymatebion ystyriol eu hunain mewn amrywiaeth o ffyrdd.

Gyrfaoedd a phrofiadau sy'n gysylltiedig â gwaith

Dysgu o wybodaeth am yrfaoedd a'r farchnad lafur

Mae'n hanfodol i ddysgwyr gael gafael ar wybodaeth o ansawdd uchel am yrfaoedd a'r farchnad lafur ac iddynt feddu ar ddealltwriaeth o'r hyn y mae hynny'n ei olygu iddynt hwy, er mwyn gwneud penderfyniadau gwybodus a chynaliadwy am eu gyrfa.

Mae Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau yn cynnwys meysydd hanes, daearyddiaeth, addysg grefyddol, astudiaethau busnes ac astudiaethau cymdeithasol. Er bod llawer o yrfaoedd sy'n cysylltu'n uniongyrchol â'r meysydd hyn, mae'r sgiliau a ddatblygir yn y Dyniaethau, megis datrys problemau, cyfathrebu, meddwl yn feirniadol, a'r gallu i werthuso persbectifau gwahanol a phwyso a mesur goblygiadau, yn cael eu gwerthfawrogi gan amrywiaeth eang o gyflogwyr ac felly'n cynnig amrywiaeth eang o gyfleoedd i ddysgwyr.

Cysylltu'r maes dysgu a phrofiad â gyrfaoedd a phrofiadau sy'n gysylltiedig â gwaith

Dylid annog dysgwyr i ymgymryd â gwaith ymchwil ac ystyried y cysylltiadau rhwng y Dyniaethau a'r llwybrau gyrfa a fyddai ar gael iddynt. Mae'r Dyniaethau yn rhoi'r sgiliau a'r wybodaeth sydd eu hangen ar ddysgwyr i ddilyn gyrfa sy'n gysylltiedig â'r disgyblaethau hyn. Mae llawer o yrfaoedd

yn cysylltu'n uniongyrchol â'r Dyniaethau, megis curadur amgueddfa, archeolegydd, arweinydd crefyddol, diplomydd, athro, meteorolegwr, daearegwr, rheolwr, cynghorydd ariannol a dadansoddwr busnes. Yn bwysicach na hynny, bydd y sgiliau trosglwyddadwy sydd wrth wraidd y Dyniaethau yn cyfrannu at baratoi gweithlu ar gyfer proffesiynau a swyddi nad ydynt yn bodoli eto, er mwyn diwallu anghenion gyrfaoedd newydd ac sy'n dod i'r amlwg.

Mae'r sgiliau a ddatblygir drwy Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau yn drosglwyddadwy, yn werthfawr iawn, ac mae galw mawr amdanynt yn y farchnad gyflogaeth ehangach. Mae'r Dyniaethau yn galluogi dysgwyr i ddod yn ddinasyddion gwybodus ac egwyddorol sy'n barod ar gyfer bywyd a gwaith, yn cyfrannu at barodrwydd dysgwyr ar gyfer bywyd gwaith drwy ddatblygu sgiliau a thechnegau, gan gynnwys defnyddio systemau gwybodaeth ddaeryddol, defnyddio a chreu mapiau, cynnal arolygon, dadansoddi data, cynnal ymchwiliadau, dadansoddi tystiolaeth a dadleuon, canfod tuedd a rhagfarn, a llunio dadl neu ddehongliad o ddigwyddiadau sy'n seiliedig ar dystiolaeth.

Mae'r Dyniaethau yn helpu dysgwyr i ddeall amrywiaeth a herio stereoteipiau er mwyn codi uchelgais dysgwyr a'u cred yn eu dyfodol posibl.

Mae cynnydd dysgwyr o ran gyrfaoedd a phrofiadau sy'n gysylltiedig â gwaith yn rhan o gontinwrm dysgu ar gyfer dysgwyr rhwng 3 ac 16 oed. Gallai llwyddiant i ddysgwyr iau ysgol gynradd gynnwys:

- chwarae rôl ar gyfer amrywiaeth o wahanol swyddi
- y gred y gallant gyflawni unrhyw swydd – gan fynd i'r afael â stereoteipiau rhywedd
- cyfathrebu â'r bobl yn eu cymuned am y gwahanol swyddi y maent yn eu gwneud a'r boddhad a all ddeillio ohonynt.

Drwy wneud cynnydd dysgu, gallai llwyddiant i ddysgwyr 16 oed gynnwys:

- dangos a chymhwyso'r sgiliau a ddysgwyd mewn perthynas â'r byd gwaith
- nodi diddordebau, cryfderau a sgiliau er mwyn gwneud dewisiadau gwybodus ôl-16
- deall ac arddangos y mathau o ymddygiad mae cyflogwr yn dymuno eu gweld mewn cyflogai da
- gwerthuso risg wrth ddatblygu syniad busnes ac ystyried gwahanol ffyrdd o sefydlu a chynnal menter.

Profiadau sy'n gysylltiedig â gwaith

Mae dysgwyr yn datblygu diddordebau, cryfderau, sgiliau a dyheadau drwy brofiadau fel rhan o'r cwricwlwm ac mewn bywyd y tu hwnt i'r ysgol. Mae amrywiaeth o bartneriaid ynghlwm â'r teithiau cyffrous hyn drwy gyd-ddylunio a chyd-gyflwyno a, gyda'i gilydd, maent yn llywio penderfyniadau plant a phobl ifanc am eu dyfodol a'r llwybrau y byddant yn eu dilyn. Gall cyfleoedd, megis ymweliadau, siaradwyr gwadd a gweithgareddau ymarferol, helpu i wella'r dysgu a'i roi mewn cyd-destun.

Mae'r Dyniaethau yn helpu dysgwyr i feithrin dealltwriaeth o hawliau cyflogaeth, entrepreneuriaeth foesegol, moeseg busnes, rhoi/cael benthyg arian, a hyrwyddo prosesau ac arferion diwydiannol gwyrdd cynaliadwy.

Gall cydweithio ag unigolion a chyflogwyr a chyfleoedd i gysylltu â nhw, er enghraifft mewn llywodraeth leol, lletygarwch, ymarferwyr y gyfraith, banciau a chymdeithasau adeiladu, addysgu, iechyd a diogelwch, roi cyfleoedd i ddysgwyr ddysgu am waith, cyflogaeth a'r sgiliau a werthfawrogir yn y gweithle.

Gall dysgwyr ddefnyddio'r wybodaeth a'r sgiliau a feithrinwyd drwy gymryd rhan mewn profiadau sy'n gysylltiedig â gwaith i ddatblygu gweithgareddau menter llwyddiannus. Yn y Dyniaethau, gall y rhain gynnig profiad dysgu dilys sy'n datblygu dysgwyr fel cyfranwyr creadigol a mentrus, ac yn eu galluogi i greu cysylltiadau â'r byd gwaith.

Deall cyfleoedd ôl-16 ac addysg uwch

Mae'n hanfodol bod dysgwyr yn ymwybodol o'r holl gyfleoedd sydd ar gael iddynt ôl-16. Felly, yn ogystal â deall am gyflogaeth, hyfforddiant a phrentisiaethau, dylid rhoi gwybodaeth i ddysgwyr am ddarparwyr dysgu a chynnig y cyfle iddynt ymgysylltu ag amrywiaeth o ddarparwyr o'r fath. Dylai'r cyfleoedd ymgysylltu gynnwys mynychu ffeiriau gyrfaoedd a sgiliau, sgysiau gan ddarparwyr addysg bellach ac uwch ac ymweliadau gan y darparwyr hynny, yn ogystal â chyflwyniadau gan fyfyrwyr mewn addysg bellach neu uwch. Dylid hefyd gyfeirio dysgwyr at adnoddau ymchwil ar-lein sy'n cynnig gwybodaeth am gyrsiau a chynnydd a dilyniant, er mwyn eu helpu i ddeall yr amrywiaeth o gyfleoedd dysgu sydd ar gael, ac i helpu i godi eu dyheadau a chynnig sail iddynt allu gwneud penderfyniadau gwybodus.

Addysg cydberthynas a rhywioldeb

Mae Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau yn lle naturiol i ymgorffori cynnwys sy'n ymwneud ag addysg cydberthynas a rhywioldeb. Mae ymholi yn y Dyniaethau yn galluogi dysgwyr i gwestiynu'n feirniadol ac mae'n rhoi cyfleoedd i chwilio am ystyr o ran profiadau dynol a'r byd, a dod o hyd i'r ystyr hwnnw. Mae hyn yn cynnwys archwilio cydberthnasau personol, hawliau, gwerthoedd cyffredin, rhywedd a rhywioldeb. Mae'r Dyniaethau yn galluogi dysgwyr i ystyried materion o amrywiol persbectifau. Mae'n amgylchedd diogel i ystyried cydraddoldeb a diffyg gwahaniaethu ac mae'n cynnig cyfleoedd i drafod materion sensitif, e.e. trais ar sail rhyw ac anffurfio/torri organau cenhedlu benywod. Yn y Dyniaethau, bydd cyfleoedd i ddatblygu dealltwriaeth o Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP) ac annog dysgwyr i gydnabod eu hawliau eu hunain a hawliau pobl eraill.

Cydberthnasau

Mae'r Dyniaethau yn annog agweddau cadarnhaol tuag at bobl eraill lle mae eraill yn cael eu trin gyda pharch, ni waeth beth fo'u hethnigrwydd; hil; statws cymdeithasol, economaidd neu ymfudo; crefydd; anabled; cyfeiriadedd rhywiol; hunaniaeth o ran rhywedd neu fynegiant rhywedd; neu nodweddion rhywiol.

Gwerthoedd, hawliau, diwylliant a rhywioldeb

Mae Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau yn ystyried agweddau, gwerthoedd a chyfreithiau mewn cymdeithasau, gan gynnwys trafod rhywioldeb ac ymddygiad rhywiol, cydraddoldeb rhywiol, amrywiaeth a hawliau dynol. Bydd cyfleoedd i ystyried hawliau a'u hanes a'r dimensiynau cymdeithasol, seicolegol, ysbrydol, crefyddol, gwleidyddol, cyfreithiol, hanesyddol, moesegol a diwylliannol sy'n dylanwadu ar rywioldeb dros oes. Mae'r Dyniaethau yn mynd i'r afael â gwahaniaethu ar sail cyfeiriadedd rhywiol neu hunaniaeth o ran rhywedd ac yn cynnig cyfleoedd i ddysgwyr ystyried eu diwylliannau eu hunain a diwylliannau eraill.

Deall rhywedd

Mae'r Dyniaethau yn galluogi dysgwyr i godi eu hymwybyddiaeth o natur ganolog ac amrywiol rhywedd ac i ddeall sut mae normau rhywiol wedi cael eu llunio gan gymdeithas, diwylliant a chredoau.

Trais a chadw'n ddiogel

Mae'r Dyniaethau yn rhoi cyfle i ddysgwyr ddeall yr heriau sy'n wynebu pobl yng Nghymru a'r byd ehangach. Yn y Dyniaethau ceir ffocws ar ymrwymiad i weithredu cymdeithasol fel dinasyddion gofalgar, cyfranogol cymunedau lleol, cenedlaethol a byd-eang. Bydd dysgu yn y Dyniaethau yn ystyried ymrwymiad i gyfiawnder ac amrywiaeth, pwysigrwydd ymateb yn briodol i drais, cadw'n ddiogel, a hyrwyddo heddwch a diogelwch i eraill mewn cymunedau a chymdeithasau. Gall dyniaethau digidol ganolbwyntio ar effeithiau cadarnhaol a niweidiol y cyfryngau cymdeithasol, a'r ffordd y gall pobl bortreadu eu hunain yn ddiogel ar-lein.

Sgiliau ar gyfer iechyd a lles

Mae'r Dyniaethau yn cynnwys trafodaethau ynglŷn ag unigolion, cymdeithasau a'r byd sy'n cynnwys yr angen am ddod yn ddinasyddion empathig, moesegol, gwybodus sy'n cyfrannu at gydberthnasau diogel, iach a chadarnhaol. Mae profiadau, gwybodaeth a sgiliau ym maes y Dyniaethau yn hyrwyddo iechyd da a lles da. Mae'r Dyniaethau yn ystyried normau cymdeithasol a rhywiol a'r ffordd y gall dylanwad cyfoedion effeithio ar wneud penderfyniadau ac ymddygiad rhywiol. Mae ymholi yn y Dyniaethau yn rhoi cyfleoedd i ddeall bod gwahanol fathau o gyfryngau sy'n cyflwyno gwybodaeth a dehongliadau a allai fod yn ddilys neu beidio. Bydd hyn yn dangos y gall y cyfryngau gael dylanwad cadarnhaol neu negyddol ar werthoedd, agweddau a normau ynglŷn â rhywioldeb a rhywedd.

Y corff dynol a'i ddatblygiad

Yn y Dyniaethau mae cyfle i ystyried sut mae pob diwylliant yn deall rhyw, rhywedd, lles, gan gynnwys delwedd gorfforol, atgenhedlu, a phryd y mae'n briodol dod yn weithredol yn rhywiol.

Rhywioldeb ac ymddygiad rhywiol

Gallai'r Dyniaethau ystyried pa mor gymhleth yw rhywioldeb ac mae'n cynnwys dimensiynau biolegol, cymdeithasol, seicolegol, ysbrydol, moesegol a diwylliannol sy'n esblygu dros oes.

Iechyd rhywiol ac atgynhyrchiol

Mae gan bob cymdeithas, diwylliant a chenhadaeth ei gredoau/chredoau ei hun ynglŷn ag ymddygiadau rhywiol ac mae'n bwysig gwybod y ffeithiau.

Addysg grefyddol

Mae addysg grefyddol yn rhan orfodol o'r cwricwlwm sylfaenol cyfredol ar gyfer plant 5 i 16 oed. Rhaid i ysgolion cymunedol, ysgolion sefydledig ac ysgolion gwirfoddol nad oes ganddynt gymeriad crefyddol ddilyn y maes llafur cytûn. Mae cynhadledd maes llafur cytûn yn datblygu cynnwys y cwricwlwm ar gyfer addysg grefyddol ym mhob ardal awdurdod lleol.

Mae rhaid i ysgolion sefydledig ac ysgolion gwirfoddol a reolir â chymeriad crefyddol hefyd ddarparu addysg grefyddol yn unol â'r maes llafur cytûn oni bai bod rhiant/gofalwr yn gofyn bod ei blentyn yn derbyn addysg grefyddol yn unol â gweithred ymddiriedolaeth yr ysgol neu, os nad oes gweithred ymddiriedolaeth, yn unol â daliadau'r grefydd.

Mae rhaid i ysgolion gwirfoddol a gynorthwyr â chymeriad crefyddol ddarparu addysg grefyddol yn unol â gweithred ymddiriedolaeth yr ysgol neu, os nad oes gweithred ymddiriedolaeth, yn unol â daliadau'r grefydd. Fodd bynnag, os bydd rhieni/gofalwyr yn gwneud cais amdani, ac os nad oes unrhyw ysgol leol arall yn gallu ei darparu, rhaid i gorff llywodraethu'r ysgol, cymaint ag sy'n rhesymol bosib, ddarparu addysg grefyddol yn unol â'r maes llafur cytûn.

Mewn cynigion ar gyfer Cwricwlwm i Gymru 2022, bydd addysg grefyddol yn parhau i fod yn orfodol. Ar hyn o bryd, mae dysgwyr cofrestredig mewn dosbarthiadau Meithrin yn cael eu heithrio rhag addysg grefyddol. Cynigir diddymu'r eithriad. Nid ydym yn cynnig y bydd yn ofynnol i leoliadau a ariennir nas cynhelir addysgu'r maes llafur cytûn, ond bydd angen iddynt roi sylw i ganllawiau ar y ffordd orau o'i addysgu.

Nid ydym yn bwriadu newid y gofyniad i ysgolion gyflwyno'r maes llafur cytûn. Bydd ysgolion gwirfoddol a gynorthwyr sydd â chymeriad crefyddol yn parhau i allu cyflwyno meysydd llafur eu henwad, a gall rhieni/gofalwyr dysgwyr sy'n mynychu ysgolion gwirfoddol a reolir barhau i ofyn bod eu plentyn yn astudio'r maes llafur enwadol yn hytrach na'r maes llafur cytûn lleol, os ydynt yn dymuno gwneud hynny.

Mae fframwaith newydd yn cael ei ddatblygu er mwyn darparu rhagor o fanylion am y berthynas rhwng addysg grefyddol, y maes llafur cytûn, a'r meysydd dysgu a phrofiad. Caiff y gwaith hwn ei wneud gan grŵp o ymarferwyr addysg grefyddol, arloeswyr y cwricwlwm, academyddion, a chynrychiolwyr o Gynghorau Ymgynghorol Sefydlog Addysg Grefyddol (CYSAGau) a'r Panel Ymgynghorol Cenedlaethol Addysg Grefyddol.

Ein bwriad, hefyd, yw bod addysg grefyddol yn adlewyrchu ein perthynas hanesyddol a chyfoes â safbwyntiau athronyddol a chrefyddol, gan gynnwys credoau anghrefyddol. Felly, caiff y ddeddfwriaeth gyfredol ei diwygio i sicrhau bod y maes llafur cytûn ar gyfer addysg grefyddol yn rhoi ystyriaeth i fydolygon anghrefyddol – rhai sy'n cyfateb i grefyddau (e.e. dyneiddiaeth).

Cyfoethogi a phrofiadau

Dylai amrywiaeth eang o brofiadau a chyfleoedd cyfoethogi fod ar gael i ddysgwyr. Dylai Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau annog pob dysgwr i ymddiddori yn eu dysgu a chymryd perchenogaeth ohono.

Gall ymwneud yn ystyrion â chymunedau fod yn rhywbeth pleserus a chofiadwy. Er enghraifft, mae dysgu drwy brofiad yn rhoi cyfle i blant ymwneud â gweithgareddau chwarae rôl neu gymryd rhan mewn gweithgareddau megis dathliadau neu ddigwyddiadau ail-greu. Dylai dysgwyr gael cyfleoedd i ystyried yr hyn sy'n dylanwadu ar bobl wrth iddynt ymateb i gyfyng gyngor moesegol, datrys problemau go iawn a phresennol neu ystyried digwyddiadau yn y gorffennol.

Dylai dysgwyr brofi rhyfeddod a dirgelwch byd natur, lleoliadau hanesyddol, a safleoedd crefyddol a diwylliannol. Dylent gael profiad o chwarae a dysgu mewn amgylchiadau cyfoethog dan do ac yn yr awyr agored a'u harchwilio. Mae'r Dyniaethau yn defnyddio teithiau maes ac ymweliadau yn y gymuned leol a thu hwnt fel man cychwyn i addysgu cysyniadau allweddol neu wella dysgu drwy brofiad uniongyrchol. Mae siarad ag ymwelwyr ac arbenigwyr, gan arsylwi a chymryd rhan mewn dysgu drwy brofiad, megis gweithgareddau diwylliannol, yn helpu pob plentyn a pherson ifanc i ddysgu am brofiadau dynol.

Rhoi'r maes dysgu a phrofiad ar waith

Mae pedwar diben y cwricwlwm yn allweddol fel sbardun i'r broses o ddatblygu cwricwlwm y Dyniaethau. Felly, rhaid i athrawon ystyried ym mha fodd y mae eu haddysgu a'u rhaglenni dysgu yn cyfrannu at ddatblygu'r nodweddion hyn ymhlith dysgwyr yng Nghymru.

Fel mater o egwyddor, dylai ymarferwyr allu penderfynu ar y modd y trefnir y maes dysgu a phrofiad hwn, a dewis y cynnwys fydd angen ei gyflwyno. Mae'r annibyniaeth hon yn golygu y gellir addasu cynnwys er mwyn diwallu gwahanol anghenion dysgwyr. Mae hyn yn rhoi hyblygrwydd a mwy o gyfleoedd i sicrhau bod modd i ddysgwyr lywio eu dysgu. Mae'n werth cofio y gellir addysgu unrhyw gynnwys neu faes pwnc ar unrhyw adeg ar y continwmm.

Dylid dychwelyd yn benodol at gysyniadau a syniadau allweddol, a hynny'n rheolaidd, er mwyn atgyfnerthu a gwella dealltwriaeth. Dylai ysgolion ddethol cynnwys sy'n sicrhau amrywiaeth gynyddol wrth i ddysgwyr symud drwy'r ysgol, er mwyn i gysyniadau allweddol gael eu harchwilio'n fwy trylwyr. Fodd bynnag, ni ddylid dychwelyd at gysyniadau mewn modd ailadroddus. Yn hytrach, dylai'r broses gynnig heriau mwyfwy cymhleth, gan alluogi dysgwyr i fynd i'r afael â phrofiadau, gwybodaeth a sgiliau newydd.

Dylai'r broses o ddylunio cwricwla ysgolion sicrhau y caiff cyd-destunau a phrofiadau dysgwyr o'u hardal leol ac o Gymru eu hystyried fel pethau o bwys, ac yn greiddiol wrth gynllunio.

Dylid hefyd ddethol cynnwys er mwyn sicrhau y gall dysgwyr greu cysylltiadau o fewn a rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig yn y maes dysgu a phrofiad hwn, ac er mwyn sicrhau cynnydd yn y sgiliau a nodwyd yn y camau cynnydd. Dylai ysgolion ac athrawon hefyd sicrhau eu bod yn dethol cynnwys sy'n:

- caniatáu i ddysgwyr feithrin dealltwriaeth drylwyr o'u hardal leol, o Gymru ac o'r byd ehangach
- gynhenid ddiddorol, perthnasol ac ysgogol i ddysgwyr
- diwallu dibenion y cwricwlwm a dibenion ehangach addysg o ran sgiliau bywyd a sgiliau gwaith, a dealltwriaeth gymdeithasol, economaidd, gwleidyddol a diwylliannol hanfodol
- ymdrin â digwyddiadau, pobl a phrosesau sydd wedi cael effeithiau sylweddol
- hyrwyddo sgiliau meddwl, datblygu cysyniadol ac ymholi uwch
- hwyluso profiadau dilys sy'n fodd i ddatblygu'r mathau o wybodaeth a sgiliau y mae'n debygol y bydd eu hangen ar ddysgwyr yn y dyfodol
- cynnig cyfleoedd ar gyfer meysydd pwnc eang, ac astudiaethau manylach
- cynnig cyfleoedd i greu cysylltiadau rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig yn y Dyniaethau ac mewn meysydd dysgu a phrofiad eraill.

Rhwng 14 ac 16 oed, bydd y maes dysgu a phrofiad hwn yn caniatáu i ddysgwyr ddilyn eu diddordebau'n fanylach wrth iddynt gamu ymlaen, felly byddant yn gallu arbenigo mewn un ddisgyblaeth neu fwy, ond gan gadw'r hawl i brofiad eang o'r dyniaethau ar yr un pryd. Yn naturiol, bydd disgyblaethau unigol yn dod yn fwy amlwg yng Nghymru cynnydd 4 a 5, a bydd arbenigo yn y fath fodd yn arwain at gynnydd o ran gwybodaeth ddisgyblaethol, sgiliau cymhleth a phrofiadau mwy cyfoethog.

Bydd hyn hefyd yn paratoi dysgwyr i arbenigo ymhellach ym maes addysg bellach ac addysg uwch, ac yn y byd gwaith. Ni ddylai'r arbenigo cynyddol hyn mewn disgyblaethau unigol olygu y caiff y cwricwlwm ei gulhau, fodd bynnag. Mae pob datganiad o'r hyn sy'n bwysig yn parhau'n greiddiol i'r disgyblaethau hynny.

Mae parhau i gynnig rhyw raddau o ehangder rhwng 14 ac 16 oed yn cymryd i ystyriaeth natur statudol addysg grefyddol.

YR HYN SY’N BWYSIG YN Y DYNIAETHAU

Mae datblygu meddwl ymholgar yn galluogi dysgwyr i archwilio ac ymchwilio i’r byd, i’w orffennol, ei bresennol a’i ddyfodol, drostynt eu hunain.

Bydd taith y dysgwyr drwy’r Dyniaethau yn daith o ymholi a darganfod, wrth iddynt gael eu hannog i fod yn chwilfrydig ac i gwestiynu, i feddwl yn feiriadol a myfyrio ar dystiolaeth. Drwy’r ymholi hwn, mae dysgwyr yn meithrin dealltwriaeth ddyfnach o’r cysyniadau sy’n sail i’r Dyniaethau a’r gallu i’w cymhwyso mewn cyd-destunau lleol, cenedlaethol a byd-eang. Mae meddwl ymholgar yn ysgogi ffyrdd newydd a chreadigol o feddwl. Mae mynd i’r afael â chwestiynau yn rhoi’r modd i ddysgwyr ddeall profiadau dynol a’r byd naturiol.

Mae dysgwyr yn defnyddio dulliau gweithredu disgyblaethol priodol, gan gynnwys dyniaethau digidol, i gasglu, dadansoddi a gwerthuso amrywiaeth o dystiolaeth, ac i gyfleu a chyflwyno eu canfyddiadau. Mae dysgwyr yn dehongli a dwyn ynghyd gwybodaeth er mwyn adeiladu ar yr hyn a ddysgwyd eisoes a llywio eu dealltwriaeth o’r byd ymhellach. Drwy feddwl yn feiriadol am eu canfyddiadau, mae dysgwyr yn dod i gasgliadau gwybodus, ond maent hefyd yn deall mai dim ond casgliadau rhannol neu amhendant a geir weithiau ac y gellir eu dehongli mewn gwahanol ffyrdd. Mae dysgwyr yn myfyrio’n ofalus er mwyn gwella eu methodoleg ac ehangu neu ddyfnhau eu hymholiad. Bydd dysgwyr hefyd yn deall mai ymgais i ddeall y cyflwr dynol yw’r ymholi hwn, yn ogystal â phroses. Yn wir, mae’r broses ymholi yn cynnig cyfleoedd i hunanfyfyrio sy’n ychwanegu ystyr at eu bywydau eu hunain ac yn cyfrannu at eu hymdeimlad o’u lle yn y byd.

Dysgu

Egwyddorion cynnydd

Egwyddorion cynnydd yw'r sail ar gyfer datblygu'r deilliannau cyflawniad a dylent lywio dilyniant y dysgu o fewn y maes dysgu a phrofiad.

Bydd y maes dysgu a phrofiad hwn yn helpu dysgwyr i ennill:

- soffistigeiddrwydd cynyddol o ran dealltwriaeth gysyniadol, a fydd yn caniatáu i ddysgwyr weld y tu hwnt i restr o ffeithiau a mynd i'r afael â'r syniadau hynny sy'n sail i ddisgyblaethau'r Dyniaethau, a'r modd y mae'r rhain yn cysylltu â'i gilydd mewn gwahanol gyd-destunau
- dyfnder gwybodaeth cynyddol, a nodweddir gan y gallu i gysylltu dysgu newydd â gwybodaeth flaenorol, i feithrin dealltwriaeth fwy soffistigedig, ac i ddatrys yr achosion o wrthdaro a all godi pan ddaw gwahanol safbwyntiau ynghyd
- y gallu i weithio gyda nifer gynyddol o ffynonellau gwybodaeth fwyfwy soffistigedig
- defnydd mwy soffistigedig o sgiliau perthnasol, gan gynnwys defnydd o eirfa bwnc-benodol
- annibyniaeth gynyddol a gallu cynyddol i hunanreoli.

Cam cynnydd 1

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ofyn cwestiynau syml a chynnig atebion posibl yn seiliedig ar brofiadau blaenorol.

Gallaf ddechrau cofnodi fy arsylwadau mewn ffyrdd syml a chyfleu fy nghanfyddiadau.

Rwyf wedi dangos chwilfrydedd am y byd o'm cwmpas.

Cam cynnydd 2

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ofyn amrywiaeth o gwestiynau fel rhan o ymholiadau, ac ymateb iddynt.

Gallaf wneud awgrymiadau ar gyfer ymholiadau posibl.

Gallaf wneud a chofnodi fy arsylwadau mewn amrywiaeth o ffyrdd.

Gallaf gasglu a chofnodi gwybodaeth a data o ffynonellau penodol er mwyn ateb cwestiynau penodol.

Gallaf ddidoli a grwpio tystiolaeth, gan ddefnyddio mwy nag un maen prawf mewn perthynas ag ymholiad.

Gallaf roi esboniadau syml am fy nghanfyddiadau.

Gallaf ddod i gasgliadau syml.

Rwyf wedi cael cyfleoedd i gymryd rhan mewn ymholiadau, gan ganolbwyntio ar fy ardal leol, Cymru a'r byd ehangach.

Rwyf wedi defnyddio amrywiaeth o ysgogiadau a thystiolaeth, gan gynnwys ffynonellau gweledol, ffisegol a llafar a ddarparwyd ar fy nghyfer.

Rwyf wedi cael amrywiaeth o gyfleoedd i gydweithio ag eraill er mwyn archwilio ac ymgymryd â gwaith ymchwil sylfaenol, gan gynnwys gwaith maes ac ymweliadau, ac i ymchwilio i amgylcheddau neu faterion lleol.

Cam cynnydd 3

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ddefnyddio fy ngwybodaeth a'm profiadau i fframio ymholiadau priodol.

Gallaf lunio syniadau, gwneud rhagfynegiadau, a chynllunio sawl gwahanol ffordd o fynd i'r afael â sefyllfa neu dasg benodol, yn ogystal ag arbrofi ag amrywiaeth o opsiynau wrth roi'r syniadau hyn ar waith.

Gallaf archwilio'r gwahaniaethau rhwng ffeithiau, barn a chredoau.

Gallaf ganfod a chasglu amrywiaeth o dystiolaeth er mwyn cefnogi fy ymholiad, gan ddangos rhywfaint o annibyniaeth.

Gallaf gyflwyno fy nghanfyddiadau mewn amrywiaeth o ffyrdd, gan ddefnyddio dulliau priodol.

Gallaf werthuso arwyddocâd a defnyddioldeb y dystiolaeth rwy'n ei harchwilio.

Gallaf ddehongli data a gwybodaeth a'u defnyddio i lywio fy nghasgliadau, gan roi rhesymau.

Gallaf lunio a chyflwyno casgliadau ar gyfer fy nghanfyddiadau, a gallaf ddisgrifio penderfyniad neu gasgliad a ategir gan dystiolaeth sy'n seiliedig ar y broses ymholi a gynhaliwyd gennyf.

Gallaf werthuso a myfyrio ar fy ymholiad, gan ddisgrifio'r camau rwyf wedi'u cymryd, a dod o hyd i feysydd i'w gwella.

Rwyf wedi cymryd rhan weithgar mewn ymholiadau, yn annibynnol ac ar y cyd.

Rwyf wedi cynnal ymholiadau sy'n canolbwyntio ar themâu rhyngddisgyblaethol.

Rwyf wedi profi ymholiadau sy'n canolbwyntio ar fy ardal leol, Cymru a'r byd ehangach yn y gorffennol a'r presennol.

Rwyf wedi profi ymholiadau sy'n canolbwyntio ar fy nghredoau, gwerthoedd a bydolygon fy hun, ynghyd â rhai pobl eraill.

Rwyf wedi defnyddio amrywiaeth o ffynonellau a thystiolaeth, gan gynnwys ffynonellau ysgrifenedig, gweledol, ffisegol a llafar sy'n deillio o'm gwaith ymchwil.

Rwyf wedi profi cyfleoedd i ymgymryd â gwaith ymchwil sylfaenol yn fy ardal leol a thu hwnt.

Cam cynnydd 4

Deilliannau cyflawniad

Gallaf lunio cwestiynau penagored a chymhleth, ac ymateb iddynt.

Gallaf ystyried amrywiaeth o strategaethau hysbys er mwyn cynnal ymholiad a dethol yn annibynnol y dull gweithredu mwyaf effeithiol.

Gallaf ddod o hyd i a dewis amrywiaeth o dystiolaeth berthnasol yn annibynnol, a gallaf dybio'r ystyr er mwyn llunio casgliadau rhesymegol.

Gallaf ddethol y dulliau ymchwil priodol.

Gallaf gasglu amrywiaeth o dystiolaeth berthnasol, gan gynnwys data meintiol ac ansoddol.

Gallaf gyflwyno fy nghanfyddiadau a data, gan ddefnyddio dulliau cynyddol soffistigedig.

Gallaf ddadansoddi fy nghanfyddiadau, gan ddisgrifio patrymau ac egluro perthnasau ar draws setiau data.

Gallaf ddisgrifio'r penderfyniad rwyf wedi'i wneud neu'r casgliad rwyf wedi dod iddo.

Gallaf ddeall y gall eraill ddod i wahanol gasgliadau hyd yn oed wrth ddefnyddio'r un dystiolaeth.

Gallaf werthuso defnyddioldeb y dystiolaeth a dadansoddi ei dibynadwyedd.

Gallaf gyfeirio at y ffynonellau rwyf wedi'u defnyddio i ddod i'm casgliadau.

Gallaf gynnal gwerthusiad effeithiol o'r broses ymholi a ddefnyddiwyd, ac awgrymu rhai gwelliannau.

Gallaf ddeall fod yr holl bethau uchod yn elfennau gofynnol o fewn proses ymholi, a bod modd eu cymhwyso at amrywiaeth o gwestiynau sy'n ymwneud â'r Dyniaethau.

Gallaf adnabod ac egluro rhai gwahaniaethau rhwng y broses ymholi yng ngwahanol ddisgyblaethau'r Dyniaethau.

Rwyf wedi cynnal ymholiadau yn annibynnol ac ar y cyd yn y Dyniaethau.

Rwyf wedi cael y cyfle i fyfyrion ar y modd y mae fy ymholiad yn ychwanegu gwerth i'm bywyd fy hun a'r modd y mae'n cyfrannu at fy ymdeimlad o'm lle yn y byd.

Rwyf wedi cynnal ymholiadau sy'n canolbwyntio ar gwestiynau sy'n ymwneud â meysydd pwnc penodol yn y Dyniaethau, yn ogystal â themâu a chwestiynau rhyngddisgyblaethol.

Rwyf wedi datblygu ac wedi arwain fy ymholiadau fy hun sy'n canolbwyntio ar fy ardal leol, Cymru a'r byd ehangach, nawr ac yn y gorffennol.

Rwyf wedi datblygu ac wedi arwain fy ymholiadau fy hun sy'n canolbwyntio ar fy nghredoau, gwerthoedd a bydolygon fy hun, ynghyd â rhai pobl eraill.

Cam cynnydd 5

Deilliannau cyflawniad

Gallaf lunio cwestiynau penagored, cymhleth, ac ymateb yn annibynnol iddynt.

Gallaf ddethol yn annibynnol y dulliau ymchwil priodol a'r math priodol o dystiolaeth, gan ddibynnu ar gyd-destun disgyblaeth yr ymholiad.

Gallaf gasglu amrywiaeth o dystiolaeth berthnasol, gan gynnwys data meintiol ac ansoddol.

Gallaf ddethol yn annibynnol y dull priodol o gyflwyno fy nghanfyddiadau a'm casgliadau, a chyfeirnodu fy ngwaith yn briodol.

Gallaf gyfleu canlyniadau fy ymholiad, gan ddefnyddio amrywiaeth o dulliau sy'n briodol i'r pwnc dan sylw, y diben a'r gynulleidfa.

Gallaf ddehongli tystiolaeth, tybio, a dod i gasgliadau, gan gyfosod amrywiaeth o dystiolaeth.

Gallaf werthuso defnyddioldeb a dibynadwyedd tystiolaeth ansoddol a meintiol, gan ystyried ei tharddiad, cynnwys, diben, cyd-destun a chyfyngiadau.

Gallaf ddeall effaith ffynonellau o awdurdod a dadansoddi sut y cânt eu dehongli a'u defnyddio.

Gallaf lunio a chyfiawnhau ymatebion a barnau cydlynol sy'n gytbwys ac sy'n ystyried amrywiaeth o safbwyntiau.

Gallaf werthuso'n annibynnol lwyddiant fy ymholiadau, awgrymu gwelliannau a mireinio fy methodoleg ar gyfer ymholiadau yn y dyfodol.

Gallaf fyfyrion mewn ffordd ystyrlon er mwyn cynnal gwaith ymchwil pellach neu ehangu'r ymholiad.

Gallaf egluro'r nodweddion tebyg a'r gwahaniaethau rhwng ymholiadau yn y meysydd pwnc sy'n rhan o'r Dyniaethau.

Rwyf wedi ymgymryd â rôl arweiniol wrth ddatblygu ymholiadau sy'n canolbwyntio ar fy ardal leol, Cymru a'r byd ehangach mewn un neu fwy o ddisgyblaethau'r Dyniaethau.

Rwyf wedi defnyddio amrywiaeth o ffynonellau, gan gynnwys y rhai o'm gwaith ymchwil fy hun, er mwyn ychwanegu dyfnder i'm hymholiadau.

Rwyf wedi cael y cyfle i hunanfyfyrion, gan ystyried y modd y gall fy ymholiad ychwanegu gwerth i'm bywyd fy hun a'r modd y gall gyfrannu at fy ymdeimlad o'm lle yn y byd.

Pan fydd y dysgwyr yn mynd i'r afael ag ymholiadau disgyblaeth-penodol, dylid ychwanegu'r canlynol at Gam cynnydd 5.

Daearyddiaeth

Gallaf ragfynegi deilliannau posibl gwaith ymchwil daearyddol.

Gallaf gasglu data sylfaenol ac eilaidd meintiol ac ansoddol yn gywir.

Gallaf ddehongli a chyflwyno data ar ffurf graffigol neu gartograffig.

Gallaf ddod i gasgliadau ar sail data daearyddol, gan ddefnyddio sgiliau ystadegol lle y bo'n briodol.

Hanes

Gallaf ddeall natur oddrychol ac anghyflawn tystiolaeth hanesyddol.

Gallaf ddadansoddi a gwerthuso dibynadwyedd, defnyddioldeb a dilysrwydd tystiolaeth hanesyddol sylfaenol ac eilaidd yng nghyd-destun yr ymholiad penodol.

Gallaf gyfiawnhau fy nghasgliadau a'u hategu'n llawn, gan gydnabod cyfyngiadau barnau am y gorffennol yn seiliedig ar y dystiolaeth sydd ar gael.

Addysg grefyddol

Gallaf fynd i'r afael ag ymholiad athronyddol gan ystyried amrywiaeth, cymhlethdod a lluosogrwydd bydolygon crefyddol ac anghrefyddol o'r byd.

Gallaf ddeall bod cwestiynau Eithaf yn gymhleth, ac mai atebion rhannol ac amhendant a geir yn aml.

Gallaf werthfawrogi ffynonellau o ddoethineb ac awdurdod, a bydolygon crefyddol ac anghrefyddol, uniaethu â nhw a'u gwerthuso'n feirniadol er mwyn llunio fy nghasgliadau rhesymegol fy hun.

Gallaf arsylwi ar fathau o fynegiant crefyddol ac ymchwilio iddynt, a gallaf gynnal gwerthusiad beirniadol o'r modd y mae agweddau ar grefydd a chred yn effeithio arnaf i, ar unigolion eraill, ar gymdeithas leol ac ar gymdeithas byd-eang.

Astudiaethau busnes ac astudiaethau cymdeithasol

Gallaf gynllunio a dilyn methodolegau astudiaethau cymdeithasol neu astudiaethau busnes priodol, gan ddefnyddio dulliau ymchwil cymdeithasol sylfaenol ac eilaidd lle y bo'n briodol.

Gallaf gasglu, coladu a dadansoddi data sylfaenol gan ddefnyddio technegau samplu priodol.

Rwyf wedi ystyried fy nghyfrifoldebau egwyddorol fel ymchwilydd astudiaethau cymdeithasol ac astudiaethau busnes, a gweithredu arnynt.

Cynllunio ar gyfer dysgu

Cysylltiadau o fewn y maes dysgu a phrofiad hwn

Mae'r adran hon yn awgrymu lle gellid cyfoethogi dysgu drwy wneud cysylltiadau rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar draws Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau. Mae hefyd yn awgrymu ymhle gellid ystyried gwahanol elfennau o ddysgu gyda'i gilydd er mwyn cefnogi dysgu sy'n fwy holistaidd. Mae datblygu meddwl ymchwilgar a chael profiad o ymholiadau yn caniatáu i'r dysgwyr ymchwilio ac ystyried pob agwedd ar y Dyniaethau.

Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu canfod, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd.

- Ymholiadau sy'n canolbwyntio ar archwilio gwahanol ddehongliadau.
- Bydd tystiolaeth eilaidd a ddefnyddir mewn ymholiadau yn dangos amrywiol safbwyntiau, dehongliadau a chynrychioliadau.

Mae'r byd naturiol yn amrywiol a deinamig, ac mae dylanwad prosesau ffisegol a gweithredoedd dynol arno.

- Ymholiadau sy'n canolbwyntio ar gydberthnasau dynol a'r effaith ar y byd naturiol.

Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac yn amrywiol, ac maent yn cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl.

- Ymholiadau sy'n canolbwyntio ar y ffordd y mae cymdeithasau yn amrywiol ac yn lluosog.
- Ymholiadau sy'n canolbwyntio ar newid a pharhad.

Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrion, egwyddorol a chynaliadwy.

- Drwy ymholi, mae dysgwyr yn meithrin eu dealltwriaeth o'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth.

Cysylltiadau â meysydd dysgu a phrofiad eraill

Mae'r adran hon yn awgrymu lle gellid cyfoethogi dysgu drwy wneud cysylltiadau rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar draws yr holl feysydd dysgu a phrofiad. Mae hefyd yn awgrymu ymhle gellid ystyried gwahanol elfennau o ddysgu gyda'i gilydd er mwyn cefnogi dysgu sy'n fwy holistaidd.

Celfyddydau Mynegiannol

- Celf, cerddoriaeth, theatr, llenyddiaeth fel tystiolaeth ar gyfer ymholiadau ac fel canolbwynt iddynt.

Gwyddoniaeth a Thechnoleg

- Natur ymholiad fel y mae'n berthnasol i Wyddoniaeth a Thechnoleg.

Iechyd a Lles

- Defnyddio methodoleg y Dyniaethau i ystyried agweddau ar iechyd a lles megis iechyd meddwl, iechyd corfforol ac iechyd emosiynol.

Ieithoedd, Llythrennedd a Chyfathrebu

- Llenyddiaeth fel tystiolaeth ar gyfer ymholiadau ac fel canolbwynt iddynt.

Mathemateg a Rhifedd

- Defnyddio data ansoddol fel tystiolaeth ar gyfer ymholiadau.
- Casglu data sylfaenol.
- Dulliau samplu a thechnegau ystadegol sy'n gysylltiedig â dadansoddi data.
- Cynrychioli data ar ffurf graff.
- Dehongli amrywiaeth o graffiau.
- Didoli a dosbarthu.
- Adnabod tueddiadau ac anomaleddau.

Profiadau, gwybodaeth a sgiliau

Fel rhan o'r datganiad hwn o'r hyn sy'n bwysig, dylai dysgwyr ystyried cysyniadau cwestiynu, tystiolaeth, gwerthuso, dilysrwydd, dibynadwyedd, tuedd, moeseg a barn.

Cam cynnydd 1

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- amrywiaeth o ysgogiadau sy'n anelu at danio eu brwdfrydedd a'u hysbrydoli i ddychmygu a bod yn chwilfrydig, ac i archwilio, darganfod a chwestiynu
- amrywiaeth o gyfleoedd parhaus i archwilio a darganfod drwy chwarae
- amrywiaeth o gyfleoedd i ymholi a dysgu yn yr awyr agored, yn ogystal â dan do, gan gynnwys dysgu ffisegol a digidol
- defnyddio amrywiaeth o wahanol ffynonellau gweledol, llafar, ysgrifenedig a ffisegol
- ymholiadau sy'n canolbwyntio ar ardal leol dysgwyr, Cymru a'r byd ehangach yn y gorffennol a'r presennol.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- archwilio, arsylwi a chwestiynu
- gwneud a chofnodi arsylwadau a chanfyddiadau, gan ddefnyddio dulliau digidol a dulliau eraill.

Cam cynnydd 2

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- amrywiaeth o ysgogiadau sy'n anelu at danio brwdfrydedd a'u hysbrydoli i ddychmygu a bod yn chwilfrydig, ac i archwilio, darganfod a chwestiynu
- amrywiaeth o gyfleoedd parhaus i archwilio a darganfod drwy chwarae
- amrywiaeth o gyfleoedd i ymholi a dysgu yn yr awyr agored, yn ogystal â dan do, gan gynnwys dysgu ffisegol a digidol
- defnyddio amrywiaeth o wahanol ffynonellau gweledol, llafar, ysgrifenedig a ffisegol
- mynd i'r afael ag ymholiadau, yn unigol ac ar y cyd
- mynd i'r afael â phrosesau cwestiynu athronyddol
- ymholiadau sy'n canolbwyntio ar ardal leol dysgwyr, Cymru a'r byd ehangach yn y gorffennol a'r presennol.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- archwilio, arsylwi a chwestiynu
- casglu, didoli a grwpio gwahanol fathau o dystiolaeth

- gwneud a chofnodi arsylwadau a chanfyddiadau, gan ddefnyddio dulliau digidol a dulliau eraill
- dod i gasgliad syml a'i egluro
- cynnal ymholiadau sy'n ymwneud ag amrywiaeth o themâu rhyngddisgyblaethol
- archwilio cwestiynau athronyddol am fywyd.

Cam cynnydd 3

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- amrywiaeth o ysgogiadau sy'n anelu at danio eu brwdfrydedd a'u hysbrydoli i ddychmygu a bod yn chwilfrydig, ac i archwilio, darganfod a chwestiynu
- amrywiaeth o gyfleoedd i ymholi a dysgu yn yr awyr agored, yn ogystal â dan do, gan gynnwys dysgu ffisegol a digidol
- defnyddio amrywiaeth o wahanol ffynonellau gweledol, llafar, ysgrifenedig a ffisegol
- mynd i'r afael ag ymholiadau, yn unigol ac ar y cyd
- mynd i'r afael â phrosesau cwestiynu athronyddol
- ymholiadau sy'n canolbwyntio ar ardal leol dysgwyr, Cymru a'r byd ehangach yn y gorffennol a'r presennol.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- y fethodoleg a ddefnyddir mewn ymholiadau sy'n ymwneud â'r Dyniaethau a'r modd y gall hyn fod yn wahanol ar gyfer gwahanol ddisgyblaethau
- y gwahaniaeth rhwng ffeithiau, barn a chredoau, a'r modd y mae hyn yn cyfrannu at berthnasedd tystiolaeth a'r defnydd a wneir ohoni.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- gynnal ymholiadau sy'n ymwneud â themâu disgyblaethol a rhyng-ddisgyblaethol
- dethol dulliau ymholi sy'n briodol ar gyfer yr ymholiad penodol
- arsylwi ar wybodaeth flaenorol a'i defnyddio er mwyn creu cwestiynau priodol
- casglu tystiolaeth o amrywiaeth o ffynonellau
- dehongli canfyddiadau er mwyn dod i gasgliad neu ffurfio barn
- nodi perthnasedd yr wybodaeth a gasglwyd
- trefnu a chyflwyno canfyddiadau yn briodol, gan ddefnyddio technegau digidol lle y bo'n briodol
- myfyrio ar ymholiadau, gofyn cwestiynau am y broses ddysgu, ac edrych ymlaen hefyd i weld beth fydd cam nesaf yr ymholiad
- myfyrio ar y defnydd a wneir o adnoddau digidol fel rhan o ymholiadau, a gwerthuso'r defnydd hwnnw.

Cam cynnydd 4

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- amrywiaeth o ysgogiadau sy'n anelu at danio eu brwdfrydedd a'u hysbrydoli i ddychmygu a bod yn chwilfrydig, ac i archwilio, darganfod a chwestiynu
- amrywiaeth o gyfleoedd i ymholi a dysgu yn yr awyr agored, yn ogystal â dan do, gan gynnwys dysgu ffisegol a digidol
- defnyddio amrywiaeth o wahanol ffynonellau gweledol, llafar, ysgrifenedig a ffisegol
- mynd i'r afael ag ymholiadau, yn unigol ac ar y cyd
- mynd i'r afael â phrosesau cwestiynu athronyddol
- ymholiadau sy'n canolbwyntio ar ardal leol dysgwyr, Cymru a'r byd ehangach yn y gorffennol a'r presennol
- cyfleoedd i hunanfyfrio wrth iddynt ystyried y modd y gall eu hymholiad ychwanegu gwerth at eu bywyd, a'r modd y gall gyfrannu at eu hymdeimlad o'u lle yn y byd.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- methodolegau priodol ar gyfer casglu data a thystiolaeth
- y nodweddion tebyg a'r gwahaniaethau rhwng dulliau ymholi ym mhob maes pwnc.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- gynnal ymholiadau sy'n canolbwyntio ar gwestiynau a materion rhyngddisgyblaethol yn ogystal â rhai pwnc-benodol
- arsylwi ar wybodaeth flaenorol a'i defnyddio er mwyn creu cwestiynau priodol
- casglu tystiolaeth o amrywiaeth o ffynonellau yn deillio o ddysgu yn yr awyr agored, gwaith ymchwil sylfaenol ac eilaidd
- nodi perthnasedd yr wybodaeth a gasglwyd i gyd-destun penodol yr ymholiad
- defnyddio amrywiol ddulliau i gyflwyno tystiolaeth o ymholiadau, gan gynnwys defnyddio technegau digidol lle y bo'n briodol
- dehongli, cynnal dadansoddiad beirniadol a gwerthuso amrywiaeth eang o dystiolaeth ysgrifenedig, weledol, ffisegol a llafar, gan gynnwys tystiolaeth ffeithiol, athronyddol a dehongliadol
- dehongli canfyddiadau er mwyn dod i gasgliad y mae modd ei gyfiawnhau, cyflwyno'r casgliad hwnnw a'i ategu
- myfrio ar a gwerthuso effeithiolrwydd ymholiadau
- myfrio ar y ffordd y defnyddiwyd adnoddau digidol, a'i gwerthuso.

Cam cynnydd 5

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- amrywiaeth o ysgogiadau sy'n anelu at danio eu brwdfrydedd a'u hysbrydoli i ddychmygu a bod yn chwilfrydig, ac i archwilio, darganfod a chwestiynu
- amrywiaeth o gyfleoedd i ymholi a dysgu yn yr awyr agored, yn ogystal â dan do, gan gynnwys dysgu ffisegol a digidol
- defnyddio amrywiaeth o wahanol ffynonellau gweledol, llafar, ysgrifenedig a ffisegol
- mynd i'r afael ag ymholiadau, yn unigol ac ar y cyd
- mynd i'r afael â phrosesau cwestiynu athronyddol
- ymholiadau sy'n canolbwyntio ar ardal leol dysgwyr, Cymru a'r byd ehangach yn y gorffennol a'r presennol
- cyfleoedd i hunanfyfrio wrth iddynt ystyried y modd y gall eu hymholiad ychwanegu gwerth at eu bywyd, a'r modd y gall gyfrannu at eu hymdeimlad o'u lle yn y byd.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- methodolegau priodol ar gyfer casglu data a thystiolaeth
- y nodweddion tebyg a'r gwahaniaethau rhwng dulliau ymholi ym mhob maes pwnc.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- gynnal ymholiadau sy'n canolbwyntio ar gwestiynau a materion rhyngddisgyblaethol yn ogystal â rhai pwnc-benodol
- arsylwi ar wybodaeth flaenorol a'i defnyddio er mwyn creu cwestiynau priodol
- casglu tystiolaeth o amrywiaeth o ffynonellau yn deillio o ddysgu yn yr awyr agored, gwaith ymchwil sylfaenol ac eilaidd
- nodi perthnasedd yr wybodaeth a gasglwyd i gyd-destun penodol yr ymholiad
- defnyddio amrywiol ddulliau i gyflwyno tystiolaeth o ymholiadau, gan gynnwys defnyddio technegau digidol lle y bo'n briodol
- dehongli, cynnal dadansoddiad beirniadol a gwerthuso amrywiaeth eang o dystiolaeth ysgrifenedig, weledol, ffisegol a llafar, gan gynnwys tystiolaeth ffeithiol, athronyddol a dehongliadol
- dehongli canfyddiadau er mwyn dod i gasgliad y mae modd ei gyfiawnhau, cyflwyno'r casgliad hwnnw a'i ategu
- myfyrio ar effeithiolrwydd ymholiadau a'u gwerthuso
- myfyrio ar y ffordd y defnyddiwyd adnoddau digidol a'i gwerthuso.

Yn ychwanegol at yr uchod yng Ngham cynnydd 5, fel rhan o'u hymholiadau disgyblaeth-penodol, dylid rhoi'r cyfle i ddysgwyr cynnal y canlynol.

Daearyddiaeth

- Ymholiadau sy'n gysylltiedig â digwyddiadau a themâu amgylcheddol a daearyddol, a fydd yn cynnwys gwaith maes a dysgu y tu allan i'r ystafell ddosbarth, defnyddio systemau gwybodaeth ddaearyddol, casglu data meintiol ac ansoddol, a dadansoddi data rhifyddol mewn modd ystadegol.

Hanes

- Ymholiadau hanesyddol a fydd yn cynnwys datblygu dealltwriaeth o'r defnydd o dystiolaeth ysgrifenedig, weledol a ffisegol (gan gynnwys tystiolaeth uniongyrchol neu sylfaenol, yn ogystal â ffynonellau eilaidd), ynghyd â gwerth tystiolaeth o'r fath, a hynny er mwyn egluro sut a pham y caiff dehongliadau hanesyddol eu llunio.

Addysg grefyddol

- Ymholiadau sy'n archwilio cwestiynau athronyddol cymhleth ynghylch ystyr a diben bywyd. Bydd hyn yn cynnwys mynd i'r afael â chwestiynau Eithaf sy'n deillio o'r byd o'u cwmpas, eu profiadau bywyd personol ac agweddau ar grefydd, ynghyd â thrwy ddefnydd o ffynonellau doethineb ac athroniaeth.

Astudiaethau busnes ac astudiaethau cymdeithasol

- Ymholiadau sy'n gysylltiedig â themâu busnes ac economaidd, gan ddefnyddio mathau o gyfryngau, data, astudiaethau achos a gwaith ymchwil i'r farchnad.
- Ymholiadau sy'n archwilio materion cymdeithasol cyfoes a dadleuol, barn a phersbectifau pobl ar faterion cymdeithasol, a'r ffordd y mae pobl yn cymryd rhan mewn cymdeithas ac yn gweithredu'n gymdeithasol.

YR HYN SY’N BWYSIG YN Y DYNIAETHAU

Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu canfod, eu dehongli a’u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd.

Mae dysgwyr yng Nghymru byth a beunydd yn ceisio gwneud synnwyr o’r byd o’u cwmpas, byd y maent yn ei brofi drwy sawl persbectif.

Mae’r Dyniaethau yn eu hannog i adolygu’n feirniadol y ffyrdd y mae digwyddiadau a phrofiadau’r byd hwnnw’n cael eu cynrychioli a’u dehongli, gan ddefnyddio’r wybodaeth hon er mwyn llunio eu persbectifau gwybodus eu hunain.

Mae dysgwyr yn deall sut y gall amrywiol ffactorau ddylanwadu ar eu canfyddiadau a’u dehongliadau personol, ac ar ganfyddiadau a dehongliadau eraill. Trwy hyn cânt feithrin gwerthfawrogiad o sut y caiff naratifau a chynrychioliadau eu llunio, ac archwilio sut a pham y gall dehongliadau fod yn wahanol i’w gilydd. Wrth ddatblygu dealltwriaeth feirniadol o amrywiaeth o ddehongliadau a chynrychioliadau, byddant mewn sefyllfa well i werthuso eu dilysrwydd ac i feithrin dealltwriaeth fwy cyfannol o ddigwyddiadau, profiadau a’r byd naturiol. Bydd hyn yn galluogi dysgwyr yng Nghymru i feithrin hunanymwybyddiaeth wrth iddynt greu eu safbwyntiau gwybodus eu hunain.

Dysgu

Egwyddorion cynnydd

Egwyddorion cynnydd yw'r sail ar gyfer datblygu'r deilliannau cyflawniad a dylent lywio dilyniant y dysgu o fewn y maes dysgu a phrofiad.

Bydd y maes dysgu a phrofiad hwn yn helpu dysgwyr i ennill:

- soffistigeiddrwydd cynyddol o ran dealltwriaeth gysyniadol, a fydd yn caniatáu i ddysgwyr weld y tu hwnt i restr o ffeithiau a mynd i'r afael â'r syniadau hynny sy'n sail i ddisgyblaethau'r Dyniaethau, a'r modd y mae'r rhain yn cysylltu â'i gilydd mewn gwahanol gyd-destunau
- dyfnder gwybodaeth cynyddol, a nodweddir gan y gallu i gysylltu dysgu newydd â gwybodaeth flaenorol, i feithrin dealltwriaeth fwy soffistigedig, ac i ddatrys yr achosion o wrthdaro a all godi pan ddaw gwahanol safbwyntiau ynghyd
- y gallu i weithio gyda nifer gynyddol o ffynonellau gwybodaeth fwyfwy soffistigedig
- defnydd mwy soffistigedig o sgiliau perthnasol, gan gynnwys defnydd o eirfa bwnc-benodol
- annibyniaeth gynyddol a gallu cynyddol i hunanreoli.

Cam cynnydd 1

Deilliannau cyflawniad

Gallaf gyfleu fy syniadau am fy mhrofiadau fy hun.

Gallaf gydnabod y gall fy nheimpladau, fy ngweithredoedd a'm barnau personol fod yn wahanol i deimpladau, gweithredoedd a barnau personol pobl eraill.

Gallaf ddeall fod digwyddiadau personol yn y gorffennol, y presennol a'r dyfodol yn arwyddocaol i mi.

Gallaf ffurfio a mynegi fy marn am faterion cyfarwydd a chydabod bod fy marn yn werthfawr i mi.

Rwyf wedi cael cyfleoedd i drafod fy marnau am bethau rwyf wedi'u profi gyda phobl eraill.

Cam cynnydd 2

Deilliannau cyflawniad

Gallaf gydnabod safbwyntiau pobl eraill am ddigwyddiadau neu brofiadau cyfarwydd.

Gallaf gydnabod na fydd popeth yn aros yr un fath ac y gall amser achosi newid barn.

Gallaf ddeall fod pobl eraill yn egluro pethau mewn gwahanol ffyrdd, a gallaf ystyried rhinweddau'r safbwyntiau a'r esboniadau gwahanol hyn.

Gallaf ddisgrifio fy nheimpladau, fy ngweithredoedd a'm barnau ac egluro'r modd y maent yn wahanol i deimpladau, gweithredoedd a barnau pobl eraill.

Gallaf lunio barn am rywbeth sy'n bwysig i mi gan ystyried fy syniadau fy hun a syniadau pobl eraill.

Rwyf wedi cael cyfleoedd i drafod fy marn a'm syniadau â phobl eraill.

Cam cynnydd 3

Deilliannau cyflawniad

Gallaf roi tystiolaeth ar gyfer dadl neu safbwynt a chyflwyno gwrthddadleuon.

Rwyf wedi gallu dod i gasgliad am farnau, safbwyntiau a dehongliadau pobl o ffynonellau a thystiolaeth.

Gallaf gydnabod fod gan bobl wahanol farnau am arwyddocâd pobl, digwyddiadau a phrofiadau yn y gorffennol a'r presennol.

Gallaf gydnabod, derbyn a deall fod gan bobl wahanol farnau a safbwyntiau am faterion, a gallaf gymharu gwahanol ddehongliadau o'r un mater.

Gallaf ailadrodd y dystiolaeth a ddefnyddir gan bobl i ddehongli digwyddiadau a materion mewn gwahanol ffyrdd.

Rwyf wedi gallu llunio, mynegi a thrafod fy marn ar faterion, ar ôl ystyried tystiolaeth a safbwyntiau pobl eraill.

Rwyf wedi trafod fy ymatebion fy hun ac eraill i gwestiynau am fywyd, profiadau a'r byd, gan gynnwys rhoi ystyriaeth i gwestiynau Eithaf, ac rwyf wedi trafod y materion hyn gyda phobl nad ydynt bob amser yn rhannu'r un farn â mi.

Rwy'n deall y gall safbwyntiau a barnau pobl newid dros amser.

Gallaf egluro'r modd y cafodd rhai agweddau ar y gorffennol eu cynrychioli a'u dehongli mewn gwahanol ffyrdd.

Cam cynnydd 4

Deilliannau cyflawniad

Gallaf egluro'r rhesymau a all fod gan bobl neu y gall pobl eu defnyddio i egluro digwyddiadau a materion o bwys mewn gwahanol ffyrdd.

Gallaf ddeall fod amrywiaeth o ffactorau yn dylanwadu ar ddehongliadau.

Gallaf egluro rhai rhesymau pam y mae gan bobl wahanol farnau am arwyddocâd pobl, digwyddiadau a phrofiadau yn y gorffennol a'r presennol, a gallaf lunio fy marn fy hun am eu harwyddocâd.

Gallaf werthuso a dod i gasgliad am ddehongliadau a safbwyntiau o amrywiaeth o ffynonellau a thystiolaeth.

Gallaf ddefnyddio amrywiaeth o ddehongliadau er mwyn llunio persbectif personol rhesymegol.

Gallaf fynegi, cyfiawnhau a thrafod fy marnau personol mewn trafodaethau ac ar bapur.

Gallaf werthfawrogi fod fy hunaniaeth, fy mhrofiadau a'm credoau yn dylanwadu ar fy nehongliadau.

Gallaf ddeall y gall dehongliadau, gan gynnwys fy rhai i, newid dros amser, yn enwedig o ystyried tystiolaeth newydd neu o ystyried y mater o bersbectif gwahanol.

Gallaf weld fod rhai dehongliadau a barnau yn fwy dilys nag eraill.

Gallaf egluro'r modd y gall dehongliadau ddylanwadu ar weithredoedd pobl, ar draddodiadau ac ar ffurfiau o fynegiant.

Cam cynnydd 5

Deilliannau cyflawniad

Gallaf dderbyn bod cwestiynau am fywyd, profiadau a'r byd yn gymhleth ac mai ymatebion rhannol ac amhenodol a geir yn aml, a gallaf drafod hyn.

Gallaf ddadansoddi effeithiau gwahanol persbectifau mewn ymateb i gwestiynau am fywyd, profiadau a'r byd ar fy mywyd fy hun a bywydau pobl eraill.

Gallaf egluro a dadansoddi amrywiaeth o resymau pam y mae gan bobl wahanol farnau am arwyddocâd pobl, digwyddiadau a phrofiadau yn y gorffennol a'r presennol, a gallaf lunio, amddiffyn a chyfiawnhau fy marnau fy hun ar eu harwyddocâd.

Gallaf werthuso'n feirniadol ddilysrwydd dehongliadau drwy ystyried y modd y mae lle a chred yn eu llywio ac yn dylanwadu arnynt, a'r modd y gallant newid dros amser.

Rwyf wedi ymchwilio i'r hyn sy'n dylanwadu ar fy nehongliadau ac yn eu llywio, a gallaf egluro'r modd y mae cyd-destunau cymdeithasol, diwylliannol a hanesyddol yn dylanwadu ar fy safbwyntiau.

Gallaf werthfawrogi'r lensys amrywiol y mae pobl yn eu defnyddio i weld y byd a chydabod cyfyngiadau fy mhersbectif personol.

Rwyf wedi dechrau herio fy ngwerthoedd a'm persbectifau personol.

Gallaf werthuso hygredd a dilysrwydd amrywiaeth o bersbectifau a defnyddio'r gwerthusiad hwn er mwyn helpu i ddatblygu a chyfiawnhau fy marn gwybodus a chytbwys fy hun am fywyd, digwyddiadau a phrofiadau.

Gallaf integreiddio persbectifau newydd neu ddiwygiedig i'm ffordd o feddwl.

Gallaf ddod i gasgliad am ddehongliadau cynnil o ffynonellau a thystiolaeth.

Rwyf wedi archwilio'r modd y mae dehongliadau a safbwyntiau pobl wedi arwain at weithredoedd penodol.

Rwyf wedi cael cyfleoedd i lunio, mynegi a thrafod barn personol am amrywiaeth o faterion o bwys ar draws y Dyniaethau.

Gallaf lunio, cyfiawnhau ac ategu fy nehongliadau personol.

Rwyf wedi cael cyfleoedd i drafod, dadansoddi a gwerthuso'r dehongliadau a gynigir gan eraill.

Rwyf wedi archwilio cymhlethdod materion lleol, cenedlaethol a byd-eang, a mynd i'r afael â phersbectifau lluosog mewn perthynas â'r materion hyn.

Rwyf wedi defnyddio gwahanol persbectifau i archwilio materion.

Rwyf wedi cael cyfleoedd i gymryd rhan mewn trafodaethau ffurfiol ac anffurfiol dros ystod o bynciau llosg cyfoes a dadleuol.

Pan fydd y dysgwyr yn mynd i'r afael ag ymholiadau disgyblaeth-penodol, dylid ychwanegu'r canlynol at Gam cynnydd 5.

Daearyddiaeth

Gallaf ddeall a disgrifio'r modd y mae amrywiaeth o ffactorau yn dylanwadu ar ddehongliadau daearyddol.

Gallaf egluro'r modd y gall dehongliadau o le, tirweddau, amgylcheddau a diwylliannau newid dros amser.

Gallaf ddeall sut y mae dehongliadau pobl o le, tirweddau, amgylcheddau a diwylliannau yn dylanwadu ar eu gweithredoedd.

Gallaf fynegi a chyfiawnhau fy safbwyntiau am amrywiaeth o leoedd, tirweddau, amgylcheddau a diwylliannau yng Nghymru a'r byd ehangach, a deall y gall fy safbwyntiau newid dros amser.

Hanes

Gallaf egluro sut a pham y mae dehongliadau o ddigwyddiadau hanesyddol wedi newid dros amser ac egluro pam y mae haneswyr yn llunio gwahanol ddehongliadau o ddigwyddiadau.

Gallaf lunio, mynegi ac ategu fy nehongliadau personol o ddigwyddiadau hanesyddol.

Gallaf ddeall sut y gall fy hunaniaeth, fy mhrofiadau, fy safbwyntiau a'm credoau effeithio ar fy nehongliadau personol a'm dealltwriaeth o ddigwyddiadau hanesyddol.

Gallaf addasu neu newid fy nehongliadau o ddigwyddiadau hanesyddol yng ngoleuni tystiolaeth newydd.

Addysg grefyddol

Gallaf gynnal gwerthusiad beirniadol o agweddau penodol ar grefydd a bydolygon, gan ystyried gwahanol ddehongliadau o ddysgeidiaethau crefyddol a'u heffaith arnaf i, ar unigolion eraill, ar gymdeithas leol ac ar gymdeithas fyd-eang.

Gallaf ddadansoddi, dehongli a gwerthuso haenau o ystyr mewn mynegiad crefyddol, e.e. symbolaeth, pererindod, arferion, defodau, seremonïau, llenyddiaeth, celf, dawns a cherddoriaeth.

Rwyf wedi gallu llunio, mynegi ac ategu fy marn ar amrywiaeth o gwestiynau Eithaf.

Gallaf fynegi a chyfiawnhau fy nheimpladau ag uniondeb ac aeddfedrwydd, gan ddangos yn glir sut mae'r hyn rwyf wedi'i ddysgu wedi effeithio ar fy nghredoau a'm gwerthoedd.

Astudiaethau busnes ac astudiaethau cymdeithasol

Gallaf ddeall sut y gall ideolegau gwleidyddol, economaidd a chymdeithasol ddylanwadu ar fy nehongliadau personol ac ar ddehongliadau pobl eraill o rôl a swyddogaeth busnes mewn cymdeithas.

Gallaf ddeall fod amrywiaeth o ddehongliadau o faterion cymdeithasol yn llywio'r modd y mae cymdeithas yn cael ei strwythuro.

Rwyf wedi mynd i'r afael ag amrywiaeth o safbwyntiau a phersbectifau gwahanol ar faterion cymdeithasol, gan ddefnyddio'r mewnwelediadau hyn i gryfhau fy mhenderfyniadau a'm barnau.

Cynllunio ar gyfer dysgu

Cysylltiadau o fewn y maes dysgu a phrofiad hwn

Mae'r adran hon yn awgrymu lle gellid cyfoethogi dysgu drwy wneud cysylltiadau rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar draws Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau. Mae hefyd yn awgrymu ymhle gellid ystyried gwahanol elfennau o ddysgu gyda'i gilydd er mwyn cefnogi dysgu sy'n fwy holistaidd.

Mae datblygu meddwl ymholgar yn galluogi dysgwyr i archwilio ac ymchwilio i'r byd, i'w orffennol, ei bresennol a'i ddyfodol, drostynt eu hunain.

- Deall y gall dehongliadau a safbwyntiau ddatblygu o ymholiadau penodol.
- Dehongliadau a gyflwynir gan ffynonellau a thystiolaeth benodol.

Mae'r byd naturiol yn amrywiol a deinamig, ac mae dylanwad prosesau ffisegol a gweithredoedd dynol arno.

- Dehongliadau a safbwyntiau ar y gydberthynas rhwng pobl a'r byd naturiol, e.e. newid yn yr hinsawdd.

Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac yn amrywiol, ac maent yn cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl.

- Dehongliadau hanesyddol o bobl a digwyddiadau.
- Dehongliadau sy'n gysylltiedig ag ideolegau gwleidyddol.
- Dehongliadau sy'n gysylltiedig â chrefyddau a bydolygon.

Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrion, egwyddorol a chynaliadwy.

- Safbwynt unigolyn o'i rôl a'i gyfrifoldeb personol fel dinesydd.
- Gwahanol ddehongliadau o'r heriau a'r cyfleoedd allweddol sy'n wynebu dynoliaeth.

Cysylltiadau â meysydd dysgu a phrofiad eraill

Mae'r adran hon yn awgrymu lle gellid cyfoethogi dysgu drwy wneud cysylltiadau rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar draws yr holl feysydd dysgu a phrofiad. Mae hefyd yn awgrymu ymhle gellid ystyried gwahanol elfennau o ddysgu gyda'i gilydd er mwyn cefnogi dysgu sy'n fwy holistaidd.

Celfyddydau Mynegiannol

- Mae'r celfyddydau mynegiannol yn gweithredu fel cyfryngau ar gyfer mynegi dehongliadau a safbwyntiau.

Gwyddoniaeth a Thechnoleg

- Dehongliadau o ddarganfyddiadau gwyddonol a'u heffaith ar y byd.
- Canfyddiadau o'r byd naturiol.

Iechyd a Lles

- Sut mae pobl yn canfod ac yn dehongli digwyddiadau a phrofiadau mewn gwahanol ffyrdd.
- Sut mae dinasyddiaeth yn gysylltiedig â dylanwadau cymdeithasol a sut mae dylanwadau cymdeithasol yn effeithio ar ddinasyddiaeth.
- Sut mae gwerthoedd a normau unigolion yn creu hunaniaeth gyfunol a gwerthoedd cyfunol.

Ieithoedd, Llythrennedd a Chyfathrebu

- Llenyddiaeth fel ffordd o fynegi dehongliadau.
- Hunaniaeth ac iaith.

Mathemateg a Rhifedd

- Dehongli data, h.y. tueddiadau economaidd.

Profiadau, gwybodaeth a sgiliau

Fel rhan o'r datganiad hwn o'r hyn sy'n bwysig, dylai dysgwyr ystyried cysyniadau gan gynnwys canfod ystyr, cwestiynau Eithaf a chwestiynau athronyddol, cynrychioliadau, persbectifau, dehongliadau hanesyddol, arwyddocâd, dilysrwydd a llunio barnau.

Cam cynnydd 1

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i fynd i'r afael ag amrywiaeth o faterion yn eu cymuned leol er mwyn datblygu eu persbectif personol ar eu hardal leol
- ysgogiadau sy'n tanio eu brwdfrydedd ac yn eu hysbrydoli i fod yn chwilfrydig am eu hardal leol, i ymwneud â hi a'i harchwilio
- amrywiaeth o gyfleoedd i lunio a mynegi barnau
- amrywiaeth o gyfleoedd i glywed a thrafod barnau amgen
- amrywiaeth o gyfleoedd i fynd i'r afael â dehongliadau o faterion, e.e. drwy ymwneud â siaradwyr gwadd a thrwy ymweld â lleoliadau o ddiddordeb
- cael gafael ar ddehongliadau a phersbectifau drwy amrywiaeth o gyfryngau ffisegol a digidol
- amrywiaeth o straeon symbolaidd, arferion, arteffactau, celf, dawn, drama, cerddoriaeth a bwyd.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- beth yw barn, a chydabod bod ganddynt hwy farnau a bod gan bobl eraill farnau.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- drafod a mynegi eu barnau am eu profiadau neu faterion cyfarwydd
- cydnabod bod eu barnau, a barnau pobl eraill, yn werthfawr
- defnyddio geiriau, arwyddion neu symbolau i gyfleu arsylwadau, meddyliau a theimladau.

Cam cynnydd 2

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i fynd i'r afael ag amrywiaeth o faterion yn eu cymuned leol er mwyn datblygu eu persbectif personol ar eu hardal leol
- ysgogiadau sy'n tanio eu brwdfrydedd ac yn eu hysbrydoli i fod yn chwilfrydig am faterion cymhleth a dadleuol, i fynd i'r afael â nhw ac i'w harchwilio er mwyn gwneud synnwyr o'r byd
- amrywiaeth o gyfleoedd i lunio a mynegi barnau
- amrywiaeth o gyfleoedd i glywed a thrafod barnau amgen
- amrywiaeth o gyfleoedd i fynd i'r afael â dehongliadau o faterion, e.e. drwy ymwneud â siaradwyr gwadd a thrwy ymweld â lleoliadau o ddiddordeb

- cael gafael ar ddehongliadau a phersbectifau drwy amrywiaeth o gyfryngau ffisegol a digidol
- amrywiaeth o gyfleoedd i fynd i'r afael â chwestiynau Eithaf
- amrywiaeth o straeon symbolaidd, arferion, arteffactau, celf, dawns, drama, cerddoriaeth a bwyd.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- gynnig eu syniadau eu hunain a chreu cysylltiadau
- archwilio, darganfod a thrafod materion a digwyddiadau o fewn disgyblaethau'r Dyniaethau ac ar draws y disgyblaethau hynny
- llunio a mynegi eu barn eu hunain ar faterion
- cyfleu eu harsylwadau, meddyliau a theimladau gan ddefnyddio geiriau, arwyddion neu symbolau
- cydnabod bod gan bobl wahanol farnau a safbwyntiau ac y gallant fod yn wahanol i'w barnau a'u safbwyntiau personol.

Cam cynnydd 3

Mae angen i ddysgwyr profi:

- cyfleoedd i fynd i'r afael ag amrywiaeth o faterion yn eu cymuned leol er mwyn datblygu eu persbectif personol ar eu hardal leol
- ysgogiadau sy'n tanio eu brwdfrydedd ac yn eu hysbrydoli i fod yn chwilfrydig am faterion cymhleth a dadleuol, i fynd i'r afael â nhw ac i'w harchwilio er mwyn gwneud synnwyr o'r byd
- amrywiaeth o gyfleoedd i lunio a mynegi barnau
- amrywiaeth o gyfleoedd i glywed a thrafod barnau amgen
- trafodaeth gydweithredol am amrywiaeth eang o safbwyntiau a dehongliadau amrywiol, gan gynnwys cyfleoedd ar gyfer trafodaethau ffurfiol ac anffurfiol
- amrywiaeth o gyfleoedd i fynd i'r afael â dehongliadau o faterion, e.e. drwy ymwneud â siaradwyr gwadd a thrwy ymweld â lleoliadau o ddiddordeb
- cael gafael ar ddehongliadau a phersbectifau drwy amrywiaeth o gyfryngau ffisegol a digidol
- amrywiaeth o gyfleoedd i fynd i'r afael â chwestiynau Eithaf
- amrywiaeth o straeon symbolaidd, arferion, arteffactau, celf, dawns, drama, cerddoriaeth a bwyd.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- bod gan bobl wahanol farnau ac ailadrodd y dystiolaeth a ddefnyddiwyd i ategu'r barnau hyn
- y modd y gall ffynonellau a thystiolaeth ddarparu dehongliadau
- y modd y defnyddir ffynonellau a thystiolaeth i lunio a chyfiawnhau dehongliadau pobl.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- archwilio materion lleol, cenedlaethol a byd-eang, a mynd i'r afael â phersbectifau lluosog mewn perthynas â'r materion hyn
- mynd i'r afael ag amrywiaeth o faterion a chymharu gwahanol ddehongliadau o'r un digwyddiad neu fater, ac ystyried y modd y mae gan bobl farnau gwahanol am arwyddocâd pobl, digwyddiadau neu newidiadau
- llunio, mynegi a thrafod barnau
- mynd i'r afael â dehongliadau a gyflwynir mewn ffynonellau, a defnyddio'r dehongliadau hyn i ategu eu dehongliadau personol
- archwilio haenau o ystyr o fewn cynrychioliadau symbolaidd.

Cam cynnydd 4**Mae angen i ddysgwyr brofi:**

- cyfleoedd i fynd i'r afael ag amrywiaeth o faterion yn eu cymuned leol er mwyn datblygu eu persbectif personol ar eu hardal leol
- ysgogiadau sy'n tanio eu brwdfrydedd ac yn eu hysbrydoli i fod yn chwilfrydig am faterion cymhleth a dadleuol, i fynd i'r afael â nhw ac i'w harchwilio er mwyn gwneud synnwyr o'r byd
- amrywiaeth o gyfleoedd i lunio a mynegi barnau
- amrywiaeth o gyfleoedd i glywed a thrafod barnau amgen
- trafodaeth gydweithredol am amrywiaeth eang o safbwyntiau a dehongliadau amrywiol, gan gynnwys cyfleoedd ar gyfer trafodaethau ffurfiol ac anffurfiol
- amrywiaeth o gyfleoedd i fynd i'r afael â dehongliadau o faterion, e.e. drwy ymwneud â siaradwyr gwadd a thrwy ymweld â lleoliadau o ddiddordeb
- cael gafael ar ddehongliadau a phersbectifau drwy amrywiaeth o gyfryngau ffisegol a digidol
- amrywiaeth o gyfleoedd i fynd i'r afael â chwestiynau Eithaf
- amrywiaeth o straeon symbolaidd, arferion, arteffactau, celf, dawns, drama, cerddoriaeth a bwyd.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- yr hyn sy'n gwneud dehongliad yn ddilys
- y modd y caiff dehongliadau eu llywio a'u ffurfio
- y modd y mae'r broses o ddethol tystiolaeth yn dylanwadu ar eu dehongliadau a'u barnau personol.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- archwilio cymhlethdod materion lleol, cenedlaethol a byd-eang, a mynd i'r afael â phersbectifau lluosog mewn perthynas â'r materion hyn
- archwilio gwahanol ddehongliadau o bobl, cymdeithasau, cyfnodau amser a digwyddiadau; rôl busnes; bydolygon crefyddol ac anghrefyddol, credoau, gwerthoedd, ffynonellau a thestunau cysegredig; lleoedd, tirweddau, diwylliannau ac amgylcheddau

- llunio, mynegi a thrafod barnau personol am amrywiaeth o faterion ar draws y Dyniaethau
- manteisio ar amrywiaeth o ddehongliadau a barnau er mwyn llunio persbectif personol rhesymegol
- defnyddio gwahanol persbectifau i archwilio materion
- mynd i'r afael â'r dehongliadau a geir mewn amrywiaeth o ffynonellau, a'u defnyddio er mwyn ategu neu wrthbrofi eu dehongliadau a'u hymatebion personol
- archwilio'r modd y mae gan bobl wahanol ddehongliadau mewn perthynas ag arwyddocâd digwyddiadau, pobl, newidiadau a phrofiadau
- archwilio haenau o ystyr o fewn cynrychioliadau symbolaidd.

Cam cynnydd 5

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i fynd i'r afael ag amrywiaeth o faterion yn eu cymuned leol er mwyn datblygu eu persbectif personol ar eu hardal leol
- ysgogiadau sy'n tanio eu brwdfrydedd ac yn eu hysbrydoli i fod yn chwilfrydig am faterion cymhleth a dadleuol, i fynd i'r afael â nhw ac i'w harchwilio er mwyn gwneud synnwyr o'r byd
- amrywiaeth o gyfleoedd i lunio a mynegi barnau
- amrywiaeth o gyfleoedd i glywed a thrafod barnau amgen
- trafodaeth gydweithredol am amrywiaeth eang o safbwyntiau a dehongliadau amrywiol, gan gynnwys cyfleoedd ar gyfer trafodaethau ffurfiol ac anffurfiol
- amrywiaeth o gyfleoedd i fynd i'r afael â dehongliadau o faterion, e.e. drwy ymwneud â siaradwyr gwadd a thrwy ymweld â lleoliadau o ddiddordeb
- cael gafael ar ddehongliadau a phersbectifau drwy amrywiaeth o gyfryngau ffisegol a digidol
- amrywiaeth o gyfleoedd i fynd i'r afael â chwestiynau Eithaf
- amrywiaeth o straeon symbolaidd, arferion, arteffactau, celf, dawnys, drama, cerddoriaeth a bwyd.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- yr ystod o ffactorau sy'n cyfrannu at ddilysrwydd dehongliadau
- y modd y caiff dehongliadau eu llywio a'u ffurfio
- y modd y mae'r broses ddethol a barnau am ddilysrwydd tystiolaeth yn dylanwadu ar eu dehongliadau a'u barnau personol.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- archwilio cymhlethdod materion lleol, cenedlaethol a byd-eang a mynd i'r afael â phersbectifau lluosog mewn perthynas â'r materion hyn
- archwilio ystod eang o wahanol ddehongliadau o bobl, cymdeithasau, cyfnodau amser a digwyddiadau; rôl busnes; bydolygon, credoau, gwerthoedd, ffynonellau a thestunau cysegredig crefyddol ac anghrefyddol; lleoedd, tirweddau, diwylliannau ac amgylcheddau

- ymchwilio i a deall yr hyn sy'n dylanwadu ar eu dehongliadau a'u barnau personol ac yn eu llywio, a manteisio ar amrywiaeth o ddehongliadau a barnau er mwyn llunio persbectif personol rhesymegol
- archwilio sut a pham y caiff dehongliadau eu llywio a'u ffurfio a sut y gallant newid dros amser
- archwilio sut a pham y mae gan bobl wahanol ddehongliadau mewn perthynas ag arwyddocâd digwyddiadau, pobl, newidiadau a phrofiadau
- gwerthuso dilysrwydd a hygredd dehongliadau drwy drafod y modd y caiff dehongliadau eu llywio a'r modd y gallant newid dros amser
- archwilio'r modd y mae dehongliadau a safbwyntiau pobl eraill wedi effeithio ar eu gweithredoedd
- llunio, mynegi a thrafod barnau personol ar amrywiaeth o faterion ar draws y Dyniaethau
- trafod, dadansoddi a gwerthuso'r dehongliadau a gynigir gan eraill
- defnyddio gwahanol persbectifau i archwilio materion o bwys
- archwilio persbectifau lluosog a gweledigaethau amgen ar gyfer y dyfodol
- mynd i'r afael â'r dehongliadau a geir mewn amrywiaeth eang o ffynonellau, a'u defnyddio er mwyn cefnogi ac amddiffyn eu dehongliadau a'u hymatebion personol.

Wrth gynllunio dysgu disgyblaeth-penodol, dylai'r canlynol gael eu hychwanegu at yr uchod yng Ngham cynnydd 5.

Daearyddiaeth

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- am wahanol ddehongliadau o themâu daearyddol
- sut y gall dehongliadau amrywio gan ddibynnu ar bethau gan gynnwys diwylliant, statws cymdeithasol-economaidd, oedran, rhywedd, addysg, profiadau teithio, unigolion
- sut mae cynrychioliadau o le, diwylliannau ac amgylcheddau yn newid dros amser, e.e. mewn daearyddiaeth ddiwylliannol, sut y caiff lle, amgylcheddau a diwylliannau eu cynrychioli drwy gerddoriaeth, llenyddiaeth, ffilmiau, ac ati
- sut mae canfyddiadau pobl yn dylanwadu ar y ffordd y maent yn rhyngweithio â lleoedd, amgylcheddau a diwylliannau
- arwyddocâd gwahanol safbwyntiau a chanfyddiadau o ran deall newidiadau mewn amgylcheddau ffisegol a dynol ar bob graddfa o Gymru i'r byd ehangach.

Hanes

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- sut y cafodd pobl a digwyddiadau'r gorffennol yng Nghymru a'r byd ehangach eu dehongli mewn gwahanol ffyrdd
- sut a pham y mae haneswyr wedi llunio eu dehongliadau
- sut a pham y mae haneswyr yn llunio gwahanol ddehongliadau o'r un digwyddiad neu berson
- sut mae gwahanol safbwyntiau a dehongliadau wedi effeithio ar ddigwyddiadau mewn hanes.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- gymhwyso dulliau gwerthuso priodol wrth ystyried dilysrwydd dehongliadau hanesyddol.

Addysg grefyddol

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- am ganfyddiadau, dehongliadau a chynrychioliadau o fydolygon, credoau ac arferion, symbolaeth, pererindod, arferion, defodau, seremonïau, llenyddiaeth, celf, traddodiadau, dawns a cherddoriaeth crefyddol ac anghrefyddol
- am ddehongli a gwerthuso testunau, ffynonellau o ddoethineb ac awdurdod a thystiolaeth arall.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- gyfleu credoau, syniadau, gwerthoedd a phrofiadau personol mewn ffordd glir a chydlynus ond gan barchu hawliau eraill i fod yn wahanol.

Astudiaethau busnes ac astudiaethau cymdeithasol

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- am ideolegau a phersbectifau gwleidyddol, economaidd a busnes
- y cyfraniadau a wnaed gan unigolion busnes yng Nghymru, y Deyrnas Unedig, Ewrop a ledled y byd yn y gorffennol a'r presennol
- sut mae penderfyniadau economaidd busnesau a diwydiannau wedi effeithio ar brofiadau a phersbectifau
- am ddehongliadau o faterion cymdeithasol ac anghydraddoldeb cymdeithasol
- safbwyntiau a dehongliadau o gymdeithas drwy 'lensys' hunaniaeth, amlddiwylliant, rhywedd a rhywioldeb.

YR HYN SY’N BWYSIG YN Y DYNIAETHAU

Mae’r byd naturiol yn amrywiol a deinamig, ac mae dylanwad prosesau ffisegol a gweithredoedd dynol arno.

Bydd dysgwyr yn cael cyfleoedd i feithrin chwilfrydedd ynghylch y byd naturiol, a deall sut a pham mae’n newid. Yn ei dro, bydd hwn yn helpu dysgwyr i adnabod beth sy’n gwneud lle yn wahanol ac i ddatblygu ymwybyddiaeth o’r rhyng-gysylltiadau sydd rhwng pobl a’u hamgylchedd. O ganlyniad, mae dysgwyr mewn sefyllfa well i wneud cysylltiadau rhwng y gorffennol a’r presennol ac i ddychmygu dyfodol posibl.

Drwy ddeall amrywiaeth o brosesau ffisegol, a’u hachosion a’u heffeithiau, bydd dysgwyr yn gwerthfawrogi sut mae lleoedd, amgylcheddau a thirweddau yn newid yng Nghymru a’r byd ehangach. Byddant hefyd yn meithrin eu dealltwriaeth o’r ffordd y mae gweithredoedd dynol yn y gorffennol a’r presennol yn effeithio ar y byd naturiol a sut mae’r byd naturiol yn effeithio ar fodau dynol. Bydd hyn yn dwysáu ymwybyddiaeth dysgwyr o’r modd y mae gweithredoedd dynol yn dylanwadu ar gynaliadwyedd ein byd yn y dyfodol. Bydd hyn hefyd yn annog dysgwyr yng Nghymru, fel cynhyrchwyr a defnyddwyr, i ddeall eu heffaith nhw eu hunain ar y byd naturiol.

Bydd dysgwyr yn archwilio amrywiaeth o gredoau ac athroniaethau am y byd naturiol, a sut y maent yn dylanwadu ar y modd y mae’r byd â’i bobl yn rhyngweithio. Byddant yn dysgu hefyd ystyried sut y gall profiad o’r byd naturiol gyfrannu at eu datblygiad ysbrydol a’u lles, ac ennyn ynddynt ymdeimlad o le ac ymdeimlad o berthyn, fel sy’n cael ei ymgorffori yn y gair *cynefin*.

Dysgu

Egwyddorion cynnydd

Egwyddorion cynnydd yw'r sail ar gyfer datblygu'r deilliannau cyflawniad a dylent lywio dilynant y dysgu o fewn y maes dysgu a phrofiad.

Bydd y maes dysgu a phrofiad hwn yn helpu dysgwyr i ennill:

- soffistigeiddrwydd gwell o ran dealltwriaeth gysyniadol, a fydd yn caniatáu i ddysgwyr weld y tu hwnt i restr o ffeithiau a mynd i'r afael â'r syniadau hynny sy'n sail i ddisgyblaethau'r Dyniaethau, a'r modd y mae'r rhain yn cysylltu â'i gilydd mewn gwahanol gyd-destunau
- gwybodaeth ddyfnach, a nodweddir gan y gallu i gysylltu dysgu newydd â gwybodaeth flaenorol, i feithrin dealltwriaeth fwy soffistigedig, ac i ddatrys yr achosion o wrthdaro a all godi pan ddaw gwahanol safbwyntiau ynghyd
- y gallu i weithio gyda nifer gynyddol o ffynonellau gwybodaeth fwyfwy soffistigedig
- defnydd mwy soffistigedig o sgiliau perthnasol, gan gynnwys defnydd o eirfa bwnc-benodol
- annibyniaeth gynyddol a gallu cynyddol i hunanreoli.

Cam cynnydd 1

Deilliannau cyflawniad

Gallaf gydnabod ble mae lleoedd a sut y maent yn wahanol i'w gilydd ac yn debyg i'w gilydd.

Gallaf gyfleu fy nheimpladau am y byd naturiol.

Cam cynnydd 2

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ddisgrifio nodweddion ffisegol penodol lleoedd, amgylcheddau a thirweddau yng Nghymru a'r byd ehangach.

Gallaf adnabod rhai credoau crefyddol ac anghrefyddol am y byd naturiol a'r modd y gallai hyn ddylanwadu ar y ffordd y mae pobl yn rhyngweithio â'r byd.

Gallaf adnabod rhai gofodau, lleoedd a ffenomena arwyddocaol yn y byd naturiol.

Gallaf ddisgrifio'r modd y mae gweithredoedd pobl a'r byd naturiol yn effeithio ar ei gilydd, a hynny yn y gorffennol a'r presennol.

Cam cynnydd 3

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ddisgrifio a lleoli lleoedd, amgylcheddau a thirweddau, gan gynnwys nodweddion a thirffurfiau nodedig, gan ddefnyddio sgiliau mapio lle y bo hynny'n briodol.

Gallaf ddisgrifio patrymau dosbarthu nodweddion yn y byd naturiol a dechrau rhoi rhesymau dros y patrymau hyn.

Gallaf ddangos dealltwriaeth o achosion ac effeithiau y digwyddiadau a phrosesau ffisegol sy'n llywio lleoedd, amgylcheddau, tirweddau a phobl.

Gallaf ddisgrifio'r modd y mae gweithredoedd dynol wedi arwain at barhad a newid yn y byd naturiol yn ystod gwahanol gyfnodau hanes.

Gallaf ddisgrifio'r modd y mae prosesau ffisegol wedi effeithio ar gymdeithasau dynol mewn hanes a'r modd y maent wedi arwain at newid a pharhad.

Gallaf ddangos dealltwriaeth o'r cysyniad o gynaliadwyedd.

Gallaf ddisgrifio amrywiaeth o fydolygon crefyddol ac anghrefyddol am y byd naturiol.

Gallaf ddisgrifio rhai arferion crefyddol ac anghrefyddol sy'n gysylltiedig â gofodau, lleoedd a ffenomena arwyddocaol yn y byd naturiol.

Gallaf ddisgrifio'r modd y gall credoau effeithio ar weithredoedd dynol yn y byd naturiol.

Gallaf gyfleu fy safbwyntiau a'm teimladau am y byd naturiol a'r rhan rwy'n ei chwarae yn y byd hwnnw.

Cam cynnydd 4

Deilliannau cyflawniad

Gallaf egluro nodweddion cymhleth lleoedd, amgylcheddau a thirweddau ar amrywiaeth o raddfeydd, gan ddefnyddio sgiliau map lle y bo hynny'n briodol.

Gallaf ddisgrifio dosbarthiad a phatrymau cyfnewidiol dros amser mewn perthynas â lleoedd, gofodau ac amgylcheddau, a'r cysylltiadau sydd rhyngddynt.

Gallaf egluro achosion ac effeithiau newid ar lleoedd, amgylcheddau, tirweddau a phobl, dros amser, gan ystyried rhyng-gysylltiadau rhwng ffactorau.

Gallaf egluro patrymau parhad a newid yn y byd naturiol yn ystod gwahanol gyfnodau hanes.

Gallaf egluro arwyddocâd effaith prosesau ffisegol ar gymdeithasau dynol yn y presennol a'r gorffennol.

Gallaf ddeall y cyfrifoldeb sydd ar bobl i greu byd naturiol cynaliadwy.

Gallaf archwilio ystod eang o fydolygon crefyddol ac anghrefyddol am y byd naturiol, a'r cyfrifoldeb sydd gan y ddynoliaeth i'w warchod.

Gallaf ddisgrifio amrywiaeth o arferion crefyddol ac anghrefyddol sy'n gysylltiedig â gofodau, lleoedd a ffenomena arwyddocaol yn y byd naturiol.

Gallaf egluro rhai bydolygon crefyddol ac anghrefyddol am natur bywyd a marwolaeth, a chredoau am fywyd ar ôl marwolaeth a'r cysyniad o Realiti Eithaf.

Cam cynnydd 5

Deilliannau cyflawniad

Gallaf roi disgrifiadau ac esboniadau cynhwysfawr o leoedd, amgylcheddau a thirweddau, gan gynnwys nodweddion a thirffurfiau nodedig, a chymhwyso'r wybodaeth hon at amgylcheddau anghyfarwydd.

Gallaf greu mapiau, a dethol a rhoi ar waith amrywiaeth o sgiliau mapio cymhleth yn briodol er mwyn canfod lleoedd, amgylcheddau a thirweddau yn gywir, gan gynnwys defnyddio systemau gwybodaeth ddaearyddol digidol soffistigedig.

Gallaf esbonio patrymau dosbarthu nodedig nodweddion yn y byd naturiol, a hynny ar wahanol raddfeydd.

Gallaf ddehol a gwerthuso addasrwydd y dulliau digidol a'r dulliau eraill a ddefnyddir i ganfod lleoedd, amgylcheddau, tirweddau a phatrymau dosbarthu gofodol.

Gallaf werthuso cost amgylcheddol gweithgarwch busnes ac awgrymu strategaethau o'r modd y gall gwahanol fusnesau ymateb i faterion amgylcheddol.

Gallaf egluro'n gynhwysfawr amrywiaeth eang o brosesau ffisegol sydd wedi cyfrannu at ffurfio'r byd naturiol.

Gallaf egluro a gwerthuso'n feirniadol y cysylltiadau rhwng achosion ac effeithiau newid ar leoedd, amgylcheddau, tirweddau a phobl.

Gallaf werthuso'n feirniadol gynaliadwyedd strategaethau i leihau risg ac effaith prosesau ffisegol ar bobl a'u hamgylchedd.

Gallaf werthuso ac egluro patrymau parhad a newid yn y berthynas rhwng pobl a'r amgylchedd yn y presennol a'r gorffennol, a'r effaith a gaiff y naill ar y llall dros ystod o gyd-destunau ac ar amrywiaeth o raddfeydd, a gallaf awgrymu strategaethau posibl i leihau'r effeithiau hyn.

Gallaf ddeall ac egluro'r modd y gall amgylcheddau fod o dan fygythiad.

Gallaf ddeall ac egluro canlyniadau byw mewn ffordd anghynaliadwy ac awgrymu enghreifftiau posibl o ddyfodol cynaliadwy.

Gallaf werthuso'n feirniadol ystod o fydolygon crefyddol ac anghrefyddol am natur y byd naturiol, a'r cyfrifoldeb sydd gan y ddynoliaeth i'w warchod.

Gallaf werthuso amrywiaeth o arferion crefyddol ac anghrefyddol sy'n gysylltiedig â gofodau, lleoedd a ffenomena arwyddocaol yn y byd naturiol.

Gallaf egluro a gwerthuso ystod o fydolygon crefyddol ac anghrefyddol sylweddol am y cysyniadau o Realiti Eithaf, natur bywyd a marwolaeth, a chredoau am fywyd ar ôl marwolaeth.

Cynllunio ar gyfer dysgu

Cysylltiadau o fewn y maes dysgu a phrofiad hwn

Mae'r adran hon yn awgrymu lle gellid cyfoethogi dysgu drwy wneud cysylltiadau rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar draws Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau. Mae hefyd yn awgrymu ymhle gellid ystyried gwahanol elfennau o ddysgu gyda'i gilydd er mwyn cefnogi dysgu sy'n fwy holistaidd.

Mae datblygu meddwl ymholgar yn galluogi dysgwyr i archwilio ac ymchwilio i'r byd, i'w orffennol, ei bresennol a'i ddyfodol, drostynt eu hunain.

- Ymholiadau sy'n canolbwyntio ar y gydberthynas rhwng pobl a'r byd naturiol.

Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu canfod, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd.

- Dehongliadau o newidiadau i'r byd naturiol.
- Dehongliadau o gyfrifoldeb dynol tuag at y byd naturiol.

Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac yn amrywiol, ac maent yn cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl.

- Effaith gymharol gwahanol gymdeithasau ar wahanol adegau ar y byd naturiol.
- Sut mae'r byd naturiol wedi effeithio ar esblygiad cymdeithasau dynol ac wedi cyfrannu at newid.

Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrlon, egwyddorol a chynaliadwy.

- Yr heriau amgylcheddol sy'n wynebu dynoliaeth, gan gynnwys newid yn yr hinsawdd.
- Rôl a chyfrifoldeb unigolion wrth ddiogelu'r amgylchedd.

Cysylltiadau â meysydd dysgu a phrofiad eraill

Mae'r adran hon yn awgrymu lle gellid cyfoethogi dysgu drwy wneud cysylltiadau rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar draws yr holl feysydd dysgu a phrofiad. Mae hefyd yn awgrymu ymhle gellid ystyried gwahanol elfennau o ddysgu gyda'i gilydd er mwyn cefnogi dysgu sy'n fwy holistaidd.

Celfyddydau Mynegiannol

- Y byd naturiol fel ysgogiad ar gyfer y Celfyddydau Mynegiannol.

Gwyddoniaeth a Thechnoleg

- Rôl gwyddoniaeth wrth egluro'r byd o'n cwmpas a sut y cafodd ei ffurfio.
- Effaith datblygiadau gwyddonol a thechnolegol ar y byd naturiol.
- Pethau byw a'u lle yn y byd naturiol.

Iechyd a Lles

- Cyfraniad y byd naturiol at ein hiechyd a'n lles.
- Ffactorau amgylcheddol sy'n effeithio ar iechyd a lles.
- Cynhyrchu bwyd a chynaliadwyedd.

Ieithoedd, Llythrennedd a Chyfathrebu

- Y byd naturiol fel ysgogiad ar gyfer llenyddiaeth ac ysgrifennu creadigol.
- Empathi a sensitifrwydd diwylliannol.

Mathemateg a Rhifedd

- Defnyddio offer priodol i fesur yn gywir.
- Graddfa.
- Amser a threfn gronolegol.

Profiadau, gwybodaeth a sgiliau

Fel rhan o'r datganiad hwn o'r hyn sy'n bwysig, dylai dysgwyr ystyried cysyniadau sy'n gysylltiedig â lle, gofod, yr amgylchedd, prosesau ffisegol, arwyddocâd, achos ac effaith, a newid a pharhad.

Cam cynnydd 1

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- dysgu yn yr awyr agored, sy'n cynnwys archwilio a phrofiadau uniongyrchol o leoedd, amgylcheddau a thirweddau, er mwyn deall sut mae'r byd naturiol yn gweithio (dylai hyn gynnwys ardal leol y dysgwr ei hun)
- cyfleoedd i feithrin chwilfrydedd ynghylch y byd naturiol a gwerthfawrogiad ohono
- cyfleoedd i brofi ymdeimlad o barchedig ofn a rhyfeddod, ac i fyfrio ar y byd naturiol a'u cysylltiad ag ef.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- adnabod nodweddion penodol lleoedd, amgylcheddau a thirweddau drwy archwiliadau uniongyrchol
- cyfleu eu teimladau a'u syniadau am nodweddion lleoedd cyfarwydd
- adnabod newid o fewn lleoedd cyfarwydd ar wahanol adegau o'r flwyddyn
- adnabod rhai o'r effeithiau y mae pobl yn eu cael ar leoedd, amgylcheddau a thirweddau
- mynegi eu teimladau tuag at y byd naturiol.

Cam cynnydd 2

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- dysgu yn yr awyr agored, sy'n cynnwys archwilio a phrofiadau uniongyrchol o leoedd, amgylcheddau a thirweddau, er mwyn deall sut mae'r byd naturiol yn gweithio (dylai hyn gynnwys ardal leol y dysgwr ei hun)
- cyfleoedd i feithrin chwilfrydedd ynghylch y byd naturiol a gwerthfawrogiad ohono
- cyfleoedd i brofi ymdeimlad o barchedig ofn a rhyfeddod, ac i fyfrio ar y byd naturiol a'u cysylltiad ag ef.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- ganfod lleoedd, amgylcheddau a thirweddau gan ddefnyddio amrywiaeth o adnoddau
- cydnabod nodweddion ffisegol penodol amgylcheddau, ac adnabod y nodweddion tebyg a'r gwahaniaethau rhyngddynt
- cydnabod bod lleoedd yn newid dros amser ac awgrymu rhai rhesymau dros hyn
- dangos ymwybyddiaeth o rai bydolygon crefyddol ac anghrefyddol am y byd naturiol, gan gynnwys am darddiadau'r byd naturiol

- disgrifio'r modd y mae credoau pobl yn dylanwadu ar y ffordd y maent yn ymddwyn tuag at y byd
- disgrifio rhai o'r effeithiau y mae pobl fel defnyddwyr a chynhyrchwyr yn eu cael ar leoedd, amgylcheddau a thirweddau
- disgrifio'r modd y mae'r byd naturiol wedi effeithio ar bobl a'u hamgylcheddau yn y gorffennol a'r presennol
- mynegi eu teimladau tuag at y byd naturiol.

Cam cynnydd 3

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- dysgu yn yr awyr agored, sy'n cynnwys archwilio a phrofiadau uniongyrchol o leoedd, amgylcheddau a thirweddau, er mwyn deall sut mae'r byd naturiol yn gweithio (dylai hyn gynnwys ardal leol y dysgwr ei hun)
- cyfleoedd i feithrin chwilfrydedd ynghylch y byd naturiol a gwerthfawrogiad ohono
- cyfleoedd i brofi ymdeimlad o barchedig ofn a rhyfeddod, ac i fyfyrion ar y byd naturiol a'u cysylltiad ag ef.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- ddangos dealltwriaeth o nodweddion ffisegol lleoedd, amgylcheddau a thirweddau yng Nghymru a'r byd ehangach
- defnyddio mapiau a diagramau â nodiadau arnynt, lle y bo'n briodol
- creu mapiau syml a defnyddio amrywiaeth o sgiliau mapio er mwyn canfod lleoedd, amgylcheddau a thirweddau yn gywir, gan ddefnyddio dulliau digidol a dulliau eraill
- disgrifio dosbarthiad a phatrymau cyfnewidiol dros amser mewn perthynas â lleoedd, gofodau ac amgylcheddau, gan ddefnyddio sgiliau mapio priodol, rhai digidol ac eraill
- adnabod digwyddiadau arwyddocaol yn y gorffennol a disgrifio'r modd y maent wedi newid lleoedd, amgylcheddau a thirweddau
- adnabod sut mae'r byd naturiol wedi effeithio ar bobl yn y gorffennol a'r presennol mewn ffyrdd cadarnhaol a negyddol
- egluro'r modd y mae prosesau ffisegol wedi cyfrannu at ffurfio tirweddau ffisegol
- disgrifio ystyr cynaliadwyedd mewn amrywiaeth o gyd-destunau, megis y modd y gall ein gweithredoedd ni fygwth amgylcheddau os na fyddwn yn byw mewn modd cynaliadwy, yng Nghymru a'r byd ehangach
- disgrifio ystod o gredoau crefyddol ac anghrefyddol am y byd naturiol a'r modd y gallai'r rhain ddylanwadu ar y ffordd y mae pobl yn ffurfio credoau ac yn rhyngweithio â'r byd
- disgrifio'r credoau crefyddol ac anghrefyddol am y rhyng-gysylltiad rhwng pobl a'r amgylchedd ac am gyfrifoldeb dynol am y byd naturiol
- cyfleu eu teimladau a'u safbwyntiau am y ffordd y maent yn rhyngweithio â'r byd naturiol.

Cam cynnydd 4

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- dysgu yn yr awyr agored, sy'n cynnwys archwilio a phrofiadau uniongyrchol o leoedd, amgylcheddau a thirweddau, er mwyn deall sut mae'r byd naturiol yn gweithio (dylai hyn gynnwys ardal leol y dysgwr ei hun)
- cyfleoedd i feithrin chwilfrydedd ynghylch y byd naturiol a gwerthfawrogiad ohono
- cyfleoedd i brofi ymdeimlad o barchedig ofn a rhyfeddod, ac i fyfyrion ar y byd naturiol a'u cysylltiad ag ef.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- am ystod o themâu a chysyniadau, gan gynnwys newid amaethyddol a diwydiannol, newid hinsawdd, prynwriaeth, cynaliadwyedd economaidd ac amgylcheddol, cyflogaeth, natur, peryglon a thrychinebau naturiol, mudo, mythau, chwedlau a straeon, pererindod, llygredd, poblogaeth, prinder adnoddau, lleoedd cysegredig, aneddiadau, masnach, rhyfel a gwrthdaro
- am effaith busnesau a weithredoedd pobl, yn eu rôl fel cynhyrchwyr a defnyddwyr, ar y byd naturiol
- am ddylanwad grwpiau a sefydliadau gwleidyddol ar y byd naturiol
- achosion ac effeithiau y prosesau ffisegol sy'n llywio lleoedd, amgylcheddau a thirweddau
- achosion ac effeithiau newid i leoedd, amgylcheddau, tirweddau a phobl dros amser, gan gynnwys ffactorau economaidd, gwleidyddol, technolegol a chymdeithasol
- bod ystod o brosesau ffisegol yn rhyngweithio er mwyn datblygu tirweddau penodol ar amrywiaeth o raddfeydd
- am gynaliadwyedd yng nghyd-destun strategaethau i leihau risg ac effaith prosesau ffisegol ar bobl a'u hamgylchedd
- am amrywiaeth o ffactorau sydd wedi cael effaith gadarnhaol a negyddol ar yr amgylchedd yng Nghymru a'r byd ehangach, ac sy'n parhau i gael effeithiau o'r fath.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- roi disgrifiadau manwl o leoedd, amgylcheddau a thirweddau, gan gynnwys nodweddion a thirffurfiau nodedig, a nodi'r mathau o gymunedau dynol a natur y cymunedau hynny
- creu a defnyddio amrywiaeth o fapiau, a rhoi sgiliau mapio ar waith er mwyn canfod lleoedd, amgylcheddau a thirweddau yn gywir, a hynny drwy ddulliau digidol a dulliau eraill, gan gynnwys systemau gwybodaeth ddaearyddol
- disgrifio ac egluro patrymau a rhesymau dros newidiadau o ran dosbarthiad gofodol aneddiadau a nodweddion, megis mudo, poblogaeth neu ddiwydianeiddio
- egluro amrywiaeth o arferion crefyddol ac anghrefyddol sy'n gysylltiedig â gofodau, lleoedd a ffenomena arwyddocaol yn y byd naturiol
- disgrifio rhai bydolygon crefyddol ac anghrefyddol am gysyniadau Realiti Eithaf, natur bywyd a marwolaeth, a chredoau am fywyd ar ôl marwolaeth

- disgrifio bydolygon crefyddol ac anghrefyddol am newid, achos ac effaith, a'r rhyng-gysylltiad rhwng pobl a'r byd naturiol
- egluro'r modd y mae ystod o fydolygon yn llywio barn am gynaliadwyedd y byd, gan gynnwys bydolygon crefyddol ac anghrefyddol
- archwilio ystod o gredoau, moesegau ac athroniaethau am y byd naturiol a'r modd y maent yn dylanwadu ar y modd y mae pobl a'r byd yn rhyngweithio
- mynegi eu profiadau a'u gwerthfawrogiad o ryngweithio â'r byd naturiol a'r effaith y mae hyn wedi'i chael arnynt
- defnyddio mapiau a diagramau â nodiadau arnynt
- archwilio amrywiaeth o amgylcheddau lleol a chael cyfleoedd i feithrin eu chwilfrydedd ynghylch yr amgylcheddau hynny a'u gwerthfawrogiad ohonynt.

Cam cynnydd 5

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- dysgu yn yr awyr agored, sy'n cynnwys archwilio a phrofiadau uniongyrchol o leoedd, amgylcheddau a thirweddau, er mwyn deall sut mae'r byd naturiol yn gweithio (dylai hyn gynnwys ardal leol y dysgwr ei hun)
- cyfleoedd i feithrin chwilfrydedd ynghylch y byd naturiol a gwerthfawrogiad ohono
- cyfleoedd i brofi ymdeimlad o barchedig ofn a rhyfeddod, ac i fyfyrion ar y byd naturiol a'u cysylltiad ag ef.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- am ystod o themâu a chysyniadau, gan gynnwys newid amaethyddol a diwydiannol, newid hinsawdd, prynwriaeth, cynaliadwyedd economaidd ac amgylcheddol, cyflogaeth, natur, peryglon a thrychinebau naturiol, mudo, mythau, chwedlau a straeon, pererindod, llygredd, poblogaeth, prinder adnoddau, lleoedd cysegredig, aneddiadau, masnach, rhyfel a gwrthdaro
- am effaith busnesau a gweithredoedd pobl, yn eu rôl fel cynhyrchwyr a defnyddwyr, ar y byd naturiol
- am ddylanwad grwpiau a sefydliadau gwleidyddol ar y byd naturiol
- cydsyniad cynaliadwyedd yng nghyd-destun strategaethau i leihau risg ac effaith prosesau ffisegol ar bobl a'u hamgylchedd, megis sut y gall llywodraethau, busnesau a sefydliadau eraill ymateb i faterion amgylcheddol
- am amrywiaeth o gredoau, athrawiaethau ac arferion crefyddol ac anghrefyddol sy'n gysylltiedig â gofodau, lleoedd a ffenomena arwyddocaol yn y byd naturiol
- am fydolygon crefyddol ac anghrefyddol am newid, ac am achos ac effaith, yng nghyd-destun y byd naturiol, a all hyn gynnwys syniadau am rhyng-gysylltedd a tharddiad dibynnol

- am effeithiau cadarnhaol a negyddol pobl ar y byd naturiol yn y gorffennol a'r presennol, yng Nghymru a'r byd ehangach
- am effeithiau y byd naturiol ar bobl, yn y gorffennol a'r presennol, yng Nghymru a'r byd ehangach.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- roi disgrifiadau ac esboniadau cynhwysfawr o leoedd, amgylcheddau a thirweddau, gan gynnwys nodweddion a thirffurfiau nodedig, a nodi mathau o gymunedau dynol a natur y cymunedau hynny
- creu, defnyddio a gwerthuso priodolrwydd amrywiaeth o fapiau cymhleth, a rhoi eu sgiliau mapio ar waith er mwyn canfod lleoedd, amgylcheddau a thirweddau yn gywir, a hynny drwy dulliau sy'n cynnwys systemau gwybodaeth ddaearyddol digidol soffistigedig
- gwerthuso addasrwydd y dulliau digidol a'r dulliau eraill a ddefnyddir i ganfod patrymau dosbarthu gofodol
- egluro achosion patrymau dosbarthu nodedig nodweddion yn y byd naturiol, a hynny ar wahanol raddfeydd
- disgrifio dosbarthiad a phatrymau cyfnewidiol lleoedd, gofodau ac amgylcheddau dros amser a'r cysylltiadau rhyngddynt
- disgrifio ac egluro datblygiad amrywiaeth o nodweddion ffisegol, amgylcheddau a thirweddau yng Nghymru a'r byd ehangach
- egluro bod amrywiaeth o brosesau ffisegol yn rhyngweithio er mwyn llywio tirffurfiau penodol ar amrywiaeth o wahanol raddfeydd
- meithrin dealltwriaeth feirniadol o effaith gweithredoedd pobl ar amrywiaeth o leoedd, amgylcheddau a thirweddau
- gwerthuso'n feirniadol ystod o strategaethau i leihau risg ac effaith prosesau ffisegol ar bobl a'u hamgylchedd
- egluro sut y gall gweithredoedd pobl fygwth amgylcheddau os na fyddwn yn byw mewn modd cynaliadwy
- gwerthuso'n feirniadol ystod o ffactorau sydd wedi cael effaith ar yr amgylchedd yng Nghymru a'r byd ehangach ac sy'n parhau i gael effeithiau, megis newid yn yr hinsawdd a chanlyniadau byw mewn modd anghynaliadwy
- gwerthuso achosion ac effeithiau newid cadarnhaol a negyddol ar leoedd, amgylcheddau, tirweddau a phobl dros amser, gan gynnwys ffactorau economaidd, busnes, gwleidyddol, technolegol a chymdeithasol, gan feithrin dealltwriaeth o'u cysylltiad â chynaliadwyedd
- gwerthuso amrywiaeth o fydolygon crefyddol ac anghrefyddol o'r byd am gysyniadau Realiti Eithaf, natur bywyd a marwolaeth, a chredoau am fywyd ar ôl marwolaeth
- gwerthuso amrywiaeth o gredoau, moesegau ac athroniaethau crefyddol ac anghrefyddol am newid, am achos ac effaith, a'r rhyng-gysylltiad rhwng profiad dynol, ymddygiad dynol a'r byd naturiol, gan ystyried sut y maent yn dylanwadu ar y ffordd y mae pobl yn rhyngweithio ag ef
- egluro'r modd y mae amrywiaeth o fydolygon yn llywio barnau am gynaliadwyedd y byd, gan gynnwys bydolygon crefyddol ac anghrefyddol

- egluro ac asesu arwyddocâd newidiadau a digwyddiadau hanesyddol ar y byd naturiol
- archwilio amrywiaeth o amgylcheddau a chael cyfleoedd i feithrin eu chwilfrydedd ynghylch yr amgylcheddau hynny a'u gwerthfawrogiad ohonynt
- mynegi eu profiadau o ryngweithio â'r byd naturiol a'r effaith y mae hyn wedi'i chael arnynt.

YR HYN SY’N BWYSIG YN Y DYNIAETHAU

Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac yn amrywiol, ac maent yn cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl.

Gall gwethfawrogiad o hunaniaeth, treftadaeth a *chynefin* ddylanwadu’n emosiynol ac yn ysbrydol ar ddysgwyr, a helpu i greu ymdeimlad o hunan ac o berthyn. Drwy ddeall eu hunain, mae dysgwyr yn meithrin eu hunaniaeth eu hunain ac ymwybyddiaeth o sut y gallant, fel unigolion, ddylanwadu ar y cymunedau y maent yn byw ynddynt. O ganlyniad, daw dysgwyr i ddeall y gall y dewisiadau y mae pob un ohonom yn eu gwneud, yn unigol ac ar y cyd, gael effeithiau sylweddol.

Bydd dysgwyr yn meithrin dealltwriaeth o natur gymhleth, luosol ac amrywiol cymdeithasau yng Nghymru a’r byd ehangach. Dros amser, mae’r cymdeithasau hyn wedi esblygu, gan brofi parhad a newid sydd wedi effeithio ar eu bywydau nhw a phobl eraill, ac sy’n parhau i wneud hynny. Mae’r esblygiad hwn yn cael ei sbarduno gan y rhyngweithio sydd rhwng amryw o ffactorau, gan gynnwys gweithredoedd a chredoau pobl, a grymoedd ffisegol. Mae’r Dyniaethau yn meithrin dealltwriaeth o achosion, canlyniadau ac arwyddocâd y newidiadau a’r grymoedd sydd wedi dylanwadu ar gymdeithasau.

Mae’r Dyniaethau yn annog dealltwriaeth feirniadol o’r modd y caiff amrywiol gymdeithasau yng Nghymru a’r byd ehangach eu trefnu, eu strwythuro a’u harwain. Caiff cymdeithasau eu nodweddu gan ystod o normau a gwerthoedd diwylliannol, economaidd, cyfreithiol a gwleidyddol. Maent hefyd yn ddeinamig, gan sbarduno newidiadau ac ymateb iddynt, ar raddfa leol, genedlaethol a byd-eang. Bydd dysgwyr yn archwilio’r cysylltiadau rhwng y cymdeithasau hyn yn y gorffennol a’r presennol. Cânt eu hannog hefyd i archwilio a meithrin dealltwriaeth oddefgar ac empathetig o’r amrywiol gredoau, gwerthoedd, traddodiadau a moesegau sy’n sail i gymdeithas ddynol ac sy’n dylanwadu arni.

Dysgu

Egwyddorion cynnydd

Egwyddorion cynnydd yw'r sail ar gyfer datblygu'r deilliannau cyflawniad a dylent lywio dilyniant y dysgu o fewn y maes dysgu a phrofiad.

Bydd y maes dysgu a phrofiad hwn yn helpu dysgwyr i ennill:

- soffistigeiddrwydd gwell o ran dealltwriaeth gysyniadol, a fydd yn caniatáu i ddysgwyr weld y tu hwnt i restr o ffeithiau a mynd i'r afael â'r syniadau hynny sy'n sail i ddisgyblaethau'r Dyniaethau, a'r modd y mae'r rhain yn cysylltu â'i gilydd mewn gwahanol gyd-destunau
- gwybodaeth ddyfnach, a nodweddir gan y gallu i gysylltu dysgu newydd â gwybodaeth flaenorol, i feithrin dealltwriaeth fwy soffistigedig, ac i ddatrys yr achosion o wrthdaro a all godi pan ddaw gwahanol safbwyntiau ynghyd
- y gallu i weithio gyda nifer gynyddol o ffynonellau gwybodaeth fwyfwy soffistigedig
- defnydd mwy soffistigedig o sgiliau perthnasol, gan gynnwys defnydd o eirfa bwnc-benodol
- annibyniaeth gynyddol a gallu cynyddol i hunanreoli.

Cam cynnydd 1

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ddilyniannu digwyddiadau a ddigwyddodd dros gyfnod byr o amser er mwyn dangos fy mod yn deall bod rhai pethau yn newid dros amser.

Gallaf adnabod amseroedd, digwyddiadau a thraddodiadau arbennig yn fy nghymuned a'r byd ehangach.

Gallaf adnabod digwyddiadau sy'n arwyddocaol i mi ac sydd wedi digwydd yn y gorffennol.

Gallaf ddangos ymwybyddiaeth o bwy ydwyf ac fy mod yn debyg ac yn wahanol i eraill.

Gallaf sôn am beth sy'n debyg ac yn wahanol rhwng pobl yn fy nghymuned.

Gallaf ddangos ymwybyddiaeth fy mod yn rhan o wahanol gymunedau.

Cam cynnydd 2

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ddilyniannu digwyddiadau a deall y gellir rhannu'r gorffennol yn gyfnodau amser.

Gallaf adnabod beth sy'n debyg ac yn wahanol rhwng bywydau pobl yn y gorffennol a'r presennol.

Gallaf adnabod agweddau ar fy nghymuned, a'r modd y gall rhai ohonynt fod wedi bod yn wahanol yn y gorffennol.

Gallaf adnabod rhai achosion a chanlyniadau digwyddiadau a newidiadau yn y gorffennol a'r presennol.

Gallaf adnabod rhai ffactorau sy'n cyfrannu at fy hunaniaeth, a'r ffyrdd rwy'n debyg ac yn wahanol i eraill.

Gallaf ddisgrifio amseroedd, digwyddiadau, traddodiadau a phobl arbennig yn fy nghymuned a'r byd ehangach, a gallaf egluro eu bwysigrwydd.

Gallaf ddeall fod cymdeithasau yng Nghymru a'r byd ehangach yn cynnwys amrywiol grwpiau o bobl.

Gallaf ddangos ymwybyddiaeth o wahanol gredoau pobl.

Gallaf gydnabod pwysigrwydd y gwahanol reolau, rolau a chyfrifoldebau yn yr amrywiol gymunedau rwy'n perthyn iddynt.

Cam cynnydd 3

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ddefnyddio llinellau amser ar raddfa i roi trefn ar ddigwyddiadau, a'u defnyddio i ddisgrifio sut mae cymdeithasau wedi newid neu wedi aros yr un peth dros amser yng Nghymru a'r byd ehangach.

Gallaf ddefnyddio termau cyffredin i ddisgrifio cyfnodau amser a threigl amser.

Gallaf gysylltu a rhoi trefn ar achosion neu ganlyniadau lluosog sy'n gysylltiedig â digwyddiadau arwyddocaol.

Gallaf ddangos y gall canlyniadau penderfyniadau a digwyddiadau fod yn gadarnhaol ac yn negyddol.

Rwy'n ymwybodol o'm hunaniaeth ac yn parchu'r ffaith bod gan eraill wahanol hunaniaeth.

Gallaf adnabod rhai ffactorau sy'n cyfrannu at fy hunaniaeth a gwerthfawrogi'r ffyrdd rwy'n debyg ac yn wahanol i eraill.

Gallaf egluro amseroedd, digwyddiadau a thraddodiadau arbennig yn fy nghymuned a'r byd ehangach a chyfleu fy nheimpladau amdanynt.

Gallaf ddeall fod gwahanol brofiadau, crefyddau, bydolygon, credoau ac arferion yn cyfrannu at gymdeithasau amrywiol yng Nghymru a'r byd ehangach.

Gallaf ddeall yr amrywiaeth o ddiwylliannau a chymdeithasau sy'n bodoli y tu hwnt i'm profiad personol, a gwerthfawrogi pwysigrwydd iaith, credoau a gwerthoedd yn y broses o ffurfio hunaniaethau diwylliannol.

Gallaf ymateb yn sensitif i syniadau am gymunedau a diwylliannau.

Cam cynnydd 4

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ddefnyddio fy nealltwriaeth o gronoleg i egluro a dadansoddi'r modd y mae gwahanol gymdeithasau wedi newid neu wedi aros yr un peth dros amser, a hynny yng Nghymru a'r byd ehangach.

Gallaf adnabod trobwyntiau arwyddocaol sy'n dylanwadu ar newid mewn cymdeithas ac egluro sut y gallant gael effeithiau cadarnhaol a negyddol ar fywydau pobl.

Gallaf gategoreiddio ac egluro achosion a chanlyniadau digwyddiadau yn y gorffennol, gan gydnabod natur gymhleth a dadleuol esboniadau.

Gallaf egluro ffyrdd y caiff fy hunaniaeth bersonol a hunaniaeth pobl eraill eu mynegi.

Gallaf egluro'r effaith y gall gweithredoedd a phenderfyniadau'r bobl hynny mewn awdurdod a grym ei chael ar unigolion ac ar fywydau pobl eraill.

Gallaf ddeall fod tensiynau o fewn cymunedau a chymdeithasau, a gallaf ymateb yn sensitif wrth drafod y materion dadleuol hyn.

Gallaf egluro a gwerthuso cyfraniadau pobl at gymdeithas yng Nghymru a'r byd ehangach.

Gallaf ddeall fod ymddygiad a pherthnasau pobl yn y gorffennol yn dylanwadu ar amrywiaeth ddiwylliannol.

Gallaf egluro ffyrdd y gall amrywiol gymunedau gyd-fyw er budd pawb.

Gallaf greu cysylltiadau a chymariaethau ystyrlon rhwng cymdeithasau.

Cam cynnydd 5

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ddefnyddio fy nealltwriaeth fanwl o natur a graddau newid a pharhad dros gyfnod estynedig o amser i ddadansoddi'n feiniadol y ffordd y mae diwylliannau wedi addasu ac wedi newid.

Gallaf gymharu a chyferbynnu trobwyntiau arwyddocaol, gan ddefnyddio amrywiol feini prawf sy'n ystyried yr effeithiau cadarnhaol a negyddol ar fywydau pobl.

Gallaf ddadansoddi ac egluro'r modd y mae amrywiol ffactorau achosol yn rhyng-gysylltiedig, dros amrywiaeth o raddfeydd amser, a'r modd y gellir dadlau ynghylch arwyddocâd y ffactorau hyn.

Gallaf ddadansoddi ac egluro arwyddocâd a chanlyniadau newidiadau mewn amrywiaeth o gymdeithasau yn y gorffennol a'r presennol.

Gallaf egluro natur gymhleth fy hunaniaeth bersonol a hunaniaeth pobl eraill, y modd y cânt eu ffurfio a'r effaith a gânt ar ymddygiad pobl.

Gallaf ddadansoddi'n feirniadol ystod o nodweddion tebyg a gwahaniaethau cymhleth rhwng amrywiol gymdeithasau yn y gorffennol a'r presennol, gan gynnwys lleoliad daearyddol, diwylliannol, crefyddol, gwleidyddol, bydolygon ac economaidd.

Gallaf werthuso arwyddocâd y perthnasau rhwng amrywiaeth eang o gymdeithasau, eu cysylltiadau a'u cyd-ddibyniaethau.

Gallaf egluro achosion a natur anghydraddoldebau rhwng gymdeithasau ac o fewn gymdeithasau.

Cynllunio ar gyfer dysgu

Cysylltiadau o fewn y maes dysgu a phrofiad hwn

Mae'r adran hon yn awgrymu lle gellid cyfoethogi dysgu drwy wneud cysylltiadau rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar draws Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau. Mae hefyd yn awgrymu ymhle gellid ystyried gwahanol elfennau o ddysgu gyda'i gilydd er mwyn cefnogi dysgu sy'n fwy holistaidd.

Mae datblygu meddwl ymholgar yn galluogi dysgwyr i archwilio ac ymchwilio i'r byd, i'w orffennol, ei bresennol a'i ddyfodol, drostynt eu hunain.

- Ymholiadau sy'n canolbwyntio ar y ffordd y mae cymdeithasau yn amrywiol ac yn lluosog.
- Ymholiadau sy'n canolbwyntio ar nodweddion tebyg a gwahaniaethau cymdeithasol.
- Ymholiadau sy'n canolbwyntio ar newid a pharhad.

Mae digwyddiadau a phrofiadau yn gymhleth a chânt eu canfod, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd.

- Dehongliadau hanesyddol.
- Dehongliadau sy'n gysylltiedig ag ideolegau gwleidyddol.
- Dehongliadau sy'n gysylltiedig â chrefyddau a bydolygon.

Mae'r byd naturiol yn amrywiol a deinamig, ac mae dylanwad prosesau ffisegol a gweithredoedd dynol arno.

- Effaith gymharol gwahanol gymdeithasau ar wahanol adegau ar y byd naturiol.
- Sut mae'r byd naturiol wedi effeithio ar esblygiad cymdeithasau dynol ac wedi cyfrannu at newid.

Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrlon, egwyddorol a chynaliadwy.

- Cyfiawnder a thegwch mewn cymdeithasau.
- Datblygiad economaidd cymdeithasau.
- Strwythurau gwleidyddol mewn cymdeithasau.
- Natur dinasyddiaeth.
- Rolau a chyfrifoldebau cymdeithasol.

Cysylltiadau â meysydd dysgu a phrofiad eraill

Mae'r adran hon yn awgrymu lle gellid cyfoethogi dysgu drwy wneud cysylltiadau rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar draws yr holl feysydd dysgu a phrofiad. Mae hefyd yn awgrymu ymhle gellid ystyried gwahanol elfennau o ddysgu gyda'i gilydd er mwyn cefnogi dysgu sy'n fwy holistaidd.

Celfyddydau Mynegiannol

- Pwysigrwydd y celfyddydau mynegiannol wrth lywio diwylliant a chymdeithasau yn y gorffennol a'r presennol.
- Ystyried y celfyddydau o amrywiol adegau, diwylliannau a chymdeithasau.
- Ystyried ein diwylliant ni a diwylliannau eraill.
- Rôl y celfyddydau mynegiannol fel cyfrwng ar gyfer mynegi dehongliadau a chynrychioliadau.

Gwyddoniaeth a Thechnoleg

- Rôl technoleg ddigidol mewn cymdeithasau modern.
- Dylanwad gwyddoniaeth a thechnoleg ar economïau gwahanol gymdeithasau yn y presennol a'r gorffennol.
- Dylanwad dyfeisiadau a darganfyddiadau ar esblygiad cymdeithasau dynol.

Iechyd a Lles

- Gwerthoedd a normau cymdeithasol mewn cymdeithasau.
- Dylanwadau cymdeithasol ar unigolion.
- Sut mae pobl yn canfod ac yn dehongli digwyddiadau a phrofiadau mewn gwahanol ffyrdd.

Ieithoedd, Llythrennedd a Chyfathrebu

- Llenyddiaeth o amrywiaeth o ddiwylliannau a chymdeithasau.
- Dylanwad llenyddiaeth wrth lywio diwylliant mewn cymdeithasau.

Mathemateg a Rhifedd

- Data i ddangos gwahaniaethau ac anghydraddoldebau cymdeithasol.

Profiadau, gwybodaeth a sgiliau

Fel rhan o'r datganiad hwn o'r hyn sy'n bwysig, dylid cynnig cyfleoedd i ddysgwyr archwilio cysyniadau, gan gynnwys cronoleg, newid a pharhad, amrywiaeth, achos ac effaith, rhyng-gysylltedd, cymuned, hunaniaeth a pherthyn, awdurdod a llywodraethu.

Cam cynnydd 1

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i archwilio ac arsylwi ar agweddau ar y cymunedau y maent yn rhan ohonynt, megis eu hystafell ddosbarth, ysgol, teulu ac ardal leol, a hynny drwy straeon, dathliadau, gwrthrychau, digwyddiadau a thraddodiadau yn eu cymunedau, ac i gyfleu eu teimladau amdanynt
- cyfleoedd i archwilio a gwerthfawrogi dathliadau, traddodiadau a ffyrdd o fyw allweddol yng Nghymru a'r byd ehangach
- dysgu yn yr awyr agored a chyfleoedd i ymweld ag amgueddfeydd; safleoedd hanesyddol; manau o arwyddocâd gwleidyddol, crefyddol neu ysbrydol; nodweddion neu safleoedd daearyddol; a busnesau neu fanwerthwyr.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- ddefnyddio llinellau amser syml i ddilyniannu digwyddiadau sy'n gyfarwydd iddynt dros raddfa amser fer, a defnyddio geiriau allweddol priodol i amcangyfrif, mesur a disgrifio treigl amser
- adnabod eu hunain a phobl gyfarwydd
- archwilio ac arsylwi ar agweddau ar eu cymuned a'u hardal leol
- dwyn i gof a chyfleu gwybodaeth am ddigwyddiadau yn eu bywydau
- adnabod rhai o'r ffyrdd yr oedd bywydau plant a phobl ifanc yn y gorffennol yn wahanol i'w bywydau nhw.

Cam cynnydd 2

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i archwilio ac arsylwi ar agweddau ar y cymunedau y maent yn rhan ohonynt, megis eu hystafell ddosbarth, ysgol, teulu ac ardal leol, a hynny drwy straeon, dathliadau, gwrthrychau, digwyddiadau a thraddodiadau, ac i gyfleu eu teimladau amdanynt
- cyfleoedd i archwilio a gwerthfawrogi dathliadau, traddodiadau a ffyrdd o fyw allweddol yng Nghymru a'r byd ehangach
- cyfleoedd i ddefnyddio technoleg ddigidol i gymryd rhan mewn ymweliadau rhithwir ac i gyfathrebu ag amrywiaeth o bobl mewn cymuned fyd-eang
- dysgu yn yr awyr agored a chyfleoedd i ymweld ag amgueddfeydd; safleoedd hanesyddol; manau o arwyddocâd gwleidyddol, crefyddol neu ysbrydol; nodweddion neu safleoedd daearyddol; a busnesau neu fanwerthwyr.

Dylai dysgwyr wybod:

- bod gan rai cyfnodau penodol o hanes nodweddion penodol
- yr hyn sy'n debyg ac yn wahanol rhwng y ffordd yr oedd ac y mae pobl yn byw mewn gwahanol leoedd ac ar wahanol adegau, gan gynnwys dealltwriaeth benodol o'r modd y gallai bywydau plant a phobl ifanc yn y gorffennol fod wedi bod yn wahanol i fywydau plant a phobl ifanc heddiw.

Dylai dysgwyr allu a gwybod sut i:

- ddangos ymwybyddiaeth o amser ac o newid dros amser, a defnyddio termau cyffredin ar gyfer treigl amser
- dilyniannu digwyddiadau a deall y gellir rhannu'r gorffennol yn gyfnodau amser
- dwyn i gof a chyfleu gwybodaeth am ddigwyddiadau yn eu bywydau nhw neu ym mywydau pobl eraill
- cymharu a chyferbynnu agweddau ar eu bywydau nhw â chyfnod yn y gorffennol neu bobl mewn gwahanol leoliad.

Cam cynnydd 3**Mae angen i ddysgwyr brofi:**

- cyfleoedd i archwilio ac ymgysylltu â'u cymunedau a thu hwnt, drwy straeon, dathliadau, gwrthrychau, digwyddiadau a thraddodiadau, a chyfleu eu teimladau amdanynt
- cyfleoedd i archwilio ac ymwneud â dathliadau, traddodiadau a ffyrdd o fyw allweddol yng Nghymru a'r byd ehangach
- cyfleoedd i ddefnyddio technoleg ddigidol i gymryd rhan mewn ymweliadau rhithwir ac i gyfathrebu ag amrywiaeth o bobl mewn cymuned fyd-eang
- dysgu yn yr awyr agored a chyfleoedd i ymweld ag amgueddfeydd; safleoedd hanesyddol; manau o arwyddocâd gwleidyddol, crefyddol neu ysbrydol; nodweddion neu safleoedd daearyddol; a busnesau neu fanwerthwyr.

Dylai dysgwyr wybod:

- am hanes ac amrywiaeth y cymunedau y maent yn rhan ohonynt
- bod cymdeithasau yn amrywiol ac yn newid dros amser, ac y gall y newidiadau hyn fod yn gadarnhaol ac yn negyddol ar gyfer gwahanol grwpiau ac mewn gwahanol sefyllfaoedd
- bod cymdeithasau wedi cael eu trefnu a'u harwain mewn gwahanol ffyrdd ac yn parhau i fod felly
- sut mae bywydau pobl yn wahanol o fewn cymdeithasau, ac mewn gwahanol leoliadau ac ar wahanol adegau, ac yn gallu rhoi rhesymau dros y gwahaniaethau hyn
- am y ffyrdd y gall amrywiol gymunedau gyd-fyw er budd pawb
- am y ffyrdd y caiff ymrwymiad a hunaniaeth eu mynegi
- am sut mae busnesau ac economïau wedi cael eu llywio ac wedi newid dros amser, ac am yr effaith y maent wedi'i chael ar gymdeithasau

- prif achosion ac effeithiau newidiadau mewn cymdeithasau yn y gorffennol a'r presennol
- am amrywiaeth o unigolion a grwpiau o bobl, rhai enwog a rhai llai amlwg, sydd wedi cael effaith ar gymdeithasau
- nad oes gan bawb yr un credoau ac y gall hyn achosi gwrthdaro ac anghytuno.

Dylai dysgwyr allu a gwybod sut i:

- ddatblygu map cronolegol o'r gorffennol a chreu cysylltiadau a chyferbyniadau rhwng nodweddion penodol gwahanol gyfnodau
- cydnabod effaith gwahanol grefyddau a bydolygon ar gymdeithasau yn y gorffennol a'r presennol
- ymateb yn sensitif i syniadau am gymunedau a diwylliannau.

Cam cynnydd 4

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i archwilio ac ymgysylltu â'u cymunedau a thu hwnt, drwy straeon, dathliadau, gwrthrychau, digwyddiadau a thraddodiadau, a chyfleu eu teimladau amdanynt
- cyfleoedd i archwilio ac ymwneud â dathliadau, traddodiadau a ffyrdd o fyw allweddol yng Nghymru a'r byd ehangach
- cyfleoedd i ddefnyddio technoleg ddigidol i gymryd rhan mewn ymweliadau rhithwir ac i gyfathrebu ag amrywiaeth o bobl mewn cymuned fyd-eang
- dysgu yn yr awyr agored a chyfleoedd i ymweld ag amgueddfeydd; safleoedd hanesyddol; manau o arwyddocâd gwleidyddol, crefyddol neu ysbrydol; nodweddion neu safleoedd daearyddol; a busnesau neu fanwerthwyr.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- am hanes ac amrywiaeth y cymunedau a'r cymdeithasau y maent yn rhan ohonynt
- yr amrywiol ffyrdd a ddefnyddir ac a ddefnyddiwyd i drefnu a llywodraethu cymdeithasau
- cysylltiadau a chymariaethau rhwng gwahanol gyfnodau o amser er mwyn gallu creu map cronolegol o'r gorffennol
- sut a pham y mae cymdeithasau a bywydau pobl wedi newid neu wedi aros yr un peth, a gallu esbonio a llunio barn am effaith newid a pharhad
- am natur amrywiol crefyddau a bydolygon, credoau, arferion a thraddodiadau mewn gwahanol gymdeithasau, a'u heffaith
- sut a pham mae bywydau pobl yn wahanol o fewn cymdeithasau, ac mewn gwahanol leoliadau ac ar wahanol adegau, gan gynnwys pwyslais ar fywydau, profiadau a chredoau pobl gyffredin mewn amrywiaeth o wahanol gymdeithasau ar wahanol adegau
- am achosion, effeithiau a natur ystod o newidiadau mewn cymdeithasau
- am yr ystod o ffyrdd y gall amrywiol gymunedau gyd-fyw'n gydweithredol er budd pawb
- am ffyrdd y mynegir ymrwymiad a hunaniaeth

- am bobl a grwpiau o bobl sydd wedi cael effaith ar gymdeithasau
- am natur amrywiol cymdeithasau, gan gynnwys am eu credoau, arferion a thraddodiadau; sefydliadau diwylliannol; ethnigrwydd; cydraddoldeb ac anghydraddoldeb; cyfiawnder; crefydd a bydolygon; hawliau; mudo; poblogaeth; ffigyrau crefyddol, gwleidyddol, cymdeithasol, diwylliannol, busnes, cymunedol ac elusennol o bob rhyw a chyfeiriadedd; ideolegau, sefydliadau a strwythurau cymdeithasol, gwleidyddol ac economaidd
- am natur a hyd a lled newid dros amser, gan gynnwys am newidiadau mewn systemau ac arweinyddiaeth gwleidyddol, ynghyd â democratiaeth a datganoli; newidiadau mewn amaethyddiaeth a diwydiant; arloesi a datblygiadau technolegol; goresgyniad, protest a gwrthryfel; heddwch a gwrthdaro; newidiadau mewn poblogaeth a mudo; masnach.

Dylai dysgwyr allu:

- disgrifio ac egluro nodweddion ystod o wahanol gymdeithasau, gan gynnwys yr hyn sy'n debyg ac yn wahanol rhyngddynt, a hynny yn y gorffennol a'r presennol, yng Nghymru, y Deyrnas Unedig, Ewrop a rhannau eraill o'r byd
- ymateb yn sensitif ac yn graff i syniadau am gymunedau a diwylliannau, gan gynnwys undod a lluosogrwydd o fewn ac ar draws crefyddau, bydolygon a gwleidyddiaeth.

Cam cynnydd 5

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i archwilio ac ymgysylltu â'u cymunedau a thu hwnt, drwy straeon, dathliadau, gwrthrychau, digwyddiadau a thraddodiadau, a chyfleu eu teimladau amdanynt
- cyfleoedd i archwilio ac ymwneud â dathliadau, traddodiadau a ffyrdd o fyw allweddol yng Nghymru a'r byd ehangach
- cyfleoedd i ddefnyddio technoleg ddigidol i gymryd rhan mewn ymweliadau rhithwir ac i gyfathrebu ag amrywiaeth o bobl mewn cymuned fyd-eang
- dysgu yn yr awyr agored a chyfleoedd i ymweld ag amgueddfeydd; safleoedd hanesyddol; manau o arwyddocâd gwleidyddol, crefyddol neu ysbrydol; nodweddion neu safleoedd daearyddol; a busnesau neu fanwerthwyr.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- am hanes ac amrywiaeth y cymunedau y maent yn rhan ohonynt
- am y ffyrdd y caiff ymrwymiad a hunaniaeth eu mynegi o fewn amrywiaeth eang o gymdeithasau a diwylliannau
- yr hyn sy'n debyg ac yn wahanol rhwng cymdeithasau yn y gorffennol a'r presennol yng Nghymru, y Deyrnas Unedig, Ewrop a rhannau eraill o'r byd
- sut a pham mae bywydau pobl yn wahanol mewn gwahanol leoliadau ac ar wahanol adegau, gan sicrhau pwyslais ar fywydau, profiadau a chredoau pobl gyffredin mewn amrywiaeth o wahanol gymdeithasau ar wahanol adegau, gan gynnwys y rheini a gafodd eu tangynrychioli'n draddodiadol yn astudiaethau'r Dyniaethau

- am natur amrywiol cymdeithasau, gan gynnwys am eu credoau, arferion a thraddodiadau; sefydliadau diwylliannol; ethnigrwydd; cydraddoldeb ac anghydraddoldeb; cyfiawnder; crefydd a bydolygon; hawliau; mudo; poblogaeth; ffigyrau crefyddol, gwleidyddol, cymdeithasol, diwylliannol, busnes, cymunedol ac elusennol o bob rhyw a chyfeiriadedd; ideolegau, sefydliadau a strwythurau cymdeithasol, gwleidyddol ac economaidd
- am natur a hyd a lled newid dros amser, gan gynnwys am newidiadau mewn systemau ac arweinyddiaeth gwleidyddol, ynghyd â democratiaeth a datganoli; newidiadau mewn amaethyddiaeth a diwydiant; arloesi a datblygiadau technolegol; goresgyniad, protest a gwrthryfel; heddwch a gwrthdaro; newidiadau mewn poblogaeth a mudo; masnach.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- ddefnyddio map neu fframwaith cronolegol cynyddol fanwl er mwyn creu cysylltiadau a chymariaethau ystyrlon rhwng nodweddion gwahanol gyfnodau o amser, a fydd yn galluogi dysgwyr i adnabod deinamig parhad a newid dros gyfnodau o amrywiol hyd, ac i gysylltu patrymau a thueddiadau â phrosesau hanesyddol mwy o faint
- dadansoddi a gwerthuso achosion a chanlyniadau penderfyniadau a digwyddiadau, a newid a pharhad, gan gynnwys ffactorau economaidd, gwleidyddol, technolegol, bydolygon crefyddol ac anghrefyddol, a ffactorau diwylliannol a chymdeithasol
- dadansoddi'n feirniadol ystod o ffyrdd y gall amrywiol gymunedau gyd-fyw'n gydweithredol er budd pawb
- ymateb yn sensitif ac yn graff i bydolygon crefyddol ac anghrefyddol am gymdeithas, cymunedau a diwylliannau, a deall sut y gellir eu dehongli yn ystod gwahanol gyfnodau mewn gwahanol ddiwylliannau a lleoedd.

YR HYN SY’N BWYSIG YN Y DYNIAETHAU

Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i’r afael â’r heriau a’r cyfleoedd sy’n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrlon, egwyddorol a chynaliadwy.

Bydd dysgwyr yn meithrin dealltwriaeth o’u rolau fel dinasyddion a phwysigrwydd creu dyfodol cyfiawn a chynaliadwy iddynt hwy eu hunain a’u cymunedau mewn byd rhyng-gysylltiedig. Mae’n annog dysgwyr i fod yn ddinasyddion gweithredol, gwybodus a chyfrifol sy’n gallu uniaethu â’u cymunedau lleol, cenedlaethol a byd-eang a chyfrannu atynt, nawr ac yn eu bywydau yn y dyfodol.

Bydd y Dyniaethau yn gwahodd dysgwyr i uniaethu a mynd i’r afael â heriau a chyfleoedd y gorffennol, y presennol a’r dyfodol sy’n eu hwynebu nhw eu hunain, eu cymuned leol, Cymru a’r byd ehangach. Daw dysgwyr hefyd i ddeall cynaliadwyedd economaidd, amgylcheddol a chymdeithasol, cyfiawnder, rhyng-gysylltedd ac awdurdod, a sylweddoli arwyddocâd byw mewn cymdeithas decach a mwy cynhwysol, ac arwyddocâd cyfrannu at y gymdeithas honno. Bydd dysgwyr yn meithrin dealltwriaeth nid yn unig o’u hawliau nhw eu hunain, ond hefyd o hawliau, anghenion, pryderon a theimladau pobl eraill wrth greu byd cynaliadwy a rhyng-gysylltiedig.

Bydd cwestiynu a gwerthuso ymatebion sydd eisoes yn bodoli i heriau a chyfleoedd yn helpu dysgwyr i ddatblygu fel dinasyddion byd-eang hunanymwybodol, gwybodus ac egwyddorol sy’n myfyrion feirniadol ar eu credoau a’u gwerthoedd eu hunain. Byddant yn gallu ystyried effaith eu gweithredoedd wrth iddynt wneud dewisiadau ac arfer eu hawliau a’u cyfrifoldebau democrataidd. Bydd dysgwyr hefyd yn gallu cyfiawnhau eu penderfyniadau wrth weithredu mewn ffordd gymdeithasol, wleidyddol, economaidd ac entrepreneuriaidd. Bydd hyn yn galluogi dysgwyr i ymroi i weithredu cymdeithasol fel dinasyddion gofalgarg a chyfranogol o’u cymunedau lleol a byd-eang, gan ddangos ymrwymiad i gyfiawnder, amrywiaeth a diogelu’r amgylchedd. Ar ben hyn oll, drwy ymateb i heriau, a manteisio ar gyfleoedd i i weithredu’n gymdeithasol a chynaliadwy, byddant yn creu ystyr a diben yn eu bywydau eu hunain.

Dysgu

Egwyddorion cynnydd

Egwyddorion cynnydd yw'r sail ar gyfer datblygu'r deilliannau cyflawniad a dylent lywio dilyniant y dysgu o fewn y maes dysgu a phrofiad.

Bydd y maes dysgu a phrofiad hwn yn helpu dysgwyr i ennill:

- soffistigeiddrwydd gwell o ran dealltwriaeth gysyniadol, a fydd yn caniatáu i ddysgwyr weld y tu hwnt i restr o ffeithiau a mynd i'r afael â'r syniadau hynny sy'n sail i ddisgyblaethau'r Dyniaethau, a'r modd y mae'r rhain yn cysylltu â'i gilydd mewn gwahanol gyd-destunau
- gwybodaeth ddyfnach, a nodweddir gan y gallu i gysylltu dysgu newydd â gwybodaeth flaenorol, i feithrin dealltwriaeth fwy soffistigedig, ac i ddatrys yr achosion o wrthdaro a all godi pan ddaw gwahanol safbwyntiau ynghyd
- y gallu i weithio gyda nifer gynyddol o ffynonellau gwybodaeth fwyfwy soffistigedig
- defnydd mwy soffistigedig o sgiliau perthnasol, gan gynnwys defnydd o eirfa bwnc-benodol
- annibyniaeth gynyddol a gallu cynyddol i hunanreoli.

Cam cynnydd 1

Deilliannau cyflawniad

Gallaf adnabod moesau a rheolau sylfaenol mewn cymunedau cyfarwydd.

Gallaf gydnabod bod gan fy ngweithredoedd a gweithredoedd pobl eraill ganlyniadau.

Gallaf ddangos rhywfaint o ymwybyddiaeth o'r heriau a'r cyfleoedd rwyf i, fy nheulu a'm ffrindiau yn eu hwynebu.

Gallaf ofalu am yr amgylchedd a phobl eraill mewn amrywiaeth o ffyrdd.

Cam cynnydd 2

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ddisgrifio moesau a rheolau sylfaenol mewn amrywiaeth o gyd-destunau.

Gallaf ddisgrifio effeithiau cadarnhaol a negyddol fy ngweithredoedd a gweithredoedd pobl eraill.

Gallaf sôn am yr heriau a'r cyfleoedd rwyf i, pobl yng Nghymru a'r byd ehangach yn eu hwynebu, a disgrifio'r modd y mae pobl yn ymateb iddynt.

Gallaf ddeall y gwahaniaeth rhwng dymuniadau, anghenion a hawliau.

Gallaf adnabod rhai o'r ffyrdd rwyf i ac eraill yn cael effaith gadarnhaol a negyddol ar yr amgylchedd ac ar amrywiaeth o gymunedau.

Gallaf gydnabod y modd y gall ymateb i heriau a chyfleoedd fod o fudd i mi ac i eraill.

Rwyf wedi meithrin agweddau a sgiliau blaengar wrth ymateb i amrywiaeth o heriau a chyfleoedd.

Rwyf wedi bod yn rhan o grŵp sy'n dangos cyfrifoldeb cymdeithasol yn fy nghymuned leol er mwyn gwneud newid cadarnhaol.

Cam cynnydd 3

Deilliannau cyflawniad

Gallaf gydnabod bod gan bobl yr un hawliau â'i gilydd, ond na chaiff rhai eu trin yn gyfartal a bod yna sefydliadau sy'n ymgyrchu ar eu rhan.

Gallaf ddeall y modd y mae safbwyntiau pobl yn dylanwadu ar eu hymddygiad, eu gweithredoedd a'u penderfyniadau.

Gallaf ddeall canlyniadau fy ngweithredoedd, a gweithredoedd pobl eraill, a'r modd y maent yn effeithio ar faterion lleol, cenedlaethol a byd-eang.

Gallaf adnabod y modd y gall heriau a chyfleoedd gysylltu gwahanol bobl a gwledydd.

Gallaf ddeall achosion ac effeithiau heriau a chyfleoedd y gorffennol, y presennol a'r dyfodol mewn amrywiaeth o gyd-destunau, ynghyd â'r ymatebion iddynt.

Gallaf ddisgrifio effaith bosibl fy ngweithredoedd arnaf i fy hun ac ar genedlaethau'r dyfodol.

Rwyf wedi cynllunio ac wedi ymgymryd â rôl weithgar fel dinesydd cyfrifol, mewn ymateb i heriau a chyfleoedd yn fy nghymuned leol, yng Nghymru neu yn y byd ehangach.

Rwyf wedi bod yn rhan o grŵp sy'n dangos cyfrifoldeb cymdeithasol yn fy nghymuned leol, neu yng Nghymru, er mwyn gwneud newid cadarnhaol.

Cam cynnydd 4

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ddeall achosion a chanlyniadau anghyfiawnder ac anghydraddoldeb.

Gallaf egluro effeithiau penderfyniadau a wneir ar lefelau lleol, cenedlaethol a byd-eang ar bobl a'r amgylchedd.

Gallaf egluro'r modd y gall gwahanol gredoau a phrofiadau ddylanwadu ar benderfyniadau moesol ac egwyddorol.

Gallaf egluro'r cysylltiadau sydd rhwng yr heriau a'r cyfleoedd a wynebwyd gan bobl yng Nghymru a'r byd ehangach yn y gorffennol a'r heriau a'r cyfleoedd a wynebir yn yr oes sydd ohoni ac yn y dyfodol.

Gallaf egluro pwysigrwydd materion a mudiadau hawliau dynol cyfoes yng Nghymru a'r byd ehangach, a phwysigrwydd unigolion, sefydliadau a chymdeithasau wrth ddiogelu neu atal hawliau pobl.

Rwyf wedi adnabod cyfleoedd i weithredu, eu cynllunio a'u cymryd fel dinesydd cyfrifol yn fy nghymuned leol, neu yng Nghymru neu'r byd ehangach, er mwyn gwneud newid cadarnhaol, a hynny'n unigol neu ar y cyd.

Gallaf asesu effaith a gwerthuso effeithiolrwydd fy ngweithredoedd arnaf i fy hun ac ar genedlaethau'r dyfodol, gan awgrymu gwelliannau.

Gallaf ddeall bod gweithredu cymdeithasol o fudd o ran hunanddatblygiad, yn ogystal â bod o fudd i bobl eraill.

Cam cynnydd 5

Deilliannau cyflawniad

Gallaf ddadansoddi achosion sylfaenol anghyfiawnder ac anghydraddoldeb a'r modd y mae llywodraethau a sefydliadau anllywodraethol yn ymateb iddynt.

Gallaf ddefnyddio lensys disgyblaethol wrth ystyried yr heriau a'r cyfleoedd a wynebir gan bobl yng Nghymru a'r byd ehangach.

Gallaf werthuso safbwyntiau pobl eraill a'u hymatebion i heriau a chyfleoedd y gorffennol, y presennol a'r dyfodol, gan ddeall yr effaith y gallant ei chael ar benderfyniadau moesol ac egwyddorol.

Gallaf gyfosod amrywiaeth o ymatebion i heriau a chyfleoedd cymhleth er mwyn dod i gasgliad annibynnol, cydlynol a gadarnhawyd.

Gallaf werthuso achosion sylfaenol materion a mudiadau hawliau dynol cyfoes yng Nghymru a'r byd ehangach, a'r amrywiol ffactorau sy'n tansellio neu'n ategu hawliau pobl.

Gallaf ddefnyddio'r sgiliau sydd eu hangen i gyfrannu'n effeithiol i'r byd gwaith a'm llwybr gyrfa disgwylidig yn y dyfodol.

Rwyf wedi cymryd rhan weithredol wrth godi ymwybyddiaeth o heriau a chyfleoedd yn lleol, yn genedlaethol neu'n fyd-eang.

Gallaf adnabod, cynllunio, gweithredu a gwerthuso'r rôl rwy'n ei chwarae fel dinesydd cyfrifol yn fy nghymuned leol a'm cymuned ehangach, yng Nghymru ac yn y byd ehangach, gan wneud hynny'n annibynnol neu ar y cyd.

Gallaf werthuso effaith ac effeithiolrwydd fy ngweithredoedd a gweithredoedd pobl eraill, adnabod cryfderau a gwendidau penodol, a chynllunio gwelliannau strategol.

Gallaf gynnal gwerthusiad beirniadol o'r modd y gall fy nghredoau a'm gweithredoedd fy hun gyfrannu at fy rôl fel dinesydd egwyddorol, gwybodus, a'r modd y mae o fudd i mi ac i'm hunanddatblygiad.

Cynllunio ar gyfer dysgu

Cysylltiadau o fewn y maes dysgu a phrofiad hwn

Mae'r adran hon yn awgrymu lle gellid cyfoethogi dysgu drwy wneud cysylltiadau rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar draws Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau. Mae hefyd yn awgrymu ymhle gellid ystyried gwahanol elfennau o ddysgu gyda'i gilydd er mwyn cefnogi dysgu sy'n fwy holistaidd.

Mae datblygu meddwl ymholgar yn galluogi dysgwyr i archwilio ac ymchwilio i'r byd, i'w orffennol, ei bresennol a'i ddyfodol, drostynt eu hunain.

- Ymholiadau sy'n canolbwyntio ar feithrin dealltwriaeth o'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth.

Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu canfod, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd.

- Barn unigolyn am ei rôl a'i gyfrifoldeb personol fel dinesydd.
- Gwahanol ddehongliadau o'r heriau a'r cyfleoedd allweddol sy'n wynebu dynoliaeth.

Mae'r byd naturiol yn amrywiol a deinamig, ac mae dylanwad prosesau ffisegol a gweithredoedd dynol arno.

- Yr heriau amgylcheddol sy'n wynebu dynoliaeth, gan gynnwys newid yn yr hinsawdd.
- Rôl a chyfrifoldeb unigolyn wrth ddiogelu'r amgylchedd.
- Effaith gweithredoedd ar yr amgylchedd.

Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac yn amrywiol, ac yn cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl.

- Cyfiawnder a thegwch mewn cymdeithasau.
- Datblygiad economaidd cymdeithasau.
- Strwythurau gwleidyddol mewn cymdeithasau.
- Natur dinasyddiaeth.
- Rolau a chyfrifoldebau cymdeithasol.
- Effaith gweithredoedd ar gymdeithas.

Cysylltiadau â meysydd dysgu a phrofiad eraill

Mae'r adran hon yn awgrymu lle gellid cyfoethogi dysgu drwy wneud cysylltiadau rhwng y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar draws yr holl feysydd dysgu a phrofiad. Mae hefyd yn awgrymu ymhle gellid ystyried gwahanol elfennau o ddysgu gyda'i gilydd er mwyn cefnogi dysgu sy'n fwy holistaidd.

Celfyddydau Mynegiannol

- Ffyrdd o fynegi a chynrychioli'r themâu o hawliau, parch, cydraddoldeb a chyfiawnder drwy Gelfyddydau Mynegiannol.

Gwyddoniaeth a Thechnoleg

- Yr heriau gwyddonol, technolegol a digidol sy'n wynebu'r ddynoliaeth.
- Datrysiadau gwyddonol a thechnolegol posibl i'r heriau sy'n wynebu'r ddynoliaeth.
- Rhyngddibyniaeth ddigidol.
- Yr economi ddigidol.

Iechyd a Lles

- Pwysigrwydd gwneud penderfyniadau er mwyn ategu ymatebion egwyddorol a chynaliadwy i heriau a chyfleoedd.
- Cydnabod ymddygiad priodol mewn gwahanol sefyllfaoedd.
- Ymateb yn sensitif i anghenion eraill.
- Meithrin perthnasau i ategu dinasyddiaeth.
- Dylanwadau cymdeithasol a dinasyddiaeth.
- Deall hawliau, parch a thegwch.

Ieithoedd, Llythrennedd a Chyfathrebu

- Trafod materion cymdeithasol.

Mathemateg a Rhifedd

- Rôl economaidd unigolyn, gan gynnwys llythrennedd ariannol.

Profiadau, gwybodaeth a sgiliau

Fel rhan o'r datganiad hwn o'r hyn sy'n bwysig, dylai dysgwyr ystyried cysyniadau gan gynnwys cynaliadwyedd economaidd, amgylcheddol a chymdeithasol; dinasyddiaeth; grym ac awdurdod; rhyng-gysylltedd; cyfiawnder a chydaddoldeb; hawliau; a chymau gweithredu a chyfrifoldeb cymdeithasol.

Cam cynnydd 1

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i drafod ac ymwneud â heriau a chyfleoedd yn eu hardal leol, yng Nghymru neu'r byd ehangach
- cyfleoedd i gynllunio a chymryd rhan mewn gweithredu cymdeithasol mewn ymateb i heriau a chyfleoedd yn lleol, yn genedlaethol ac yn fyd-eang
- cyfleoedd i ddangos gofal, cyfrifoldeb, pryder a pharch wrth ystyried yr heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, gan gynnwys cynaliadwyedd y blaned
- cyfleoedd i feithrin ymdeimlad o empathi gyda phobl ar raddfa leol, genedlaethol neu fyd-eang
- cyfleoedd i ymwneud â grwpiau, sefydliadau a busnesau lleol.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- am gysyniadau da a drwg a theg ac annheg, o fewn cyd-destun cyfarwydd
- y gall gweithredoedd pobl eraill effeithio arnynt ac y gall eu gweithredoedd nhw hefyd effeithio ar bobl eraill
- am rai o'r heriau a'r cyfleoedd sy'n eu hwynebu nhw a'u cymunedau.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- gymryd rhan mewn gweithredoedd a digwyddiadau mewn ymateb i heriau a chyfleoedd, yn eu hamgylchedd uniongyrchol.

Cam cynnydd 2

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i drafod ac ymwneud â heriau a chyfleoedd yn eu hardal leol, yng Nghymru neu'r byd ehangach
- cyfleoedd i gynllunio a chymryd rhan mewn gweithredu cymdeithasol mewn ymateb i heriau a chyfleoedd yn lleol, yn genedlaethol ac yn fyd-eang
- cyfleoedd i ddangos gofal, cyfrifoldeb, pryder a pharch wrth ystyried yr heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, gan gynnwys cynaliadwyedd y blaned
- cyfleoedd i feithrin ymdeimlad o empathi gyda phobl ar raddfa leol, genedlaethol neu fyd-eang

- cyfleoedd i ymwneud â grwpiau, sefydliadau a busnesau lleol
- cyfleoedd i fod yn flaengar a meithrin sgiliau entrepreneuriaidd.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- y rheolau, y rolau a'r cyfrifoldebau o fewn yr amrywiol gymunedau y maent yn perthyn iddynt
- beth sy'n dda ac yn ddrwg ac ystyr tegwch mewn amrywiaeth o gyd-destunau
- y gall eu gweithredoedd a gweithredoedd pobl eraill gael effaith gadarnhaol a negyddol ar bobl eraill a'r amgylchedd
- bod gweithredoedd pobl a grwpiau yn y gorffennol wedi arwain at newidiadau mewn bywydau pobl
- am yr heriau a'r cyfleoedd sy'n eu hwynebu nhw, Cymru a'r byd ehangach
- y gwahaniaeth rhwng dymuniadau, anghenion a hawliau, a'r modd y gall anghenion lywio hawliau dynol
- fod gan blant hawliau a bod y rhain wedi eu diogelu yng Nghonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP)
- pwysigrwydd parchu hawliau pobl eraill
- am ymatebion cynaliadwy ac anghynaliadwy i heriau a chyfleoedd, gan gynnwys y modd y gall masnachu egwyddorol a gwaith sefydliadau ac elusennau gael effaith arnynt hwy eu hunain ac ar gymunedau, a'r modd y mae pobl yn difrodi neu'n gwella'r amgylchedd mewn gwahanol ffyrdd.

Dylai dysgwyr allu a gwybod sut i:

- feithrin agweddau a sgiliau blaengar drwy gymryd rhan mewn digwyddiadau yn eu cymuned leol
- cymryd rhan mewn gweithredu cymdeithasol mewn ymateb i heriau a chyfleoedd yn eu hamgylchedd lleol.

Cam cynnydd 3

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i drafod ac ymateb i heriau a chyfleoedd y gorffennol, y presennol a'r dyfodol yng Nghymru a'r byd ehangach
- cyfleoedd i gynllunio a chymryd rhan mewn gweithredu cymdeithasol mewn ymateb i heriau a chyfleoedd yn lleol, yn genedlaethol ac yn fyd-eang
- cyfleoedd i ddangos gofal, cyfrifoldeb, pryder a pharch wrth ystyried yr heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, gan gynnwys cynaliadwyedd y blaned
- cyfleoedd i feithrin ymdeimlad o empathi gyda phobl ar raddfa leol, genedlaethol neu fyd-eang, ac i ddeall effeithiau anghydraddoldeb ac anghyfiawnder
- cyfleoedd i ymwneud â grwpiau, sefydliadau a busnesau fel rhan o'r broses o gynllunio a chymryd camau gweithredu cymdeithasol

- archwilio grwpiau, sefydliadau a busnesau lleol, cenedlaethol a rhyngwladol a'r ffyrdd y maent yn achosi ac yn ymateb i heriau a chyfleoedd a wynebir gan eu hardal leol, Cymru a'r byd ehangach
- cyfleoedd i fod yn flaengar a meithrin sgiliau entrepreneuriaidd.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- am gysyniadau tegwch a chydaddoldeb
- y gwahaniaeth rhwng dymuniadau, anghenion a hawliau, a'r modd y gall anghenion lywio hawliau dynol
- fod gan blant hawliau a bod y rhain wedi eu diogelu yng Nghonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP)
- pwysigrwydd parchu hawliau pobl eraill
- am yr heriau i hawliau dynol ar lefel leol, genedlaethol a byd-eang yn y presennol a'r gorffennol
- am waith sefydliadau sy'n ymgychu dros gydraddoldeb i bawb a thros hawliau dynol
- effaith eu gweithredoedd eu hunain a gweithredoedd pobl eraill, a'u canlyniadau lleol, cenedlaethol a byd-eang posib, megis y modd y gall gweithredoedd defnyddwyr effeithio ar yr amgylchedd ac ansawdd bywyd pobl
- am eu cyfrifoldeb tuag at yr amgylchedd, gan gynnwys y modd y mae eu ffordd o fyw a ffordd o fyw pobl eraill yn effeithio ar y blaned ac ar bobl eraill
- am ddylanwad safbwyntiau pobl ar eu hymddygiad, eu gweithredoedd a'u penderfyniadau
- am y modd y gall yr heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu Cymru a'r byd ehangach fod yn gysylltiedig â phobl a lleoedd eraill
- am achosion heriau a chyfleoedd yn y gorffennol a'r presennol, a'r rhai a ragwelir yn y dyfodol
- am arwyddocâd heriau a chyfleoedd yn y gorffennol a'r presennol
- am y gwahanol ffyrdd y gwnaed newidiadau cymdeithasol yn y gorffennol
- am ganlyniadau y ffyrdd cynaliadwy ac anghynaliadwy y mae pobl yn ymateb i heriau a chyfleoedd, gan gynnwys manteision ac anfanteision masnachu egwyddorol a gwaith sefydliadau ac elusennau
- am gynaliadwyedd cymdeithasol, gwleidyddol, economaidd ac amgylcheddol, a phwysigrwydd perthnasau cynaliadwy ar gyfer y dyfodol
- am rai credoau, dysgeidiaethau ac arferion sy'n dylanwadu ar weithredu cymdeithasol.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- feithrin agweddau a sgiliau blaengar drwy gynllunio a chymryd rhan mewn digwyddiadau yn eu cymuned leol
- cynllunio a chymryd rhan mewn gweithredu cymdeithasol mewn ymateb i heriau a chyfleoedd ar raddfa leol, genedlaethol a byd-eang.

Cam cynnydd 4

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i drafod ac ymateb i heriau a chyfleoedd y gorffennol, y presennol a'r dyfodol yng Nghymru a'r byd ehangach
- cyfleoedd i gynllunio a chymryd rhan mewn gweithredu cymdeithasol mewn ymateb i heriau a chyfleoedd yn lleol, yn genedlaethol ac yn fyd-eang
- cyfleoedd i ddangos gofal, cyfrifoldeb, pryder a pharch wrth ystyried yr heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, gan gynnwys cynaliadwyedd y blaned
- cyfleoedd i feithrin ymdeimlad o empathi gyda phobl ar raddfa leol, genedlaethol neu fyd-eang, ac i ddeall effeithiau anghydraddoldeb ac anghyfiawnder (o Gam cynnydd 3 ymlaen)
- cyfleoedd i ymwneud â grwpiau, sefydliadau a busnesau fel rhan o'r broses o gynllunio a chymryd camau gweithredu cymdeithasol
- archwilio grwpiau, sefydliadau a busnesau lleol, cenedlaethol a rhyngwladol a'r ffyrdd y maent yn achosi ac yn ymateb i heriau a chyfleoedd a wynebir gan eu hardal leol, Cymru a'r byd ehangach
- cyfleoedd i fod yn flaengar a meithrin sgiliau entrepreneuriaidd.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- y gwahanol gyd-destunau lle y gall anghydraddoldeb fodoli, megis cyd-destunau rhywedd, rhywioldeb a hil
- y gwahaniaeth rhwng anghyfiawnder ac anghydraddoldeb
- am achosion a chanlyniadau anghyfiawnder ac anghydraddoldeb
- pwysigrwydd amrywiaeth a'r ffaith na ddylai amrywiaeth arwain at anghyfiawnder nac anghydraddoldeb
- am hawliau dynol, gan gynnwys bod gan blant hawliau a bod y rhain wedi eu diogelu yng Nghonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP)
- pwysigrwydd parchu hawliau pobl eraill
- am yr heriau i hawliau dynol ar lefel leol, genedlaethol a byd-eang yn y presennol a'r gorffennol
- am ystod o ffyrdd y gwnaed newidiadau cymdeithasol yn y gorffennol, a'r modd y mae'r newidiadau hyn wedi effeithio ar fywyd pobl
- y rhyng-gysylltiadau rhwng yr heriau a'r cyfleoedd sy'n eu hwynebu nhw, Cymru a'r byd ehangach
- y gall barnau a safbwyntiau egwyddorol a moesol ddylanwadu ar achosion a chanlyniadau heriau a chyfleoedd yn y gorffennol, y presennol a'r dyfodol
- am rym ac awdurdod sefydliadau llywodraethol ac anillywodraethol lleol, cenedlaethol a byd-eang, megis mewn materion amgylcheddol ac wrth ddiogelu neu atal hawliau dynol
- am ddefnyddio a chamddefnyddio grym, gan gynnwys gwrthdaro, democratiaeth, yr anghydbwysedd grym rhwng gwledydd cyfoethog a gwledydd tlawd, arwyddocâd sefydliadau cenedlaethol a rhyngwladol

- am economïau lleol, cenedlaethol a rhyngwladol cyfnewidiol, gan gynnwys sut gall technoleg gael effaith economaidd
- am eu rôl a'u cyfrifoldeb amgylcheddol nhw eu hunain a phobl eraill yn y broses o greu dyfodol cynaliadwy
- am rai credoau, dysgeidiaethau ac arferion sy'n dylanwadau ar weithredu cymdeithasol.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- ddefnyddio eu hagweddau a'u sgiliau blaengar drwy gynllunio a chymryd rhan mewn amrywiaeth o ddigwyddiadau
- cynllunio, cymryd rhan mewn a gwerthuso eu gweithredu cymdeithasol mewn ymateb i heriau a chyfleoedd yn lleol, yn genedlaethol ac yn fyd-eang.

Cam cynnydd 5

Mae angen i ddysgwyr brofi:

- cyfleoedd i drafod ac ymateb i heriau a chyfleoedd y gorffennol, y presennol a'r dyfodol yng Nghymru a'r byd ehangach
- cyfleoedd i gynllunio a chymryd rhan mewn gweithredu cymdeithasol mewn ymateb i heriau a chyfleoedd yn lleol, yn genedlaethol ac yn fyd-eang
- cyfleoedd i ddangos gofal, cyfrifoldeb, pryder a pharch wrth ystyried yr heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, gan gynnwys cynaliadwyedd y blaned
- cyfleoedd i feithrin ymdeimlad o empathi gyda phobl ar raddfa leol, genedlaethol neu fyd-eang, ac i ddeall effeithiau anghydraddoldeb ac anghyfiawnder
- cyfleoedd i ymwneud â grwpiau, sefydliadau a busnesau fel rhan o'r broses o gynllunio a chymryd camau gweithredu cymdeithasol
- archwilio grwpiau, sefydliadau a busnesau lleol, cenedlaethol a rhyngwladol a'r ffyrdd y maent yn achosi ac yn ymateb i heriau a chyfleoedd a wynebwr gan eu hardal leol, Cymru a'r byd ehangach
- cyfleoedd i fod yn flaengar a meithrin sgiliau entrepreneuriaidd.

Mae angen i ddysgwyr wybod:

- am achosion sylfaenol tlodi ac anghydraddoldeb a'u perthynas â pholisïau, grym a systemau
- y gwahanol safbwyntiau ar dlodi, anghydraddoldeb ac anghyfiawnder
- am ganlyniadau mentrau cenedlaethol a rhyngwladol i fynd i'r afael â thlodi ac anghydraddoldeb
- am achosion sylfaenol enghreifftiau o dreisio hawliau dynol a hawliau plant yn y gorffennol ac yn y presennol, a'r ffactorau gwleidyddol, cyfreithiol, cymdeithasol-ddiwylliannol, crefyddol ac economaidd sy'n ategu neu'n tansellio hawliau dynol yng Nghymru a'r byd ehangach

- am hawliau dynol, gan gynnwys bod gan blant hawliau a bod y rhain wedi eu diogelu yng Nghonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP)
- am yr heriau i hawliau dynol ar raddfa leol, genedlaethol a byd-eang yn y gorffennol a'r presennol
- am achosion a natur yr heriau a'r cyfleoedd sy'n eu hwynebu nhw, Cymru a'r byd ehangach
- y cysylltiadau rhwng yr heriau a chyfleoedd cymhleth yn y gorffennol, y presennol a'r dyfodol a wynebwyd, ac a wynebwyd, ganddynt eu hunain, Cymru a'r byd ehangach
- am yr ystod o ffyrdd y gwnaed newidiadau cymdeithasol yn y gorffennol, a'r modd y mae'r rhain wedi cael effeithiau arwyddocaol ar gymdeithasau a chymunedau
- pwysigrwydd rôl unigolion, gan gynnwys nhw eu hunain, a rôl grwpiau, gan gynnwys llywodraethau, busnesau a sefydliadau anllywodraethol, yn y gwaith o greu dyfodol cynaliadwy
- y modd y gall unigolion, grwpiau a sefydliadau gydweithio wrth ymateb i heriau a chyfleoedd
- y modd y gall ehangu grym a dylanwad gwledydd neu sefydliadau effeithio ar ddiwylliannau, agweddau a phrofiadau'r rheini dan sylw
- y modd y gallant gyfrannu at y byd gwaith a'r economi
- y modd y mae moesau, moesegau, crefydd a bydolygon yn effeithio ar ymatebion i heriau a chyfleoedd, ac ar gamau gweithredu cymdeithasol.

Mae angen i ddysgwyr allu a gwybod sut i:

- ddefnyddio eu hagweddau a'u sgiliau blaengar drwy gynllunio a chymryd rhan mewn amrywiaeth eang o ddigwyddiadau, a gwerthuso effeithiolrwydd eu rôl nhw eu hunain
- defnyddio eu llythrennedd cymdeithasol a gwleidyddol i feithrin dealltwriaeth gydwytbodol o'u rôl a'u cyfrifoldebau tuag at eraill a thuag at yr amgylchedd
- dangos sensitifrwydd tuag at bersbectifau gwahanol a normau diwylliannol.

GEIRFA

Gair/ymadrodd	Diffiniad
Arwyddocâd	Arwyddocâd rhywbeth yw'r farn a lunnir am ei bwysigrwydd.
Athronyddol	Yn ymwneud ag astudio neu'n ymroi i astudio natur sylfaenol gwybodaeth, realiti a bodolaeth.
Bydolwg	Athroniaeth benodol bywyd neu gysyniad y byd. Yn y Dyniaethau, gall bydolygon gynnwys athroniaethau hanesyddol, gwleidyddol a chymdeithasol, yn ogystal â bydolygon crefyddol ac anghrefyddol. Gall bydolygon fod yn sefydliadol neu'n bersonol. Gall ffordd unigolyn o ddeall a byw yn y byd ei hun dynnu oddi ar un neu fwy o fydolwg sefydliadol.
Cwestiynau Eithaf	Y cwestiynau penagored mwyaf oll lle ceir amrywiaeth o ymatebion posibl. Mae cwestiynau Eithaf yn archwilio cyflwr dynol.
Cyfiawnder cymdeithasol	Cyfiawnder o ran dosbarthiad cyfoeth, cyfleoedd a breintiau mewn cymdeithas.
Cynaliadwyedd	Diwallu ein hanghenion ein hunain ac anghenion pobl yn y presennol, heb roi gallu cenedlaethau'r dyfodol i ddiwallu eu hanghenion eu hunain yn y fantol. Mae'r economi, cymdeithas a'r amgylchedd yn agweddau ar gynaliadwyedd.
Cynefin	Dyma'r man y teimlwn ein bod yn perthyn iddo, lle mae'r bobl a'r dirwedd o'n cwmpas yn gyfarwydd, a lle mae'r golygfeydd a'r seiniau yn gysurus o hawdd eu hadnabod. Nid dim ond man yn yr ystyr ffisegol neu ddaearyddol ydyw, serch hynny: dyma'r lleoliad hanesyddol, diwylliannol a chymdeithasol sydd wedi ffurfio ac sy'n parhau i ffurfio'r gymuned sy'n trigo yno.
Cynrychioliad	Disgrifiad neu bortread o rywun neu rywbeth mewn ffordd benodol.
Dehongliad	Esboniad neu ffordd o egluro rhywbeth. Barn unigolyn sy'n seiliedig ar y dystiolaeth maent wedi ei gweld.
Dilysrwydd	I ba raddau y mae rhywbeth yn gadarn, yn rhesymol ac y mae sail dda iddo.

Gair/ymadrodd	Diffiniad
Dyniaethau digidol	Y defnydd o dechnoleg i ymglymu gyda'r Dyniaethau.
Ffynonellau o ddoethineb ac awdurdod	Ffynonellau o ddoethineb ac awdurdod yw'r ffynonellau amrywiol y mae pobl yn eu defnyddio wrth geisio deall rhywbeth neu wneud penderfyniadau am beth i'w wneud mewn bywyd. Gallai'r rhain gynnwys testunau allweddol, dysgeidiaethau, arweinwyr, ysgolion meddwl, athronwyr, ysgolheigion a gwyddonwyr.
Gofod	Y lleoliadau, patrymau, dosbarthiadau a chysylltiadau o ffenomena a grëir gan weithgarwch dynol ar draws wyneb y ddaear. Diffiniad amgen: Gofod yw arwyneb tri dimensiwn y ddaear. O fewn y Dyniaethau, mae hyn yn ein helpu i ddeall amrywiaeth gyfoethog amgylcheddau, pobl, diwylliannau ac economïau sy'n bodoli gyda'i gilydd ar wyneb y ddaear.
Gweithredu'n gymdeithasol	Mae gweithredu'n gymdeithasol yn ymwneud ag unigolyn neu grŵp o bobl yn cymryd camau bwriadol sy'n arwain at newid, neu y bwriedir iddo arwain at newid.
Ideoleg	System o syniadau a delfrydau, neu gyfres o gredoau a nodweddiadau o unigolyn neu grŵp gymdeithasol, sy'n sail i theori neu bolisi economaidd neu wleidyddol.
Lensys	Y ffyrdd amrywiol mae pobl yn gweld neu ddeall rhywbeth. Yng nghyd-destun hwn, mae'r disgyblaethau sy'n rhan o'r Dyniaethau yn cynnig gwahanol ffyrdd o weld y profiad dynol.
Lle	Lle yw safle, pwynt neu ardal o le; lleoliad.
Lluosogol	Cyflwr neu system lle mae dau neu fwy o wladwriaethau, grwpiau, egwyddorion, ffynonellau awdurdod, credoau, egwyddorion, barn neu safbwyntiau yn cydfodoli.
Moesegol	Yn ymwneud ag egwyddorion moesol sy'n ddylanwadu ar ymddygiad person, a'u gweithredoedd a'r dewisiadau maent yn eu gwneud.
Persbectif	Agwedd tuag at rywbeth neu ffordd o ystyried rhywbeth; safbwynt.
System gwybodaeth ddaearyddol	System wybodaeth ddaearyddol a gynlluniwyd i ddal, storio, ymdrin, ddadansoddi, rheoli a chyflwyno data gofodol neu ddaearyddol.

Gair/ymadrodd	Diffiniad
Ysbrydolrwydd	<p>Yn ymwneud â'r ysbryd dynol a'r hyn sydd y tu hwnt i'r bwrlwm. Mae'n creu ystyr a phwrpas mewn bywyd. Gall ysbrydolrwydd gynnwys crefydd, ond nid yw o reidrwydd yn gwneud hynny. Mae datblygiad ysbrydol yn arwain at dwf mewn ymwybyddiaeth o'i hunan mewn perthynas ag eraill.</p>

